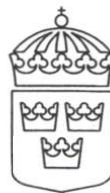


Riksdagens protokoll

1991/92:84

Onsdagen den 25 mars

Kl. 9.00–17.05



Protokoll
1991/92:84

Meddelande om sammanträdet torsdagen den 9 april

Statliga företag

Anf. 1 TALMANNEN:

Vid arbetsplenium torsdagen den 9 april kan voteringar förekomma även efter kl. 18.00.

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 19 mars.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1991/92:145 till utrikesutskottet

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att näringsutskottets betänkanden NU17 och NU18 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Statliga företag

Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1991/92:NU17 Statliga företag (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 2 BO FINNKVIST (s):

Fru talman! Vi har nyligen haft en lång debatt om de statliga företagen. De farhågor som då framfördes från vårt håll har tyvärr besannats.

Avsaknaden av förvaltningsbolag visade sig vara speciellt olycklig i samband med diskussionerna om Volvo och Procordia. I normalfallet kan led-

ningen för ett företag sköta denna typ av förhandlingar tills det finns i varje fall en skiss att presentera. I detta fall var förvirringen total. Vem skulle man prata med? Förvaltningsbolaget var ju nedlagt. Näringsministern fick givetvis stor publicitet genom att uppträda som den stora experten i fråga om vad som var bäst för både Volvo och Procordia. Man kan fråga sig om det verkliga är på det viset näringspolitiken skall skötas av den borgerliga regeringen.

Den borgerliga regeringen har fått ett bemyndigande från riksdagen att sälja ut 35 statliga företag. Det finns tyvärr en majoritet för denna politik, och det får vi acceptera från socialdemokratiskt håll, även om vi inte tycker att det är en vettig politik. Man kan ändå fråga sig hur företagen skall förvaltas under utförsäljningstiden. Det handlar säkert om tiotals år.

Den socialdemokratiska regeringens politik var mycket lyckosam inom detta område. De statliga företag som vid maktskiftet 1982 var i mycket dåligt skick utmärker sig nu, efter en framgångsrik förvandlingsprocess, som de framgångsrikaste i landet inom ett antal branscher.

Exempel på detta är Procordia och SSAB. Dessa företag skall nu säljas på grund av att staten enligt den borgerliga regeringen inte kan sköta företag. Det stämmer inte. Det som har hänt efter 1982 är ett bevis på motsatsen. Men jag kan hålla med om att det verkar stämma bra in på borgerliga regeringars sätt att sköta de statliga företagen.

En stor företagsgrupp med tiotusentals anställda är utbjuden till försäljning på ideologiska grunder, inte på grund av att det är bra för företagen och de anställda. Under tiden skall man inom företagen leva i ovisshet om hur framtiden ser ut.

Även om jag inte tror mig om att kunna på långa vägar lika mycket i denna fråga som näringsministern tror sig om, vill jag nog varna för att sköta företag på det här sättet. Att driva ett företag med målsättningen att det skall säljas så fort som möjligt har aldrig varit särskilt lyckosamt.

Förslaget att återinrätta ett förvaltningsbolag har på den korta tid som gått sedan december fått ännu högre aktualitet av det som hänt. Bemyndigandet till regeringen om utförsäljning bör också återkallas. Vi sätter oss inte emot förändringar som är industriellt riktiga, exempelvis diskussionerna mellan Volvo och Procordia, men vi kräver att företagen skall ha bra ägare. Detta krav ställer vi också på staten, inte minst med hänsyn till de anställda.

Att basera en statlig politik på detta område på ett beslut som fattades på en kongress för Moderata ungdomsförbundet under 70-talet är minst sagt äventyrligt. Näringsministern beskrev i den förra debatten i denna fråga idén till denna politik på det viset. Man kan också fråga sig om övriga i regeringen ingående partier deltog i kongressen.

Utförsäljning i den omfattning som det nu är fråga om kommer också att ta i anspråk en alltför stor del av det riskkapital som är tillgängligt och som det övriga näringslivet nu är i behov av. I motion 274 efterlyses också en ingående analys av försäljning av olika företag. Vi ansluter oss till förslagen i denna motion. Förslagen i denna och i ett antal andra s-motioner kommer att belysas ytterligare av andra deltagare som kommer efter mig i denna debatt.

Fru talman! Jag vill nämna ytterligare några frågor.

Den nu aktuella frågan om en privatisering av SSAB och hur den hanteras är också ett exempel på felaktig politik på detta område. Företaget är ett av

de bästa stålföretagen i Europa. Det är å andra sidan ett företag som är mycket konjunkturkänsligt. Ett sådant företag är inte lämpligt att säljas ut till anställda och allmänhet i småposter. Det behöver starka ägare, som kan stå ut med konjunktursvackor. Staten är en sådan ägare.

En annan fråga är konkurrensförhållandena för den kvarvarande varvsindustrin. Även denna fråga behandlas i det här betänkandet. Enligt vår mening måste detta problem uppmärksammas på ett annat sätt än vad som är fallet i dag. Stöd till enskilda fartygsprojekt kan i dag utgå på en högre nivå inom EG än i Sverige. Vi anser att regeringen bör verka internationellt för att skapa likvärdiga konkurrensvillkor inom detta område. Riksdagen bör göra ett uttalande till regeingen i denna fråga.

Regeringen bör också, i stället för att sälja ut statens naturrikedomar, se över möjligheterna att bilda en statlig skogskoncern för att effektivisera och stärka företagen inom detta område. Det handlar då om domänverket, ASSI och NCB.

Fru talman! Det var något om speciella frågor och speciella motioner som vi har tagit upp och som andra talare efter mig kommer att säga mer om.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3, som är fogade till näringsutskottets betänkande nr 17.

Anf. 3 ROLF L NILSON (v):

Fru talman! Vi har hamnat i den litet märkliga situationen att de enda som ser frågan om det statliga ägandet av industrier som en stor ideologisk fråga är den nuvarande regeringen med dess profilparti Moderaterna och den främste talesmannen i dessa frågor, industriminister Per Westerberg. Inom oppositionen ser vi snarast frågan om det statliga ägandet av industriföretag och tjänsteföretag mera på ett praktiskt sätt, som en fråga om lämplighet. Det kan av olika skäl vara lämpligt att staten äger viktiga produktionsmedel.

När ekonomiska historiker beskriver det statliga ägandet tycks de vara överens om att det statliga ägandet i Sverige i mycket liten utsträckning har uppkommit som en följd av ideologiska ställningstaganden och ideologiska markeringar. Det finns en del sådana markeringar. Det gäller t.ex. LKAB. Man var främst från högerhåll intresserad av att bevara naturtillgångar i nationell ägo, i svensk ägo. Detta ledde successivt fram till att LKAB blev statligt och kom att äga malmfält och gruvor uppe i Norrbotten. Det var ett rimligt och bra ställningstagande.

Andra företag, framför allt den största delen av de företag som nu är i statlig ägo, blev statliga sent. De förstatligades under den förra lågkonjunkturen av den dåvarande borgerliga regeringen som ett uttryck för krispolitik, för överbyggnad av en lågkonjunktur. Då kan det tyckas märkligt att den nuvarande, nya borgerliga regeringen vill driva en politik som går tvärt emot föregångarnas på så sätt att man nu, under en lågkonjunktur, försöker sälja ut ett stort aktieinnehav till vad som rimligtvis måste vara dåliga priser.

Det var enligt min uppfattning framsynt av den tidigare borgerliga regeringen att ställa upp och försöka brygga över krisen och vara med och omstrukturera den svenska industrin. Det är knappast framsynt att av ideologiska skäl göra dåliga affärer, som den nya borgerliga regeringen tycks försöka göra.

I debatten i höstas redogjorde jag i stora drag för den uppfattning Vänsterpartiet har i fråga om statligt ägande. Vi tycker att det är rimligt att svenska staten helt eller delvis äger företag. Man kan se olika skäl till detta. Det är rimligt att det finns ett engagemang i basindustrier, i naturtillgångar och i teknologiska spetsområden, framtidsområden. Det kan också vara rimligt att man har ett ägande inom andra områden, där staten får bra avkastning på insatt kapital. Inom sådana områden är det emellertid inte ett värde i sig att staten äger företag. Vi har också sagt att vi gärna ser att det blir en diskussion om vad staten bör äga. Vi ser gärna att staten köper resp. säljer företag, och det skall göras efter en analys av varje objekt.

Det förelåg en sådan situation före regeringsskiftet. Varje större objekt skulle prövas av riksdagen. Förvaltningen av statens ägande, statens aktier, sköttes på armlängds avstånd från regeringen genom det förvaltningsbolag som Socialdemokraterna tog initiativ till och som Vänsterpartiet var med om att inrätta.

Vi tror att det var en bra ordning, och vi tycker att utvecklingen fram till i dag har visat att det hade varit ett lämpligt sätt att sköta statens ägande även nu.

Det här hade kunnat förhindra den röra som regeringen tillsammans med Volvoledningen har skapat i affären Volvo-Procordia. Frågan om att eventuellt skaffa stabila, långsiktiga ägare till SSAB hade kunnat hanteras på ett rimligt sätt utan att man behövde trola med knäna – som industriministern verkade försöka göra, nämligen att få en eventuell försäljning 1994 att se ut som en försäljning 1992.

Det är inte lämpligt att sälja ut under en lågkonjunktur. Det är tveksamt om det över huvud taget under den kommande 10–20-årsperioden är lämpligt att sälja ut statliga företag i stor skala och på så vis konkurrera om riskkapital som finns tillgängligt i Sverige men också i Europa.

När vi ser oss omkring kan vi se att det finns oerhört stora investeringsbehov. Det råder en konkurrens om kapitalet. Vi fick en påminnelse om denna situation så sent som i går med tanke på haveriet i kärnkraftsreaktorn i Sosnovj Bor utanför S:t Petersburg. Detta gjorde tydligt för oss att det råder ett enormt investeringsbehov i ny energiproduktion för Europa. Det är futtigt att för prestigens skull konkurrera om kapitalet bara för att man av ideologiska skäl vill sälja ut svenska statliga företag.

Kontentan av det jag har sagt är att Vänsterpartiet kräver en återgång till det tidigare systemet, där varje objekt behandlas för sig av regering och riksdag. Vi ställer oss bakom kravet på ett återupprättande av ett statligt förvaltningsbolag som hanterar aktierna och statens ägande i den vardagliga delen.

Vänsterpartiet har inte väckt motioner om den svenska varvsindustrin. Men jag har ställt mig bakom kravet på att man uppmärksammar konkurrensförhållandena för den återstående svenska varvsindustrin. Det är främst situationen för Cityvarvet i Göteborg som har föranlett det här ställningstagandet. Varvet har kommit i en sämre situation än nödvändigt, eftersom andra länder i Europa tycks subventionera varvsindustrin mer än vad som görs i Sverige. Det är knappast rimligt att ett svenskt varv skulle behöva komma i ett underläge på grund av sådana subventioner. Det är därför naturligt att se över situationen.

Sammanfattningsvis önskar jag en återgång till det gamla systemet med en hantering av det statliga ägandet där varje objekt vårdas för sig. Riskdagen tar sedan ställning till ökat ägande, försäljning eller hanterande i ett förvaltningsbolag.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Statliga företag

Anf. 4 ROLF DAHLBERG (m):

Fru talman! Den 18 december hade vi en stor debatt i kammaren med anledning av regeringens proposition i ärendet. Företrädare för samtliga de fyra regeringspartierna deltog i debatten och framförde då hur de såg på statligt ägande. Därför är det förvånande när Bo Finnkvist ifrågasätter om det är enbart den moderata delen av regeringen och riksdagen som står bakom regeringens syn på statligt företagsägande.

I debatten framkom det tydligt hur regeringspartierna ser på frågan. Statens viktigaste uppgift inom näringspolitiken är att med hjälp av lagstiftning ange de ramar som skall gälla för aktörerna på den svenska marknaden. Naturligtvis skall det ske en övervakning av att regler och bestämmelser efterlevs.

Exempel på sådan lagstiftning är konkurrenslagstiftningen. Vi vet, för övrigt, att regeringen skall lägga en proposition med förslag till skärpning av konkurrenslagstiftningen och anpassning till EG:s regler.

En annan lagstiftning som är viktig för aktörerna på marknaden är skattelagstiftningen. Staten griper in på annat sätt, ger stöd och hjälp till olika branscher i näringslivet, ger stöd till forskning och utveckling och skapar bestämmelser för utrikeshandeln, osv. Här är statens uppgift mycket viktig och stor.

Däremot är det ingenting som säger att staten själv dessutom skall agera på marknaden som ägare till företag. Inom idrottens värld är det självklart att domaren inte deltar i själva spelet. Samma regler bör naturligtvis gälla i det här sammanhanget. Den liknelsen är bra. Staten har sin roll, och aktörerna på marknaden har en annan roll.

Ett annat argument som framkom vid debatten den 18 december var att staten oftast inte är någon bra ägare till företag. Staten är som ägare passiv och anonym. Det finns många exempel på att staten genom åren som ägare har agerat mycket olyckligt. Vi har väl ännu inte glömt de enorma satsningarna på Stålverk 80, varvsindustrin osv.

I den hårdnande internationella konkurrens som svenskt näringsliv i framtiden kommer att möta är det oerhört viktigt med aktiva ägare till de svenska företagen. Det skall vara ägare som kan agera kraftfullt i den dynamiska värld som möter dem på den internationella marknaden. I den situationen är staten faktiskt inte särskilt lämpad att vara ägare och aktör.

Ett annat argument som framfördes i debatten var frågan om ägarspridning. Där skiljer sig naturligtvis synen mellan de socialistiska partierna och de övriga partierna här i kammaren. Regeringspartierna företräder en uppfattning att det är bra om de enskilda människorna får möjlighet att äga. Vi här i riksdagen skall på olika sätt underlätta för de enskilda människorna att bli större ägare till t.ex. andelar i näringslivet än vad de har möjlighet till i dag. Ett sätt att underlätta är att sänka skatterna så att människorna får mera

pengar över att själva hantera. Här får enskilda människor möjlighet att gå in som enskilda ägare i det som tidigare var statliga företag.

I första hand, och det är viktigt, skall det här gälla de anställda i företagen. De tillhör prioriteringsgrupp 1. Staten erbjuder de anställda att bli ägare i företagen. Är inte det en bra åtgärd? Nej, säger Bo Finnkvist. Rolf Nilson håller naturligtvis inte heller med. Det är bättre att det anonyma kollektivet, staten, är ägare.

I andra hand skall de enskilda medborgarna erbjudas att gå in som ägare i företagen – helt frivilligt naturligtvis. Men många kommer säkert att säga att det är en bra placering av deras sparpengar. De blir ägare i SSAB eller LKAB osv. Det här är ett annat viktigt argument i debatten.

Ett tredje viktigt argument, som jag tycker att såväl socialdemokrater som vänsterpartister borde instämma i, är att inkomsterna från försäljningarna – som inte skall vara utförsäljningar i form av en realisation, utan företagen skall säljas till marknadens pris – skall staten placera om i strategiska infrastruktursatsningar. De är så oerhört viktiga för näringslivet i framtiden. Det är fråga om förbättrade vägar, järnvägar, telekommunikationer, flygplatser osv.

Trots att vi vet att staten har svårt att få fram investeringspengar på annat sätt, säger socialdemokraterna och vänsterpartisterna nej. Ni tar på er ett stort ansvar när ni undandrar staten möjligheten att placera om och investera i sådant som är viktigt för Sverige och näringslivet i framtiden.

Vidare görs det ett stort nummer av att regeringen har låtit avveckla förvaltningsbolaget Fortia. Det hade varit bra att ha Fortia kvar vid förhandlingarna med Volvo och vid samgåendet Volvo–Procordia.

Det är djärvt av främst socialdemokraterna att ta detta som exempel. De vet hur den affären handlades. Volvoledningen tog kontakt med den socialdemokratiska ledningen och fick i förväg stöd för att genomföra affären – som hade betytt att skattebetalarna hade förlorat ca 6 miljarder kronor. Bo Finnkvist säger att det hade gått smidigt och lätt att genomföra affären om Fortia hade funnits kvar. Det hade naturligtvis gått ännu lättare om den gamla socialdemokratiska regeringen hade varit kvar. Då hade det inte varit några bekymmer alls, och då hade skattebetalarnas pengar ströts ut.

Det var tur att vi nu hade en regering som var vaken och insåg att detta inte var rätt och att det måste ske en ordentlig prövning. Därför var det tur att förvaltningsbolaget Fortia hade avvecklats. Regeringen hade därför allt i sin hand. Det var inte någon black om foten för staten att regeringen var aktiv och satte stopp för den svindelaffär som vid den tidpunkten var på gång med skattebetalarnas medel.

Fru talman! Valet i höstas visade att en stor majoritet av svenska folket – förutom regeringspartierna räknar jag in Ny demokrati – ville ha en förändring av den förda politiken. De ville ha större frihet för de enskilda människorna, större möjligheter till privat ägande och lösningar som alternativ till de kollektiva lösningar som finns inom stat och kommun i dag. De sade nej till en fortsatt socialdemokratisk regering och ville i stället ha förändringar. Här är en viktig del i den förnyelse som nu sker, när regeringen och riksdagen har beslutat att statliga företag skall övergå i privat ägo, i en takt som

kan visa sig lämplig och där människor skall få möjlighet att enskilt bli ägare till företag.

Fru talman! Jag yrkar bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 17 och avslag på de tre reservationer som är fogade till betänkandet.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Statliga företag

Anf. 5 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Det var mycket det här.

Jag sade aldrig att det skulle ha gått smidigt och lätt att göra affären mellan Volvo och Procordia. Däremot sade jag att om förvaltningsbolaget varit kvar skulle det kanske ha funnits en skiss till affären innan man gick ut med det hela. Nu verkar det i alla fall för mig, som följde affären genom massmedia, som om det var svårt för Volvo att hitta en samtalspartner i och med att alla frågor av den art vi talar om hamnat på departementet. Jag tycker – och det tror jag många människor gör – att det är olyckligt när två företag, som får sägas höra till Sveriges mest framgångsrika, vill göra en affär som de för sin del tycker är vettig, hamnar i det läget att man inte har någon att prata med. Så blev det tyvärr, och det är inte bra.

Jag kan påpeka att Stålverk 80 blev aldrig någonting, så det var ingen felsatsning. Vad gäller statliga företag kontra privata finns det ett antal exempel även inom den privata sektorn på att det görs felsatsningar.

Rolf Dahlberg för den borgerliga regeringens talan, och det är fråga om en ideologisk syn på saken. Resonemanget kan inte grunda sig på matematik och ekonomi e.d. Det går naturligtvis an att säga att vi skall sälja ut statliga företag och använda pengarna till infrastruktursatsningar. Men det går väl lika bra att behålla företagen, när de ger vinst, och använda vinstpengarna till att satsa i infrastruktur. Om den som köper företagen verkligen köper till rätt pris, så köper han inte till ett högre pris än att det går att låna pengarna. Det ligger liksom ett värde, en avkastning, i detta som innebär att staten lika gärna kan behålla företagen.

Orsaken finns alltså inte där, utan orsaken är helt enkelt att man bekänner sig till en ideologi – eller nästan en religion, tycker jag det verkar som – att staten inte skall äga företag, för detta är inte lämpligt. Jag tycker det är bättre för företagen och definitivt för de anställda och de orter där företagen ligger, att vi diskuterar saken på helt andra grunder – utifrån vad som är bra för företagen och de anställda. Och staten är ibland en bra ägare.

Anf. 6 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Först några ord om Volvo–Procordia.

Bo Finnkvist säger att det är två stora företag som vill göra en affär. Det var naturligtvis så att Volvo ville göra affären. Däremot visade det sig att åtminstone den stora delägare som staten var i Procordia inte kunde acceptera det bud som Volvo lade på det statligt delägda Procordia. Så blev det ingen affär vid den tidpunkten, och sedan har man förhandlat. Vi vet än i dag inte om det slutgiltigt blir en affär eller inte.

Jag tror att det faktum att man fick förhandla med näringsdepartementet inte var något större bekymmer rent tekniskt och förhandlingsmässigt, utan bekymret var naturligtvis att Volvo hade gjort upp affären på egen hand och utformat ritningen för det stora projektet samt förväntade sig att regeringen

skulle godtaga budet. När regeringen inte gjorde det uppstod ett visst tumult. Men detta kan inte regeringen lastas för, utan faktum är, som jag sade tidigare, att det var bra att vi hade en vaken regering som såg till att man stoppade den affär som var på gång och som inte var bra för staten som ägare av delar av Procordia.

Bo Finnkvist säger att Stålverk 80 var ingen felsatsning, för den blev aldrig av. Men faktum är ju att staten lade ner enorma pengar uppe i Luleå. Har Bo Finnkvist inte varit i Luleå och sett resterna efter Stålverk 80? Det var fråga om enorma investeringar med skattebetalarnas pengar som aldrig kom till någon nytta alls. Det var naturligtvis en felsatsning – detta kan inte förnekas.

Vidare säger Bo Finnkvist att det blir en ideologisk debatt där regeringspartierna till varje pris vill sälja ut statliga företag. Det är inte sant. Regeringen säger ju, och det står även i riksdagsbeslutet av den 18 december, att företagen kan säljas och bjudas ut på marknaden i den takt som är lämplig. Här kommer man alltså inte att till varje pris pressa ut företagen till försäljning, om det visar sig att något företag inte är attraktivt.

Anf. 7 BO FINNKVIST (s) replik:

Fru talman! Det är svårt att hinna med allt på tre minuter, men jag får väl ta en del av det jag erinrar mig även från Rolf Dahlbergs föregående inlägg.

Det handlar mycket om Volvo-Procordia-affären. Beskryllningar har framförts även mot den socialdemokratiska partiledningen att den var med och diskuterade och att regeringen inte skulle ha fått samma informationer. Det här är ju fel alltihop. Från vårt håll har det aldrig framförts några synpunkter på att aktierna skall säljas billigt. Däremot vill jag för min del påstå att om det kommer två inom evenskt näringsliv högt ansedda företag och vill göra någonting gemensamt – företag som är framgångsrika och har bra ledningar – bör man ta ett sådant förslag på allvar. Det kan faktiskt ligga något vettigt i det, för här rör det sig om människor som är experter på att driva företag. Jag tror att det har varit – och kanske t.o.m. blir, det vet vi inte än – en lyckosam affär.

Vad beträffar ägarspridningen i SSAB hävdade jag i mitt första inlägg att då det gäller företag av den här arten krävs ägare som är uthålliga. Också Rolf Dahlberg underströk för resten i sitt huvudanförande betydelsen av kraftfulla ledare för sådana här företag. Det är inte alls säkert att det är lämpligt att sälja ut aktierna i småposter. I många länder äger staten den här typen av industrier därför att staten anses vara lämplig ägare till basindustri. Jag vill upprepa att det inom det privata näringslivet finns ett antal exempel på felsatsningar. Det gäller i synnerhet felsatsningar som man fattade beslut om i mitten av 70-talet. Vid den tiden kom också idén om Stålverk 80 till. Den blev aldrig genomförd. Men det är klart att det kostar pengar att förbereda. Det håller jag med om.

Anf. 8 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Det är riktigt som Bo Finnkvist säger att en del av de företag som är aktuella är så stora att det krävs att det åtminstone delvis finns större uthålliga ägare i dem. Det motsäger inte det jag sade tidigare att man skall

ge de anställda och allmänheten, svenska medborgare, möjlighet att köpa aktier. De bör få företräde i vissa fall. Men det är klart att regeringen är väl medveten om att i en del av företagen behövs stora uthålliga ägare. Här kan det naturligtvis framöver bli fråga om såväl svenska som utländska ägare.

Det kommer ändå att finnas möjligheter för alla svenska medborgare som vill satsa sparpengar i de nuvarande statliga företagen. Det finns ett stort antal företag på den bemyndigandelista som regeringen fick den 18 december. En del av dem är små företag som kanske säljs direkt till privatpersoner, medan andra kommer att bjudas ut över börsen eller på annat sätt. Man kan också få en blandad ägarstruktur, där man får någon som går in och blir en större delägare i företaget och sedan har man en viss spridning av aktierna till allmänheten.

Volvo utgör i dag den stora folkaktien i Sverige. Sveriges största företag klarar sig ändå bra, trots att man har en så pass bred spridning av ägandet som man har i Volvo. De visar väl att det går att kombinera de här två ägartyperna i de företag som framöver kommer att utbjudas på marknaden. Jag tror att det finns stora förutsättningar för att man skall få en bra ägarstruktur efter försäljning om man följer det upplägg som regeringen har gått in för. Det förslag regeringen har kommit med i det sammanhanget verkar vara klokt.

Anf. 9 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Rolf Dahlberg använde sig av en idrottsliknelse om att domaren inte skall spela med. Jag kan kontra med en annan liknelse när det gäller förvaltning av det statliga ägandet. Jag tror att det är bättre att man har ett statligt förvaltningsbolag än att man har ett oldboyslag från Wallenberg som sköter de svenska företagen. Det visar sig nu också när försäljningen har kört fast. Det är vad som har skett. Man gick ut ideologiskt att man skall privatisera i en takt av cirka tio miljarder om året. Detta är eller var regeringens målsättning. Man hade uppenbart inte tagit hänsyn till att det finns partner i de delägda företagen som har synpunkter på företagets framtid. Jag tänker på Volvo-Procordia-affären.

Man har inte tagit hänsyn till att vissa företag mår bäst av att ha en uthållig, stor och stabil ägare. Jag tänker på LKAB och SSAB och att ledningen – främst i LKAB – har sökt sådana partner men inte hittat någon. Jag tycker då att det är litet märkligt att staten, som bevisligen är en sådan stabil, långsiktig ägare i LKAB och SSAB, som uppfyller alla dessa kriterier skall gå ur sitt ägarskap i en lågkonjunktur. Det är inte rimligt. Det enda rimliga är att staten står kvar som ägare i LKAB och SSAB, åtminstone tills man har kommit in i en högkonjunktur och har hittat en stabil ägare. Risken är då att man får en kandidat som representerar statligt ägande från något annat land. Då föredrar jag faktiskt att man har kvar den svenska staten som ägare framför den tyska, franska, finska, engelska, japanska eller vilken annan stat som nu kan bli inblandad.

Försäljning och privatisering – som påstås ha varit framgångsrik, åtminstone till viss del i England och Frankrike – har ägt rum under en exempellös högkonjunktur. Vi är nu inne i en mycket djup lågkonjunktur. Det är alltså

dumt att sälja nu. Därför är det helt onödigt att kräva försäljning med tio miljarder år 1992.

Anf. 10 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Jag delar Rolf L Nilsons uppfattning på en punkt, nämligen att man inte skall sälja ut företag i en situation då värdet understiger det riktiga marknadsvärdet. Därför har regeringen gjort ett sådant upplägg som den har gjort när det gäller SSAB. Man har parerat detta genom det perspektiv som man har gått ut med för det första privatiseringsföretaget – som blev SSAB.

Nu säger Rolf L Nilson att regeringen har sagt att försäljningarna skall inbringa ungefär tio miljarder per år. Det är riktigt. Men man har inte sagt att det varje år skall komma in tio miljarder. Under en tioårsperiod skall intäkterna till staten vara i genomsnitt tio miljarder.

Rolf L Nilson säger vidare att privatiseringen har kört fast för regeringen. Regeringen har sedan beslutet fattades i riksdagen haft tre månader på sig. På den korta tiden har man lyckats få fram och gå ut med det första företaget – SSAB. Man har haft de förhandlingar som Volvo-Procordia-affären har krävt. De har naturligtvis tagit tid och delvis något förskjutit tidsplanerna. Man måste konstatera att regeringen på tre månader har lyckats komma ut med det första företaget på marknaden. Det tycker jag är mycket snabbt gjort. Man har också sagt att budet på nästa företag kommer att läggas i höst. Det betyder att man har en takt i försäljningarna på två större företag per år. Däremellan kan man naturligtvis förhandla om mindre företag, där en försäljning är enklare att genomföra.

Liknelsen med oldboyslaget var egentligen inte så bra. Den är i sak fel. Det är inget Wallenberglag, även om ni från vänstern gärna vill beteckna det så. Här finns företrädare för många olika kategorier, bl.a. Aktiespararnas förening. Det är således en blandad kommission.

Anf. 11 ROLF L NILSON (v) replik:

Fru talman! Om vi skalar av alla dekorationer på SSAB-affären, Rolf Dahlberg, finner vi att man säger att man kanske skall sälja SSAB 1994, om man får rätt pris. Mer än så är väl inte den hårda kärnan i den affären. Det är ingen rivstart – och det är jag glad för. Det enda rimliga är att staten står kvar som den långsiktige, ansvarsfulle ägaren.

En del av den ideologiska överbyggnaden var att ägandet skulle spridas, att de anställda skulle gå in. Men vad händer när man då lanserar LKAB som ett försäljningsobjekt? Gruvtolvans folk far i taket, och Per Westerberg vågar inte åka upp och träffa dem därför att han är rädd att han skall bli oövertigt bemött. Han kan alltså inte möta dem som i princip skulle vara hans förmånstagare.

De anställda på SSAB har, vad jag förstår, inget stort intresse av den här affären, som den har presenterats. Tvärtom har kommentarerna varit mycket tveksamma, och man är intresserad av att ha staten kvar som ägare. Det här med ägarspridning försvinner alltså alltmer ut i dimmorna, dels därför att rätt mycket var dekoration, dels därför att de som ägandet skulle spri-

das till inte vill bli ägare och de som eventuellt vill troligen inte har pengar för att bli ägare.

Det tar nog 10–15 år att bygga upp ett privat sparande så att man kan få en rejäl grupp enskilda ägare. De som då står kvar är institutioner – dvs. ett anonymt privat ägande – stora svenska kapitalförvaltare, utländska institutioner. Det sker alltså en övergång från ett samhälleligt, delvis demokratiskt, kontrollerat ägande till ett privat, koncentrerat, fullständigt odemokratiskt ägande. Det här är en återvändsgränd. Det är att göra regeringspolitik och att sätta landets intressen åt sidan för privata intressen och för ett ideologiskt och ekonomiskt tillfälligt mode.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Statliga företag

Anf. 12 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Erfarenheterna från utlandet visar att det tar ganska lång tid att genomföra sådana här förändringar av statliga företag, när de skall bli privata. Därför är det konstigt att Rolf L Nilson hävdar att regeringen har haft väldiga bekymmer med det här och har kört fast, när man kan peka på att den på tre månader har kommit fram med det första företaget på marknaden.

Jag förstår bakgrunden till Rolf L Nilsons olika inlägg. Han sade nämligen i sitt första inlägg att det är helt galet att bjuda ut företag till försäljning i nuvarande lågkonjunktur och att det förmodligen inte kommer att vara något lämpligt läge under de närmaste 20 åren framöver. Det visar att det är hans stora förhoppning att det aldrig kommer att vara något bra läge för staten att erbjuda medborgarna att bli delägare i de statliga bolagen. Med den ideologi som Rolf L Nilson har förstår jag att det är en förhoppning som han när inom sig, att detta måste gå snett, att det bara blir bekymmer för regeringen och att det inte blir någonting av det hela. Jag tror att Rolf L Nilson kommer att bli besviken.

Regeringen är fast övertygad om att detta är riktigt och att man kommer att följa den plan som man har gjort. Man kommer att två gånger om året gå ut på marknaden och till hugade spekulanter erbjuda större företag till privatisering. Här kommer det säkert att finnas många bland de svenska medborgarna som ställer upp och tycker att detta är ett bra sätt att placera sina sparade medel.

Sedan kan man naturligtvis diskutera om facket och andra organisationer – kanske Rolf L Nilson närstående – lokalt, t.ex. i Kiruna, agerar mycket kraftfullt för att sprida ut budskapet att detta inte är bra, att de anställda kommer att få det mycket sämre om staten lämnar LKAB. Det är klart att sådan agitation gör att många där uppe blir tveksamma, men jag tror att de anställda innerst inne inte har något emot att få erbjudandet om att bli delägare i företaget och på det viset också kunna påverka företagets vidareutveckling i framtiden.

Talmannen anmälde att Rolf L Nilson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 13 BO BERNHARDSSON (s):

Fru talman! I vårt land pågår nu ett systemskifte. Regeringen och landets borgerliga kommunpolitiker säger att det man genomför är en frihetsrevolu-

tion. Andra – till dem hör jag själv – fruktar att Sverige har börjat marschen in i ett hårt och djupt orättvist två tredjedelssamhälle.

Stat, landsting och kommuner planerar och genomför, på borgerligt initiativ, omfattande utförsäljningar och privatiseringar. Marknaden har upphöjts till politisk religion. Snart sagt alla problem tror man sig kunna lösa genom att marknadsstyra och privatisera.

Till det mest anmärkningsvärda i det som sker hör regeringens och de borgerliga partiernas ointresse av att analysera och kritiskt diskutera konsekvenserna av sina olika förslag. I svepande ordalag predikas, som i majoritetens skrivningar i det betänkande som vi nu diskuterar, fördelarna med privatiseringspolitiken.

I betänkandet hävdas alltså bl.a. att marknadsekonomin inte kan stärkas, att näringsfriheten inte kan öka och att konkurrensen inte kan främjas om man har ett omfattande statligt ägande av företag.

Därmed är för det första själva utgångspunkten fel. Vi har inget omfattande statligt ägande av företag i Sverige.

För det andra är det fullt möjligt att tänka sig väl fungerande marknader där det finns olika former av ägande; privat, statligt och kooperativt. Ja, olika ägarformer är t.o.m. ett sätt att hävda just mångfald och konkurrens.

Det är förstås också fullt möjligt, ja, t.o.m. ganska vanligt, att en sektor som är helt dominerad av privata företag i själva verket saknar sund konkurrens.

Det senare leder den eftertänksamme till den slutsatsen att ägarfrågan är av underordnad betydelse om avsikten just är att få till stånd ökad konkurrens. Det viktiga är i stället att skärpa konkurrenslagstiftningen och att avreglera.

De borgerligas ovilja att i förväg analysera och diskutera konsekvenserna av den generella privatiseringspolitiken är påfallande. Dogmatism är ett tydligt inslag i politiken på det näringspolitiska området, liksom ute i landets borgerligt styrda kommuner.

Fru talman! I motion N274, som jag själv och Bengt Silfverstrand är upphov till, kräver vi att en statlig privatiseringsutredning tillsätts. Vi menar att det inte räcker att ha Medborgarnas Offentliga Utredningar eller publikationer från andra av näringslivets lobbyorganisationer som underlag för det politiska handlandet. Vi menar att det är högst rimligt att riksdagen beslutar att själv ordentligt utreda konsekvenserna av så pass omfattande förändringar som nu planeras och som delvis redan genomförts i stat och kommuner. Men detta bör göras innan man privatiserar. Efteråt är det för sent.

Det handlar om att belysa vilka konsekvenserna blir för näringsliv och ekonomi. Det handlar om hur demokrati och inflytandemöjligheter kommer att påverkas. Det handlar om hur våra möjligheter att värna sysselsättningen i glesbygden påverkas, om vi låser oss fast vid en dogmatisk princip att staten bara skall ställa upp regler för näringslivet – eller vara domare som Rolf Dahlberg uttryckte det – men aldrig agera som ägare. Det handlar om hur rättssäkerheten för den enskilde påverkas. Det sistnämnda gäller främst följderna av omfattande privatiseringar på det kommunala området av sjukvård och social verksamhet.

Jag skall ge några konkreta exempel på vad som borde belysas i en utredning, eller för all del i olika utredningar.

En första självklar uppgift vore att ta till sig och kritiskt granska de internationella erfarenheterna av omfattande privatiseringar. Sådana erfarenheter finns inte minst i Storbritannien.

Det kan på förhand bl.a. konstateras att man klart måste skilja mellan å ena sidan försäljning av konventionella industribolag och å andra sidan privatisering av statliga verk och offentliga verksamheter, som normalt inte arbetar och inte heller skall arbeta på strikt marknadsmässiga villkor. Men några sådana distinktioner kan vara svåra att spåra i det borgerliga privatiseringskonceptet.

Med samma bekymmerslösa inställning föreslås privatisering av korvfabriker, skogar och myndighetsutövning.

En andra och synnerligen angelägen uppgift vore att speciellt belysa hur en redan sviktande riskkapitalmarknad påverkas av omfattande utförsäljningar av statliga företag. Innebär inte en sådan utförsäljning, liksom motsvarande privatiseringar som sker i kommunerna av redan väl fungerande offentlig verksamhet, att kreativitet, riskkapital och politisk kraft slösas bort i ett nollsummespel som varken ger nya jobb eller ny tillväxt? Hade inte dessa resurser gjort bättre nytta om de satsats på att stödja och utveckla befintliga och nya exportinriktade industriföretag och småföretag?

Ett tredje frågeområde att belysa vore vilka effekterna för skattebetalarna kan tänkas bli, om vi som en följd av privatiseringen får privata servicemonopol och karteller på områden där den fria marknaden är satt ut spel och där den också skall vara satt ut spel.

Huvudämnet för dagens privatiseringsdebatt i kammaren är förstas staten och de statliga företagen. Men i motionen, som alltså i sin helhet behandlats i näringsutskottet, tas också privatiseringen i kommunerna upp. Också på det området finns en rad frågor kring och risker med privatisering, frågor och risker som borde belysas innan man handlar.

Ett sådant område som särskilt nämnts i motionen rör rättssäkerheten. En rubrik i Dagens Nyheter för några dagar sedan lød: Privat sjukvård är laglöst land. Framstående jurister hävdar att privatiseringen saknar stöd i gällande lagstiftning. Professor Lotta Westerhäll är en av dem. Hon konstaterade för en tid sedan i en artikel i Kommun-Aktuellt att "privatisering inte får ske på rättssäkerhetens bekostnad". Borde inte också detta tas på allvar och bli föremål för utredning?

Jag har gett några exempel på varför det finns skäl att tillsätta en privatiseringsutredning eller att utreda frågorna i flera olika utredningar. Andra skäl finns redovisade i motionen.

Vi socialdemokrater är övertygade om att ett sådant utredande skulle ge starka argument mot den generella privatiseringspolitiken och argument för blandekonomin, den svenska modellen och den offentliga sektorn. Detta borde inte hindra de borgerliga ledamöterna att säga ja till ett utredande, om de nu tror på sina egna idéer.

Fru talman! I detta hus har betydligt mindre frågor grundligt utretts. Det är därmed knappast en överloppsgärning att kräva att också ett systemskifte skall utredas ordentligt.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 14 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Bo Bernhardsson tar upp en som jag tycker viktig fråga som tangerar frågan om statliga företag, nämligen kommunala företag och kommunala verksamheter. Där är det ofta en monopolsituation i dag. Vi har från mitt partis sida genom åren drivit ett mycket ingående krav på att man skall släppa fram alternativ till de kommunala verksamheterna för att få valfrihet och prispress på utbudet på olika områden. Det kan gälla barnomsorg, äldre-
vård osv. där kommunerna, ofta socialdemokratiskt ledda, har tagit över alltmer i egen regi.

Jag tycker att det finns anledning att debattera dessa frågor och att ge stöd från riksdagens sida till kommuner och även landsting, som nu ändå har en ny syn och är villiga att släppa fram alternativ på olika områden. Det kan finnas anledning att i en utredning titta på vad man kan göra för att underlätta detta och vad det kan få för effekter.

Däremot tror jag inte alls att det, som Bo Bernhardsson säger, finns en risk för att det skall uppstå privata servicemonopol. I dagens situation är ju de kommunala servicemonopolen dominerande. Alternativen är fortfarande få.

Här behövs alltså en stimulans till kommunerna för att ändra. Jag tror att Bo Bernhardsson och jag är överens om att konkurrens behövs ur olika synpunkter, dels ur valfrihetssynpunkt, dels ur kostnadssynpunkt, så att man kan jämföra vad det skulle kosta att driva verksamheter på annat sätt, t.ex. i privat regi.

Anf. 15 BO BERNHARDSSON (s) replik:

Fru talman! Vi är inte riktigt överens om att konkurrensbegreppet skall användas inom t.ex. sjukvård, barnomsorg och social verksamhet, där ju faktiskt marknaden inte skall vara utgångspunkten. Det råder inte marknadsmässiga förhållanden på dessa områden. Därför tycker jag inte heller att det är särskilt relevant att tala i termer som har sitt ursprung i en liberal syn på hur marknaden skall fungera. Alternativ skall finnas, och kostnadspress skall finnas, men inte konkurrens i den vanliga meningen.

Nu säger Rolf Dahlberg att det kanske kan finnas skäl att utreda. Men poängen i min kritik var just att man borde ha gjort detta innan man handlade. Man satte i gång en omfattande privatiseringsvåg innan man gick ut och talade om – detta gäller framför allt moderaterna – att allting skulle sättas på marknaden.

Att utreda en fråga innebär att man tänker efter, att man lyssnar på olika synpunkter innan man handlar. Jag är rätt övertygad om att hade den borgerliga regeringen gjort det, innan den satte i gång sina privatiseringskampanjer, hade utredandet, diskussionerna och debatten lett till att det hade skapats en opinion för att ställa in alltihop.

När det gäller statliga företag borde man i förväg ha insett att man inte hur som helst säljer ut stora industrikoncerner. Precis som jag har varit inne på tidigare bör sådana koncerner och storföretag ha stabila, tydliga och starka ägare. Då tror jag också att man hade kommit fram till att riskkapitalet behövs just för nya satsningar och inte för att köpa upp företag som vi redan gemensamt äger. Man hade också kommit fram till att kraften måste läggas

ned på att skapa nya jobb och ny tillväxt, inte på att privatisera verksamhet i stat och kommuner, som redan fungerar väl. Det är inte vad framtiden nu kräver av oss, utan det är nysatsningar, tillväxtskapande åtgärder och nya jobb.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Statliga företag

Anf. 16 ROLF DAHLBERG (m) replik:

Fru talman! Jag talade om den kommunala sektorns verksamhet, som tan-
gerar de statliga företagens verksamhet.

Statliga utredningar har naturligtvis inte direkt tagit ställning till om det är
bra för staten att äga företag eller om det är bra att de statliga företagen blir
privatiserade. Däremot har vi studerat effekten av motsvarande åtgärder i
andra länder ute i Europa, där man har erfarenheter av att privatisera stat-
liga företag. Som exempel kan nämnas Storbritannien och också Frankrike,
där ju presidenten är av samma partifärg som Bo Bernhardsson. Man har
öppet gjort utförsäljningar och sedan utvärderat resultatet, som visar att det
var ganska bra att göra så här. Det finns alltså erfarenheter utifrån som vi
kan ta lärdom av.

Bo Bernhardsson sade att de kommunala verksamheterna inte skall utsät-
tas för konkurrens. Däremot bör det finnas alternativ, för det tycker han är
bra – numera anser man tydligen det inom socialdemokratin. Det är bra att
Socialdemokraterna har ändrat sig på den här punkten, och att de i alla fall
kan tänka sig privata alternativ. Men så säger de: De privata alternativen får
dock inte konkurrera. Detta är något underligt, fru talman. Vid en konkur-
rens får man ju möjlighet att jämföra hur verksamheten sker i den kommu-
nala regin resp. i det privata alternativet. Vad kostar det hos kommunen,
och vad kostar det hos det privata alternativet? Denna konkurrens – om man
nu skall kalla det för konkurrens – om barn, äldre eller vilka nu verksamhe-
ten rör måste ändå komma till stånd i den här situationen. Bo Bernhardsson
måste ändå inse att så blir fallet. Det kan väl inte vara något större fel att få
klarlagt hur de olika alternativen står sig mot varandra.

Anf. 17 BO BERNHARDSSON (s) replik:

Fru talman! Om ni har tagit del av erfarenheterna från Storbritannien, vet
ni också att de inte är enbart positiva. Det finns skäl att inta en kritisk håll-
ning.

Rolf Dahlberg sade att man även inom den offentliga sektorn, sjukvård
och omsorg, kan tänka sig att konkurrera om barn och äldre. Poängen med
min invändning mot att använda konkurrensbegreppet är att äldreomsorg
och sjukvård icke skall ut på marknaden. Vård och omsorg kan inte fungera
som en marknad så länge samhället subventionerar och betalar via skatter.
Så måste det också vara. I ett sådant läge är det inte fråga om en marknadssi-
tuation, och då tycker jag inte heller att man skall använda konkurrensbe-
greppet, eftersom det för tankarna just till en marknad där man köper, säljer
och konkurrerar om äldre och barn.

Anledningen till att det inte rör sig om en marknad är att det handlar om
tre aktörer. Det är en aktör som betalar, dvs. vi alla via skattsedeln, en annan
aktör som konsumerar och har behoven samt en tredje aktör som bara pro-
ducerar. Det råder således ingen marknadssituation. Därför kan man inte

pressa priser på samma sätt som i en idealisk marknadssituation. Erfarenheterna från t.ex. USA visar ju också att ett system med en kombination av offentligt betalande och privatisering i stor omfattning leder till att kostnaderna drivs upp just för att man har gjort en felbedömning. Det är inte fråga om någon marknadssituation, och det skall det inte heller vara.

Anf. 18 BRUNO POROMAA (s):

Fru talman! Jag har tillsammans med de övriga socialdemokratiska ledamöterna från Norrbotten i en motion föreslagit att riksdagen återkallar det tidigare fattade beslutet om ett bemyndigande för regeringen att privatisera LKAB. Utskottet föreslår avslag på motionen bl.a. med motiveringen att privatisering av statliga företag leder till ökad konkurrens. Då frågar man sig onekligen: Vem skall LKAB konkurrera med i Sverige? Numera är LKAB i stort sett det enda järnmalmsföretaget av avgörande betydelse i det här landet. När det gäller LKAB har erfarenheterna hitintills visat att det har varit till fördel för företaget med ett statligt ägande just på grund av den utifrån kommande konkurrensen.

På 50- och 60-talen och en bit in på 70-talet var LKAB ett av världens största järnmalmsföretag. Vid den tidpunkten var man under en lång period prisledande och man gjorde väldigt goda vinster. Men så småningom fick man bittert erfara den tilltagande konkurrensen, i första hand från de brasilianska och de australiska gruvföretagen. Denna konkurrens nådde sin kulmen i början av 80-talet, och om vi då inte hade haft en socialdemokratisk regering och om företaget hade varit privatägt, hade vi i dag med sannolika skäl icke haft det solida företag där uppe som vi i dag har – ett företag som bättre än många andra har klarat av denna lågkonjunkturs svårigheter.

Jag har på skilda sätt motarbetat en privatisering av LKAB. Jag har ställt frågor till näringsministern, och jag har motionerat vid två tillfällen. Dessutom har jag anmält handläggningen av det här ärendet till konstitutionsutskottet, för jag anser att handläggningen och beredningen helt enkelt är en nonchalans mot tidigare fattade riksdagsbeslut när det gäller förstatligande av LKAB. Jag blir mer och mer övertygad om riktigheten av de insatser som vi socialdemokratiska ledamöter från länet har gjort i den här frågan.

Det är sällan eller aldrig som man i länet möter människor – med få undantag – som stöder regeringen i privatiseringsfrågan. Med få undantag, sade jag, och då tänker jag i första hand på den moderate gruppledaren i kommunfullmäktige i min hemkommun Kiruna, som i en tidningsintervju förklarade sig beredd att för 3 000 kr. köpa aktier i LKAB. Det var sannerligen inte mycket att komma med. Antingen har han inte råd med mer, och då skall han inte tillhöra Moderaterna, eller också tror han sig inte om att få acceptabel avkastning på sitt satsade kapital.

Jag skulle vilja föreslå er som är anhängare av ett privatägt LKAB att läsa och begrunda docent Gunnar Ahlströms krönika De mörka bergen, som handlar om de lappländska malmfälten. Då kommer ni förhoppningsvis till insikt om varför människorna i Malmfälten definitivt inte vill ha ett privatägt LKAB.

Krönikan är en skildring om de lappländska malmfältens öden, om de internationella spekulationerna kring Sveriges "Monte Cristo", om engels-

männens dristiga järnvägsbyggande och om Riksgränsbanans tillkomst. Den skildrar bolagsepoken med skilda ägare, vilka alla endast hade ett intresse, nämligen att göra stora och snabba klipp. Den skildrar underliga rykten om finansiella förehavanden när det gäller gruvor och skogar, som kallades "mutsedelsindustrin", och malmexporten, som kallades "en skandalös näringsgren". Då figurerade både stora och små företagare, banker och kreditinstitut i tvetydiga sammanhang. Alltmer växte det en opinion mot dessa förehavanden. Det här resulterade i den dåvarande högerledarens Arvid Lindmans regeringsaktion 1907. Han ansåg att träsket måste saneras, och Malmfälten ställdes under statens kontroll. Det var också Arvid Lindman som gjorde det möjligt för staten att överta den resterande delen av LKAB, vilket skedde 1957.

Fru talman! I motsats till det beslut som riksdagen fattade i december förra året om bemyndigande till regeringen att sälja statens aktier i bl.a. LKAB föregicks beslutet om förstatligandet av en lång och väl genomförd utredning. I denna föreslogs att staten skulle begagna sin avtalsenliga rätt att inlösa stamaktierna. Ett av de främsta skälen angavs vara de sociala. Utredningen framhöll att den naturresurs som gruvarbetarna bearbetade en gång skulle ta slut, och då måste också ägaren ta ett ansvar för de anställda och för de berörda kommunerna Kiruna och Gällivare. Det är två kommuner som har vuxit upp kring gruvindustrin och som lever av denna. Ett sådant ansvar kunde bara staten ta, framhölls det, och följaktligen skulle staten också vara ägare till gruvföretaget.

Staten har redan vid ett tillfälle visat sitt ansvar, och det var efter regeringsskiftet 1982. Då rekonstruerades LKAB, som var nedkört ekonomiskt. Arbetsgivaravgifterna sänktes i länet, och fraktkostnaderna för LKAB på järnvägen halverades. Med andra ägarförhållanden vid den tidpunkten hade med all säkerhet dessa åtgärder uteblivit, med allt vad detta skulle ha inneburit för alla berörda, såväl för de anställda som för kommunerna.

Det beslut som riksdagen fattade strax före jul är enligt allas mening i länet en ideologisk aktion. Det är ett beslut som visar att man saknar omsorg och omtanke om företaget, liksom om de anställda och de berörda kommunerna. Beslutet var ogenomtänkt och grundade sig på en stämna hos ungdomeraterna för 10–15 år sedan. Jag känner efter privatiseringen en speciellt stor oro för Malmbergsgruvan. Jag frågar mig: Finns det exempelvis utrymme för Malmbergsgruvan i ett privatägt LKAB med de krav som de nya ägarna kommer att ställa på avkastning på satsat kapital? Malmbergsgruvan arbetar under betydligt svårare förhållanden än exempelvis gruvan i Kiruna.

Fru talman! Inget annat län i det här landet berörs tillnärmelsevis så mycket av regeringens privatiseringsiver som Norrbotten. I inget annat län är heller motståndet så stort som i Norrbotten mot regeringens privatiseringar, och det av förståeliga skäl.

Många länsbor känner också en stor bitterhet över att intäkterna från dessa realisationer av statliga företag icke kommer länet till del. Det är många som känner samma bitterhet som Albin Neander på 20-talet redogjorde för i Kirunaskildringen "Vainio". Jag citerar: "Norrbotten, särskilt finnbygden, är en efterbliven och mindervärdig landsända. Visserligen finns

där stora naturrikedomar, men de höra sörlänningarna till. Infödingarna ha ingenting med dem att skaffa.”

Fru talman! Jag yrkar avslutningsvis bifall till den socialdemokratiska reservationen om de statliga företagen, eftersom den tillmötesgår vårt förslag i motionen.

Anf. 19 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Det nu avgivna betänkandet om utförsäljningen av de statliga företagen är i fråga om argumentationen om möjligt ännu mer torftigt och ytligt än propositionen. I denna hette det att staten var olämplig som företagsägare, eftersom det är staten som uppställer spelreglerna för företagen. Vi har hört samma argumentation i dag. Statens roll skulle inskränkas till en förstärkning av marknadsekonomin och konkurrensen, hette det. Bara beträffande Norrbottens län uppskattar man att de statliga företag som skall säljas har ett marknadsvärde på uppemot 40 miljarder svenska kronor.

T.o.m. i länder som ofta framhålls som exempel på länder med en framgångsrik marknadsekonomi är man mer rädd om den nationella förmögenheten än den svenska borgerliga regeringen är. Hävdar utskottsmajoriteten att marknadsekonomin i t.ex. USA, Canada, Storbritannien och Frankrike har skadats på grund av det statliga ägandet, inte minst när det gäller produktiv skogsmark?

Nej, tvärtom pekar många exempel på att just privatisering av offentlig egendom har lett till stora problem för både nationer och befolkningsgrupper. För 20 år sedan privatiserade man i Canada all vattenkraft för att få pengar till infrastruktur. Då var tongångarna i Canada desamma som de nu är i Sverige. Här i Sverige kan man lika gärna säga att pengarna behövs för att bekosta stödet till jordbruket i EG i framtiden eller för att sänka skatterna för höginkomsttagare och kapitalägare. Hittills har inte pengarna märkts ut på något klart och entydigt sätt. I Canada köptes huvudparten av vattenkraften av amerikanska kapitalister. På kort tid kördes kraftverken i botten och elpriserna mångdubblades. Därefter tvingades det kanadensiska folket att tvångsinlösa kraftverken i och för upprustning efter den amerikanska rovdriften.

Så har det blivit på många ställen runt om i världen, inte minst när det gäller gruvdrift i tredje världen. Här har vi också exempel på att svenska intressen har varit inblandade.

När man som jag har varit aktiv i politiken i 30 år kan man inte anse annat än att fraser som att staten bara skall ställa upp spelregler inte är något annat än en skönmålning av verkligheten. Vi ställer ju upp sådana regler. Vi har en banklagstiftning och en lagstiftning beträffande andra finansiella institutioner som säger att man inte får låna ut pengar utan säkerhet. Men vi vet ju att man under hela 80-talet sysslade med just sådant. Detta ledde sedan till den tragiska situation som många banker befinner sig i i dag. Staten med sin bankinspektion orkade ju inte ta itu med problemen och såg dem inte heller tillräckligt klart.

I verklighetens värld är det tvärtom så, att de stora nationella företagen ofta är ekonomiskt och även politiskt starkare än många mindre stater. Sådana företag, liksom andra privatkapitalistiska företag, kan i sina avtal med

regeringar och andra företag ställa upp villkor för sina investeringar. Vidare kan de teckna avtal med fackföreningar som de själva har skapat för att hindra anställda att organisera sig själva. De medverkar vid störtandet av regeringar, korrupperar politiker och fackföreningsledare och bedriver en långsiktig planering för att styra politiken så att den gynnar dem själva. Naturligtvis bildar de också dolda karteller och samverkar öppet för att hos internationella organisationer och nationer driva igenom beslut och egentligen konspirera mot marknaden. Enbart lagstiftning rår inte på dessa fenomen.

Man kan inte heller med bästa vilja i världen säga att den oreglerade marknadsekonomin löser alla problem för världens folk. T.o.m. i de rika OECD-länderna lever bortåt 100 miljoner människor i fattigdom, arbetslöshet och utslagning, och ofta lever de just i utslagna industriregioner.

Kampen för en fungerande marknadsekonomi är inte bara en kamp för att maximera kapitalavkastningen. Det är också en kamp för makt åt de lönearbetande och egendomslösa, för fördelningspolitik och regional balans och för människors valfrihet och mot arbetslöshet.

För att upprätthålla stabilitet i ekonomin, minska beroendet av starka kapitalintressen, upprätthålla nationell självständighet på centrala områden, främja en regional balans och få till stånd långsiktiga och uthålliga investeringar behövs normalt en statlig sektor inom industrin så länge man inte har funnit någon annan demokratisk ägandeform.

Fru talman! Jag skall sedan säga några ord om SSAB, och då särskilt om Luleåverken. Det finns grund för att tro på tillverkning av stål och stålprodukter i Luleå, men vi får inte heller glömma de problem och svagheter som finns. Det dyra koksverket, kraven på miljöinvesteringar i miljardklassen på relativt kort sikt, långa fraktvägar för ämnen till kunder, låg vidareförädlingsgrad och svårigheter att behålla kompetent personal hör till dessa svagheter. Inom några år kommer nya koncessionsförhandlingar sannolikt att beröra denna del av SSAB, och nya krav kommer att ställas. Närheten till malmen, en erfaren arbetarstam och framgångar med kvalitetsförbättringar hör till styrkan.

I kraft av de internationella kraven på miljön och minskade koldioxidutsläpp diskuteras nu även globalt höjda koldioxidavgifter. Svensk stålindustri kan komma att tvingas betala miljöavgifter på hundratala miljoner om inte ny teknik som innebär mindre utsläpp av koldioxid och andra föroreningar tas fram. Troligen bromsar USA denna utveckling ett tag framöver.

Vänsterpartiet har hävdat att Sverige borde bli ett föregångsland när det gäller miljövänlig råstålproduktion. Vi har pekat på att den högsavvliga oljan efter förgasning borde kunna renas och användas för att ersätta industrikol i stället för att den exporteras till andra länder, som vi sedan anklagar för att släppa ut föroreningar med hjälp av vår olja.

Tyvärr har intresset för sådana projekt varit svagt. Vi kan konstatera att forsknings- och utvecklingsinsatserna i svensk stålindustri hittills har utgjort hälften av motsvarande insatser i t.ex. Japan.

Behovet av såväl kortsiktiga miljöinvesteringar i stålindustrin som långsiktiga investeringar i ny teknik pekar, tillsammans med alla andra faktorer, på att stålindustrin behöver en stor, stark och handlingskraftig ägare. Och fortfarande är en naturlig sådan ägare den svenska staten. Lägg därtill det regio-

nalpolitiska ansvar som staten tagit på sig även i regeringsdeklarationen från den 4 oktober 1991.

På grund av det regionalpolitiska ansvaret finns det också en alternativ kostnad för den arbetslöshet som kan bli följden om man tappar greppet över situationen i Norrbottens län, en arbetslöshet som inom några år kan rusa upp mot 10, 20 eller 30 %, på samma sätt som den gjort i alla andra drabbade industriområden i OECD-världen. De kostnader som uppstår beror naturligtvis på arbetslösheten och det behov av folkomflyttningar som kan om dessa dogmatiska privatiseringsdrömmar förverkligas och sedan går snett.

Fru talman! Jag har även väckt en motion i denna fråga, där det sägs att beslutet att realisera de statliga företagen, som har betydelse för den regionala balansen, särskilt i Norrbottens län, måste återkallas.

Jag yrkar därför bifall till reservation 1.

Anf. 20 OLLE LINDSTRÖM (m):

Fru talman! Innan jag går in på de statliga företagen skulle jag vilja säga till Bruno Poromaa att det inte är någon fara, även om den moderata gruppledaren i Kiruna inte har mer än 3 000 kr. att köpa aktier för. Moderaterna tar faktiskt emot alla även om de inte har 3 000 kr.

I flera decennier har de statliga monopolen och det statliga ägandet i svenskt näringsliv varit alltför stort. Staten äger i dag ett femtiotal aktiebolag, av vilka flertalet är moderbolag i koncerner. Hel- och delägda statliga företag äger andelar i ca 450 bolag. Det innebär att staten är en mycket viktig och stor aktör på marknaden, vilket inte är vare sig önskvärt eller nödvändigt.

Staten skall enligt min uppfattning sätta upp ramar och spelregler, vilket har sagts tidigare i dag, men företagandet kan andra sköta, och sköta det bättre. Det är för de allra flesta uppenbart att man inte skall agera på flera planhalvor, och ibland dessutom vara domare. Därför är det nödvändigt att renodla statens roll och sprida ägandet.

Erfarenheten visar att staten aldrig har varit en aktiv och engagerad ägare. Det är endast i akuta krissituationer som staten ibland gått in med kapital och ibland med andra insatser.

Alla företag behöver aktiva och intresserade ägare som har kompetens och framtidsvisioner. Privatiseringen innebär att företagen kan få mer aktiva och engagerade ägare, vilket stärker livskraften och effektiviteten. Vid aktieförsäljningen skall de anställda i företagen och allmänheten vara de främsta målgrupperna. På det sättet kan ägandespridning ske.

Privatiseringarna skall givetvis också vara bra för skattebetalarna. Försäljningarna skall ske till marknadsmässiga priser. Rätt pris och rätt industriell lösning är nödvändiga förutsättningar för att försäljningen skall komma till stånd.

Försäljningen ger staten betydande intäkter som behövs för investeringar i sådan infrastruktur som ytterligare höjer den nationella konkurrenskraften och tillväxten i vår ekonomi. I det ekonomiska läge som Sverige befinner sig i just nu är detta utomordentligt nödvändigt och viktigt.

Under de senaste tio åren har resurser saknats för investeringar i bl.a.

järnvägar, vägar och övriga kommunikationer. Genom försäljningen skapas nu möjligheter att förändra detta. Satsningar i infrastrukturen är viktiga för den ekonomiska tillväxten och för ökad företagsamhet.

Reservanterna skriver att en försäljning av bl.a. LKAB skulle innebära ett hot mot sysselsättningen i Malmfältskommunerna.

Eftersom det är politisk enighet om att de statliga företagen skall leva på samma villkor och på samma sätt som de privata företagen, är ju ett sådant påstående inte relevant.

Reservanterna tror tydligen inte att de statliga företagen är konkurrenskraftiga, eftersom de anser att staten måste gå in om marknaden sviker eller går ned.

Vi vet ju av erfarenhet att statliga ingripanden inte är någon lösning. Hur var det med de statliga varven? Trots mångmiljardstöd under många år då man försökte rädda varven, gick det inte mer än en kort tid innan man ändå var tvungen att lägga ned varven.

Reservanterna och socialdemokraterna särskilt i Norrbotten säger också att en försäljning skulle innebära en utarmning av landsbygden och glesbygden. Ingenting kan vara felaktigare. Det finns inget belägg för att ett statligt ägande skulle innebära förbättringar för glesbygden. Det är faktiskt på det sättet att det är enskilda företag och enskilda människor, småbrukare, skogsbrukare, m.m. som till stor del upprätthåller landsbygden och glesbygden.

Enligt socialdemokraterna på Norrbottensbanken skulle alla världens olyckor inträffa och drabba oss om de statliga företagen privatiserades. Givetvis är det ett helt felaktigt antagande.

Det finns nämligen exempel på att så inte är fallet. Jag vill peka på SSAB. Även om SSAB nu inte är privatiserat i sin helhet har det ändå introducerats på börsen. Mer än 50 % av aktierna såldes faktiskt. I dag äger staten 47 %. Det blev ingen katastrof, utan det har faktiskt bara blivit bättre.

Jag förstår självfallet att socialdemokraterna av ideologiska skäl inte kan godta sådana här försäljningar. Likväl är det här ett mycket viktigt inslag och en möjlighet att återigen få i gång hjulen. Det ger oss också ekonomisk tillväxt. Dessutom är det den enda möjligheten för oss att klara våra infrastruktursatsningar. Under mycket lång tid har vi haft eftersläpningar på detta område. Vi har inte klarat vare sig investeringar eller underhållet av våra vägar. Det är således helt nödvändigt att vi klarar dessa saker, och det gör vi genom att staten får intäkter.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till näringsutskottets hemställan och avslag på de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 21 BRUNO POROMAA (s) replik:

Fru talman! Olle Lindström säger att det är många andra som vill köpa aktier i LKAB. Han pekar bl.a. på hushållen. Men hur skall hushållen ha råd att köpa aktier?

Visserligen har finansminister Anne Wibble sagt att varenda hushåll i detta land åtminstone skall ha sparade medel motsvarande en årslön. Men hur uppnås sådana resultat när hushållsekonomin ideligen naggas i kanten? Jag tror inte att hushållen har så stora möjligheter att köpa LKAB-aktier eller andra aktier.

Med tanke på det som Olle Lindström här har sagt skulle jag också vilja fråga: Sköts LKAB verkligen dåligt? Jag tycker att LKAB är ett exemplariskt och välskött företag. Olle Lindström för ett ideologiskt resonemang och gör gällande att ett privatägt LKAB skulle skötas bättre. Det skulle vara fråga om mer engagerade ägare.

Jag vill peka på situationen för LKAB i början av 80-talet. Med ett annat ägande skulle LKAB ha gått i konkurs. Om vi då inte hade fått en socialdemokratisk regering som ingrep i det statliga företaget, skulle LKAB inte vara det solida företag som det är i dag eller ge de anställda den trygghet som det ger.

Sedan kan jag peka på t.ex. domänverket. I dag har domänverket i Norrbotten ungefär lika mycket av skogsbilvägar som det allmänna vägnätet. Om domänverket privatiseras blir säkerligen den första erfarenheten för norrbottningarna att det finns en vägbom över den skogsbilväg som de varit vana vid att åka på när de varit på väg ut till skogen för att plocka bär eller jaga.

Från min egen barndom minns jag mig den tid då det privata hade hand om eldistributionen på landsbygden. Räddningen såg man i att det statliga Vattenfall övertog distributionen. Nu fungerar det mycket bra. Så bra skulle det inte fungera med ett privat ägande.

Jag bävar för den dagen då exempelvis Vattenfall är privatägt och man skall reinvestera i nya ledningar på landsbygden. Hushållen där kommer inte att ha råd att betala vad det kostar. Tack vare att Vattenfall är statsägt finns det trots allt möjligheter att bibehålla elströmmen.

Anf. 22 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Vad gäller frågan om LKAB är bra skött eller inte vill jag säga att också jag tycker att företaget under senare tid skötts mycket bra. Det visar också företagets resultat. Men det har ju funnits tider då det inte har varit lika bra.

Man kan faktiskt se en symmetri här. Under den tid då man visste att det fanns fallskärmar och möjligheter till statligt stöd behövde man inte anstränga sig särskilt mycket. Så har också varit fallet när det gäller SSAB, tidigare NJA. Jag tror att man i 33 år hade så att säga röda siffror. Man visste att det alltid var möjligt att få hjälp om sådan behövdes. Efter den tiden, in på 80-talet, har även socialdemokraterna ansett att de statliga företagen skall drivas på precis samma villkor som de privata företagen. Då började de här företagen plötsligt ge större vinster.

Mot den bakgrunden tycker jag att allt talar för en fortsättning på samma sätt. Även om det blir privat ägande tycker jag alltså att det inte finns skäl att oro sig. Vi ser ju att intresset när det finns ett privat ägande är större än när ett stort kollektiv agerar ägare.

Eftersom det inte är någon större skillnad, som Bruno Poromaa säger, mellan privat och statligt ägande, finns det väl ingen anledning för staten att ha pengar i ett bolag när pengarna behövs för andra investeringar.

Domänverket och skogsbilvägarna nämndes också. Under lång tid har det i artiklar i Norrbottenstidningar skrivits att en utförsäljning från statens sida av domänverket skulle innebära att skogsbilvägar stängdes av. Människorna

där uppe skulle inte ha tillgång till vatten, frisk luft, natur osv. Ingenting kunde vara sämre än en försäljning.

Men det finns faktiskt flera andra stora markägare i Norrbotten vid sidan av domänverket, även om det senare är stort. Det är då fråga om SCA, MoDo och privata skogsägare. Inte är det trots det något problem för människorna att komma ut i naturen, att färdas på skogsbilvägar eller att plocka bär – och det gäller hela Norrbotten, oavsett vem som är ägare.

Det är nonsens att det skulle vara något fel i det privata ägandet.

Sedan till frågan om hushållen och deras möjligheter att köpa aktier i LKAB. Självfallet måste hushållen anpassa sin ekonomi. Jag tror inte att vi skall vara förmyndare över hushållen. De klarar säkert det här utan att vi bekymrar oss. Dessutom får hushållen andra möjligheter genom olika förändringar – skattesänkningar m.m. Därför tror jag att det så småningom blir ett spritt ägande i LKAB.

Anf. 23 BRUNO POROMAA (s) replik:

Fru talman! Olle Lindström pekar på resultaten och på tider då dessa inte har varit bra. Ja, visst har det funnits tider då de inte har varit bra. Men då var det väldigt bra att staten var ägare. Tänk om privata intressen hade varit ägare då det gick dåligt! Då skulle situationen för såväl berörda kommuner som de anställda ha varit ytterst bekymmersam. Tacka således lyckans stjärna för att staten har varit ägare till LKAB! Många andra malmfältsbor har samma uppfattning som jag.

Olle Lindström framställer nästan som vulgärpropaganda de farhågor som vi haft för ett privatägande i de statliga företagen. Så är ingalunda fallet. Vi måste ju tala om hur det kommer att bli om staten förlorar sitt ägande.

Det bredaste ägandet är faktiskt det samhälleliga ägandet. Då äger jag och Olle Lindström lika mycket av LKAB, Vattenfall osv. Och då behöver vi inte bekymra oss för aktieutdelningar o.d., utan sådant sköts automatiskt.

Vidare vill jag säga att jag inte tror på Per Westerbergs guldaktie. Han har ju gjort gällande att staten skall behålla en guldaktie som ger möjlighet till inlösen av företaget den dagen då malmen är slut.

De sociala skälen har legat till grund för människornas uppfattning att ägaren den dagen då malmen tar slut – förr eller senare blir det så – måste ta också det sociala ansvaret. Jag tror inte att ägarna, om företaget är privatägt, i det läget tar något som helst ansvar när det gäller konsekvenserna. Även då blir det samhället som får ta det ansvaret. Därför är det lika bra att samhället är ägare och uppbär vinster under den tid då verksamheten är vinstrik.

Anf. 24 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! Bruno Poromaa säger att det var tur att staten ägde LKAB under en tid då det gick sämre. Men om det hade varit privat ägande kanske man hade förutsett detta och jobbat med det litet i förtid. Man hade kanske planerat för att det skulle komma sämre år och även lagrat upp litet reserver för att klara den tiden. Så är det i de flesta företag.

Om vi sedan går över till att tala om domänverket, hör vi Bruno Poromaa fortsätta att säga att det inte är fråga om någon vulgärpropaganda. Men man

har sagt att det är nationaltillgångar som säljs ut och att det mer eller mindre skulle radera möjligheten för norrbottningarna att komma ut i naturen.

Jag vill säga till Bruno Poromaa att den socialdemokratiska regeringen krävde högre avkastning av bl.a. domänverket, vilket medförde att domänverket sålde ut en hel del skogsmark. Det är tydligen på det sättet att om man skall sälja ut större andelar av domänverket eller privatisera domänverket, då är det förkastligt, men om man säljer ut bara en liten del, då går det bra. Jag tycker inte att den här ekvationen alls går ihop. Det är inget som tyder på att det privata skogsägandet i Norrbotten eller i någon annan del av landet skulle innebära försämringar för allmänheten. Det är ett felaktigt synsätt.

Anf. 25 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! I Canada ägs inte mindre än 95 % av skogsarealen av samhället, i USA ungefär 28 %. I västra Tyskland äger förbundsrepubliken 30 % av skogsmarken, och motsvarande siffra för Storbritannien är hela 50 %. Det måste ha inneburit avsevärda skador på marknadsekonomin i de här länderna, om det resonemang som man för i Sverige också gäller där. Är det inte så, Olle Lindström? Eller är det kanske bra att staten äger produktiv skogsmark i de här länderna?

Försäljningen av SSAB sker i sämsta tänkbara situation, när man är inne i en lågkonjunktur och stålproduktionen sjunker. De stora företagen dras med överkapacitet. Det skulle nu också behövas avsevärda miljöinvesteringar och framtidsinvesteringar i SSAB Luleå. Nu värderas SSAB Luleå till ungefär 400 milj.kr., vilket är betydligt mindre än det värderades till i början av 80-talet, när SSAB skapades.

Om enskilda ägare, anställda och hushållen i Sverige, inte köper de här aktierna, återstår med säkerhet större utländska kapitalinvesterar. Vad vore mer logiskt än att SSAB köptes upp för den här billiga penningen, och att man sålde den utrustning som finns där – förmodligen med en god vinst, för man kan nog sälja till litet mer än skrotvärdet – för att sedan ta över en marknad på 1,5 miljoner ton ämnen vid en befintlig anläggning, kanske någonstans i Europa eller någon annanstans. Det är en sådan utveckling som Olle Lindström vill vara med och ta risken för.

Anf. 26 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! När det gäller det statliga ägandet av skog tycker jag inte att de här jämförelserna har någon relevans alls.

För att domänverket skall kunna förändras blir det utförsäljning till viss del, men förmodligen blir det ett stort Domän AB kvar. Även om aktierna fördelas i detta Domän AB, kommer skogen och naturtillgångarna att finnas kvar och vara en bra resurs för våra skogsindustrier. Därför är det självklart att vi även skall privatisera domänverket. Det är det viktiga för att renodla statens roll. Än en gång: Staten skall inte äga företag.

Bengt Hurtig målar upp ett scenario för SSAB. Men metodiken för den här försäljningen har redan redovisats, och den ger garantier för att det som Bengt Hurtig talar om inte kan ske. Man säljer obligationer för att också senare, när konjunkturen har vänt, kunna lösa aktier i företaget. Detta inne-

bär att vi garanterar att företaget inte kan säljas ut under en lågkonjunktur. Därför tycker jag att det inte finns någon anledning att påstå att SSAB skulle riskera att komma ut på marknaden på ett sätt som skulle leda till att det lades ned.

Men jag förstår uttalandet, eftersom Bengt Hurtig under flera år har motsatt sig att någonting görs åt situationen. Jag vet att Bengt Hurtig även var emot børsintroduktionen av SSAB. Vi har ju sett att det endast har inneburit fördelar för SSAB och de anställda. Därför tycker jag inte att det finns någon anledning att spela upp ett scenario där utländska ägare skulle gå in och lägga ned SSAB. Det är bara att måla upp en skräckbild som inte finns i verkligheten.

Anf. 27 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Med de regler som nu gäller är den utveckling som jag har beskrivit för SSAB inte helt utesluten.

Olle Lindström utvecklade inte närmare vad det var för skillnad mellan störningar av marknadsekonomin i Sverige och i andra länder när det gällde statligt ägande av produktiv skogsmark.

Ibland sägs det att de företag som vi nu skall sälja ut skall ge möjligheter att investera i infrastruktur – vägar, järnvägar och telekommunikation – bl.a. i Norrbotten. Låt oss nu säga att man säljer de här företagen för 4 miljarder per år i tio år. Efter den tiden är pengarna naturligtvis slut, eftersom man har investerat dem i infrastruktur. En del av de här företagen har i praktiken lagts ned, vilket har skett i en rad andra länder när man har privatiserat. Då kan vi stå med en infrastruktur, som inte behöver försörja en lika stor industriverksamhet som tidigare. Vi har alltså fått liknande effekter som i f.d. kolonier i u-länder. De har byggt motorvägar och flygplatser som nu står och förfaller därför att investeringarna i industrin inte har kommit till stånd.

I stället borde den avkastning som finns i de här statliga företagen användas dels för investeringar och utveckling av dessa företag, dels naturligtvis till stärkande av infrastrukturen. I detta syfte har vi många gånger föreslagit att en återföring av delar av vinsten från vattenkraften till länet borde var ett sätt att lösa kapitalförsörjningen för småföretag och andra i länet. Det här har inte Moderaterna velat medverka till. Det är något som jag beklagar.

Anf. 28 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Fru talman! I vilken mån ägandet av skogen skulle innebära ett hinder tycker jag är en fråga som Bengt Hurtig ser på ett felaktigt sätt. Vi säger att man måste sälja ut företagen för att få pengar till infrastrukturinvesteringar. Det är bara att flytta statens ägande från företag till infrastruktursatsningar som är viktiga.

Sedan säger Bengt Hurtig att man i stället för att ta pengar från försäljning av företagen till infrastruktur skulle ha kvar företagen och ta avkastningen från dem till dessa investeringar. Men hur har det varit, i varje fall under de senaste tio åren? Man har hela tiden minskat på infrastruktursatsningarna. Man har inte ens klarat av det program som man har fattat beslut om. Man har haft mindre pengar även till att underhålla våra investeringar. Det har hela tiden varit en brant kurva nedåt.

Det här måste vi förändra, om vi skall få en etablering av nya företag. Det finns heller ingenting som tyder på, vare sig i andra länder eller i Sverige, att de privata företagen skulle läggas ner för att gynna andra regioner. Tvärtom är det ju i dag gynnsamt att investera även i norr. Därför tycker jag inte att det finns anledning att oroa sig.

Talmannen anmälde att Bengt Hurtig anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 29 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Fru talman! Skälet till att jag har begärt ordet i den här debatten är att jag som många andra kommer från en landsända där det finns många statliga företag. En av kommunerna i Sörmland, där jag bor, är Oxelösund. Det dominerande företaget i den kommunen är det delstatliga SSAB, ett välskött företag med duktig personal. Det har mycket gott renommé.

Men jag upplever att människor som jobbar i det företaget och i andra statliga företag i dag inte mår speciellt bra. De känner sig på något sätt anklagade för att göra ett sämre jobb. Staten skall inte äga, staten skall inte driva företag, säger den nuvarande regeringen. Och vi får respektera det. Den majoritet som finns i den här kammaren är sådan att man kan lägga ner i stort sett vilka företag som helst och ändra väldigt mycket.

Det har man gjort tidigare. Det är inget nytt. Vi hade borgerliga regeringar mellan 1976 och 1982 som också sysslade med företagsaffärer. Jag skall nämna något exempel på hur det gick till då.

SSAB blev statligt 1977/78. Den dåvarande borgerliga regeringen köpte över Grängeskongcernen och Stora Kopparberg, två företag som fram till oljekrisen hade gått förhållandevis hyggligt. Oljekrisen slog väldigt hårt framför allt mot den typen av företag, och då trädde den dåvarande borgerliga regeringen in och räddade Gränges och Stora Kopparberg från att göra konkurs. Det är verkligheten.

Den här affären gick på någon miljard kronor. Man gick faktiskt så långt för att rädda Grängesberg att TGOJ:s tågbanor såldes två gånger så att Gränges fick ordentligt med pengar.

Nu när vi så att säga har facit i handen funderar människor naturligtvis: Hur kommer det att gå till den här gången då? Blir det så mycket annorlunda nu? Är det inte så att de som har kapital i det här landet kommer att bli de som tjänar mest på att staten säljer företag? Det blir samma visa, fast åt andra hållet.

Det som har hänt under 80-talet och det som den socialdemokratiska regeringen lade sig vinn om var att strukturera om framför allt SSAB till att bli världens modernaste och ett mycket välskött stålföretag, som i dag är oerhört starkt på marknaden, bra strukturerat, med goda förutsättningar för att överleva på en marknad som sannolikt kommer att växa framöver.

Det gigantiska projekt som man nu är i färd med att genomföra, att privatisera de statliga företagen, garanterar inte att det blir speciellt annorlunda egentligen. Vad man nu gör kan liknas vid vad som hände i England, där man också privatiserade delar av de statliga företagen. Man gick ut och sade att de anställda naturligtvis skulle få köpa aktier i företagen. Men det har de

anställda fått göra i SSAB fram till nu också. Aktierna i de engelska statliga företagen som köptes av de anställda föll sedan så att de inte blev speciellt mycket värda.

Den metod som den svenska regeringen nu vill tillämpa, att man säljer obligationer med inlösen 1994, är en ny typ av riskkapitalanskaffning som vi inte känner till från något annat håll.

I England förlorade löntagarna som hade köpt aktier. När aktiekursen föll, kunde köpstarka kapitalägare köpa de aktierna till lägre pris. Det var förmånligt för dem. De hade råd. Risken är uppenbar att vi kan hamna i en liknande situation också här hemma.

SSAB och de andra statliga och delstatliga företagen är inte dåligt skötta. De har goda framtidsförutsättningar, om de får verka under lugna och stabila förhållanden. Jag är inte dogmatisk och menar att staten i alla avseenden måste äga företag, men jag menar att det inte är fel att staten är en stark och duktig delägare, precis som staten är i SSAB, Procordia m.fl. företag. Därför tycker jag att det verkar litet märkligt när man från moderat håll faktiskt nästan enbart av dogmatiska skäl vill att staten skall göra sig av med sina företag.

De anställda i de här företagen ser staten som en bra ägare. De är inte rädda för staten som ägare. De anställda vill vara med och vidareutveckla företagen tillsammans med sina ägare, i det här fallet staten och privata intressenter.

När vi utformar industripolitiken, skall vi tala om för marknaden vad vi tycker att marknaden skall agera utifrån. Sverige skiljer sig i det avseendet från andra länder. Det har omvittnats tidigare från talarstolen att man i USA, i Japan och i EG nu mer och mer börjar titta på hur man vill att marknaden skall utvecklas och i vilken mån politiska beslut betyder någonting för marknads utveckling. Här gör man tvärtom.

Här säger regeringen: Vi skall inte lägga oss i marknaden! Men det är ju nys att säga något sådant. Följden blir bara att andra politiska krafter lägger sig i marknaden, och det är precis detta den nuvarande regeringen vill hjälpa till med.

Herr talman! Jag ber med detta att få instämma i yrkandena om bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Anf. 30 LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Som framgått av tidigare inlägg i den här debatten, fortsätter den borgerliga regeringen att förbereda utförsäljning av för svenska folket så värdefull fast egendom.

I alla de motioner som väckts med invändningar mot regeringens förslag ställs krav på återkallande av det bemyndigande som regeringen med hjälp av Ny demokrati skaffade sig under december månad och återupprättande av det statliga förvaltningsbolaget. En anledning till mitt inlägg är att det här för mig är en oerhört viktig fråga, och en annan anledning är naturligtvis att jag är delaktig i motionerna.

Den nu påbörjade utförsäljningsivern och privatiseringshysterin kommer att bli förödande för många orter och regioner. Som exempel kan nämnas den norra delen av landet, därifrån jag kommer, där vi har LKAB, Domän-

verket, Satellitbild och Vattenfall. Titta exempelvis på Satellitbild, som i dag ägs av svenska staten med franska staten som delägare. Det är en väl fungerande verksamhet, och att svenska staten även fortsättningsvis bör stå som majoritetsägare känns naturligt och också angeläget av trovärdighetsskal gentemot franska staten.

Ett annat exempel är statens skogar, som har debatterats tidigare här. Den svenska statens skogar är, vilket erfarenheter från andra länder visar, en garant för ett fritt friluftsliv, en allemansrätt av svensk modell. De talare som påstått något annat, bl.a. Olle Lindström, bör göra en utblick och titta på vilka motiv som finns för statligt ägande i övriga länder. Lyssna gärna på Bengt Hurtig också!

Olle Lindströms inlägg ger mig frossa på ryggen, när jag hör med vilket lättsinne en sådan här fråga kan tas av en vald parlamentariker från ett län där statligt ägande har spelat så stor roll.

Att sedan tala om spritt ägande i ett läge då det kollektiva indirekta ägandet frodas, då aktiesparfonder och pensionsstiftelser tar över! Man har under ett antal år lurat anställda i svenska företag att köpa konvertibler. Sedan har företagen gått i konkurs och de pengar som satsats blivit helt värdelösa. Man skall inte lura svenska folket till att spela med hushållsmedel!

Nej, Olle Lindström, försök med något annat motiv. Övriga motiv som har framförts för ett privat ägande är egentligen rena floskler.

Herr talman! Statliga företag går bra och är väl skötta, som många talare före mig har sagt. De har en vinst på 20 miljarder och sysselsätter 100 000 människor. Näringsministern har genom riksdagsbeslut fått klartecken att privatisera 35 statligt ägda företag. Det är stora kapitalvärden som detta experiment handlar om, som nu ministern och hans departementspojkar och -flickor skall leka med. Det är närmast en skandal.

Här har fyra borgerliga partier med hjälp av Ny demokrati gett näringsministern möjlighet att genomföra sina ungdomsdrömmar. Det handlar inte om något annat än ideologiska skäl. Några andra vettiga motiv har inte framförts i kammaren, varken av utskottsmajoritetens företrädare eller någon annan företrädare för de borgerliga partierna.

Det statliga företagsägandet har tillkommit dels för att skydda viktiga naturtillgångar som skog, malm och vatten, dels av sysselsättningsskäl och regionalpolitiska skäl. Det har vi haft stor fördel av i Norrland. SSAB går bra. SSAB, LKAB, Domänverket – de flesta statliga företag – är i dag mycket välskötta och kan jämföras med övrig industri i landet. Att då sätta i gång en omfattande utförsäljning ter sig märkligt.

Olle Lindström om någon borde ha i åtanke vad som nu händer i Norrbottnen. Privatägda företag visar där ett oansvar som inte är av denna värld. Man köper upp ett företag, förbinder sig för 15 år och lägger ner efter 3 år. Man kastar ut människorna. Marknadskrafterna tar ingen hänsyn till folket. Det är kapitalet det handlar om. Öppna ögonen, Olle Lindström!

Att utförsäljningen inte kommer att leda till ägarspridning är jag helt övertygad om. Det antagandet finns även med stor osäkerhet hos utskottsmajoriteten. Däremot kommer en utförsäljning att ta en stor del av riskkapitalet i anspråk, riskkapital som just nu behövs för övrigt näringsliv.

Herr talman! Att ge ministern så stor makt i en för landet så viktig fråga

anser jag vara fel. Det är att visa respektlöshet mot Sveriges riksdag, att inte ge den huvudansvaret. Samma respektlöshet för Sveriges riksdag visar näringsministern genom att utebli då en så stor och viktig fråga debatteras i kammaren.

Regeringen visar återigen samma respektlöshet inför de massiva protester som framförts från fackföreningsrörelse och allmänhet. Jag har stor förståelse för den olust och avsky som de människorna känner vid tanken på att dessa välskötta företag och framför allt våra nationaltillgångar skall säljas ut av borgerliga ideologiska skäl.

Herr talman! Med detta yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till samtliga reservationer som fogats till betänkandet.

Anf. 31 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Egentligen har ingenting nytt framkommit i Leif Marklunds anförande. Det finns ändå en del saker som jag återigen måste påpeka. Det är välkänt att Leif Marklund har denna uppfattning. Den ligger t.o.m. något till vänster om den uppfattning som Socialdemokraterna på riksplanet har.

Leif Marklund säger att man lurar människorna att spela med hushållspengarna när de köper aktier. Jag undrar om det finns någon i denna lokal eller i hela Sverige som kan anse att det skulle vara att spela med hushållspengar att köpa aktier. Visserligen kan man förlora och vinna pengar. Men att det skulle vara ett spel och att någon blir lurad till det låter ganska märkligt.

Han säger också att inga vettiga motiv har framkommit för att sälja dessa företag. Jag vill då erinra om att det är sagt att vi anser att det är nödvändigt att renodla statens roll. En spridning av ägandet ger livskraftiga företag och skapar utrymme för tillväxtfrämjande investeringar i infrastrukturen. Det är nödvändigt att vi klarar den delen för att också få nya företagsetableringar.

Leif Marklund säger, mycket riktigt, att vi har välskötta statliga företag. Det skall vi vara stolta över. Det är bra. Men det hindrar inte att man kan ha andra ägare till aktierna i sådana företag.

Jag vill än en gång säga att vi flyttar kapital som staten äger från företag till nödvändiga investeringar med framtidsvisioner, alltså viktiga investeringar för att få i gång hjulen, för att få tillväxt i vår ekonomi. Det är endast på det sättet vi klarar vår omsorg och vår övriga verksamhet i landet. Vi vet att det inte är så lätt i dag.

Leif Marklund säger att jag skall öppna ögonen och att jag skall ha i åtanke vad som händer i Norrbotten. Det som händer i Norrbotten i dag är inte extremt jämfört med vad som händer i andra delar av landet. Det sker nedläggningar av företag även i andra delar av Sverige. Vi hoppas att det går att lösa detta med Ovako i Luleå. Jag förstår att det är det Leif Marklund syftar på. Det som har skett är beklagligt. Men det finns möjligheter att förändra det.

Än en gång, det finns ingenting som säger att privat ägande i dessa företag skulle vara sämre. Det är tvärtom. Överallt i vår omvärld ser vi att man i land efter land förändrar strukturerna och ser till att det blir mer av privat ägande, t.o.m. i länder som tidigare har haft kommunistiska diktaturer.

Anf. 32 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Det är en mycket märklig argumentering som Olle Lindström för fram. Konvertibler som de anställda har köpt och som de lånat stora pengar till, har lett till stora tragedier för många familjer i dag. I dag försöker man fortfarande slå dunster i ögonen på svenska folket och säga att en utförsäljning skall bredda ägandet genom att de anställda skall få möjligheter att köpa in sig. Jag vill uppmana Olle Lindström att gå till SSAB:s anställda och ta reda på med vilken entusiasm de vill köpa in sig i företaget. De lånade pengar och köpte in sig vid en tid då allt gick bra. Nu är aktierna betydligt mindre värda. Det är sanningen, Olle Lindström.

Jag uppmanar Olle Lindström än en gång att öppna ögonen och se på vad som händer runt omkring och inte bara titta vad som står i partiboken om vilken ideologi som gäller. Man måste se verkligheten runt omkring sig.

Olle Lindström försöker göra gällande att man bara flyttar statens pengar och bygger vägar för dem. Nej, Olle Lindström, det gör man inte. Här flyttar man statens förmögenhet till de redan välbeställda. Jag är helt övertygad om att det kommer att bli en maktkoncentration som inte är av denna världen. Olle Lindström har med sina tre fyra borgarbröder ingen garanti för att pengarna kommer att gå till infrastrukturen. Finansministern säger att dessa pengar skall fylla på statskassan och gå till underskottet.

Kanske skall en utförsäljning av svenska folkets gemensamma egendom bidra till att lösa de likviditetsproblem i statskassan som ni skapade, genom den stora julkupp ni delade ut i december månad till kapitalägare och förmögna människor här i landet, med stora skattesänkningar. Det börjar visa sig alltmer att det är på det sättet. Det är mycket beklagligt.

Olle Lindström sade att det inte kom fram något nytt i mitt inlägg. Det är ganska förståeligt. Det är många som har talat före mig. Det som kommer fram är att vi känner en oerhörd avsky för vad som är på väg att hända här i landet. Den dag det står klart vad som har hänt, torde svenska folket visa en ganska föraktfull min mot den förödelse som man är på väg att ställa till med.

Anf. 33 OLLE LINDSTRÖM (m) replik:

Herr talman! Leif Marklund säger att det är svårt med ägarspridningen med tanke på att konvertiblerna och aktierna i SSAB inte har gett så stor utdelning. Det är klart att om man som Leif Marklund och Socialdemokraterna i Norrbotten fortsätter att svartmåla allt som händer vid en privatisering, så kan det få den följden. Men jag tror ändå att folk är klokare än så och vet att det finns ett värde i att investera i aktier – särskilt i de företag beträffande vilka Leif Marklund och jag är så överens om att de för närvarande är väl skötta och går bra.

Leif Marklund säger att vi skulle vara beredda att skicka över de här pengarna från företagen till välbeställda i samhället. Det är ju groteskt att påstå det. Han vet mycket väl att riksdagsbeslutet innebär att dessa pengar skall satsas i infrastruktur och i andra hand användas för att minska statsskulden. Jag vet inte vilka han räknar som välbeställda i samhället – om det är staten eller de som gör jobbet med satsningarna på infrastruktur. Men det där måste han ha fått totalt om bakfoten.

Sedan säger Leif Marklund att han känner avsky för det som håller på att

hända. I och för sig kan jag förstå det mot den bakgrund som han målar upp. Vi har ju skilda uppfattningar i den här frågan. Leif Marklund företrädar staten och menar att staten är det enda rätta; staten skall vara dominant ägare av näringslivet i Sverige, staten skall vara dominerande på i stort sett alla områden. Vi har en annan uppfattning, och jag anser framför allt att ingenting tyder på att det innebär någon försämring om staten inte agerar som ägare av företag, utan allt tyder på att det skulle vara en förbättring.

Anf. 34 LEIF MARKLUND (s) replik:

Herr talman! Ytterligare en gång måste jag få påpeka att jag tror att Olle Lindström inte har några som helst belegg för att en ägarspridning kommer att ske. Allt talar ju för den maktkoncentration som sker via indirekt ägande, via kollektiva ägarformer som finns ute i samhället, där kapitalägarna i dag står för den största koncentrationen. Det är den verklighet som vi lever i, och det borde även Olle Lindström inse.

Sedan är det ju helt groteskt att han här försöker göra gällande att jag skulle stå för uppfattningen att staten skall äga allt. Det är ett löjligt påstående, Olle Lindström. I dag äger staten ca 7 % av det svenska näringslivet. Det är en liten, liten andel, som i stort sett innebär en maktbalans i många led, och som också behövs för att kunna hålla kontroll över vad som sker.

Jag vill alltså direkt säga att jag inte står för uppfattningen att staten skall äga allt, utan jag anser naturligtvis att det är en blandekonomi som skall stå som garant för den svenska utvecklingen även i framtiden. I de länder där Olle Lindströms ekonomiska filosofi ligger till grund för utvecklingen har även 80-talet, som har varit så gynnsamt för svensk blandekonomi och för svensk utveckling, visat sig vara betydligt sämre; vi kan se på Amerika och England. Det är den modellen som Olle Lindström nu vill tvinga på det svenska samhället. Det är en utveckling som kommer att leda till större segregation, ökad fattigdom, sämre bostäder och sämre skolor. Jag tycker att det är synd att man skall tillåta att ett så välskött land som Sverige försämrar. Men med den rivstart som den borgerliga regeringen har gjort – och som nu delvis har kommit av sig – är vi på väg till ett samhälle med betydligt större kyla, där solidaritet och gemenskap för välfärden inte längre kommer att råda.

Förste vice talmannen anmälde att Olle Lindström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 35 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Det är nog ganska typiskt att det från regeringsunderlaget bara är Moderaterna som är företrädare i den här debatten i dag. Det tror jag är ett tecken på att det finns en ambivalens inför den här frågan i de andra regeringspartierna. Det är ju den moderata mytbildningen som man nu försöker göra verklighet av.

Stålindustrin är en bransch som fungerar i ett utomordentligt hårt klimat. Den är konjunkturkänslig, och därmed krävs det stabila ägare i denna bransch om man skall kunna överbrygga konjunkturedgångar, om man skall kunna ha siktet klart inställt på framtiden.

Vi har upplevt en tid då SSAB i Borlänge var privatägt; det var Stora som då ägde SSAB. Skulle Stora ha fortsatt som ägare, så hade vi inte haft något SSAB alls i dag – det råder nog inget tvivel om det.

Det förvånar mig att ingen av de borgerliga riksdagsledmöterna från Dalarna är här och deltar i denna debatt i dag. Olle Lindström från Norrbotten företräder regeringen i den här regionala debatten, och det borde någon från Dalarna också ha gjort.

Lennart Fremling bor i Borlänge. Han har förklarat att det är bra med en privatisering av SSAB; det är också bra om utländska köpare går in. Vad som skrämmer mest i Borlänge är faktiskt att några utländska köpare skall gå in och lägga ner verksamheten för att tillförsäkra sig marknadsandelar. Den dag detta skräckscenario kanske blir verklighet, då vill jag se de borgerliga kamraterna på Dalabänken i ögonen och fråga varför de var så passiva i dag.

Över hälften av de anställda på SSAB i Borlänge har hittills skrivit på protestlistor mot den här privatiseringen. Därmed torde det stå ganska klart att det inte är någon grupp som kommer att bli något slags dominerande ägare i det framtida SSAB. Företagsledningen gillar heller inte den modell som industriministern har anvisat för SSAB:s ägarstruktur. Man vill ha en stabil och stark ägare. Det kan tänkas att det framgent finns lösningar på den privata sidan som kan vara riktiga för SSAB – men icke med den strategi som nu lagts upp.

Herr talman! Det är allvarigt för ett land när näringspolitiken är dålig. Det är också mycket allvarigt för landet när vi har en industriminister som har tappat sin auktoritet i näringslivet.

Jag vill yrka bifall till s-reservationerna till detta betänkande.

I detta anförande instämde Inger Hestvik och Leo Persson (båda s).

Anf. 36 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag är medveten om att det kan fresta kammarens tålmod att jag går upp och lånar denna talarstol ytterligare några minuter. Men jag känner mig föranledd att göra det efter att ha lyssnat till bl. a. Rolf Dahlbergs och Olle Lindströms inlägg.

Rolf Dahlberg talade om de enorma investeringar som gjordes när man förberedde Stålverk 80 och som inte kom till någon nytta. Det är inte sant. Huvuddelen av de investeringar som då gjordes i framför allt samhällsplanering och bostadsbyggande, dagis, vägar och gator har visst kommit till nytta. Låt vara att investeringarna kom litet tidigare än man hade tänkt sig när man gjorde upp planerna för Stålverk 80. Men huvuddelen av investeringarna har kommit till nytta. De är samhällsinvesteringar och inte investeringar i form av byggnader och andra saker, vilket man kan föreställa sig sker vid planering av stålverk.

Olle Lindström kunde ha tagit sin partikamrat i örat och rättat honom på denna viktiga punkt, eftersom Olle Lindström har bättre kännedom på detta område. Att argumentera på det sätt som Rolf Dahlberg här gjorde föder bara fördomar om samhällsinvesteringar i övrigt, och jag tycker att vi skall avhålla oss från det i denna kammare.

Ibland kan det naturligtvis vara motiverat att ändra ägarförhållanden i olika företag. Det kan finnas behov av investeringskapital, strukturförändringar i branschen och finnas möjlighet att tillgodogöra sig branschkunskap m.m. Men nu avser de borgerliga att ändra ägarförhållandena i bl.a. företag som har blivit statliga till följd av att de tidigare privata ägarna inte lyckades med att driva företagen. Det är en väsentlig skillnad.

Svenskt Stål hade säkerligen inte funnits i dag om inte staten haft ett majoritetsägande. Det har historien lärt oss. Privatisering av enbart ideologiska skäl därför att vissa högerpolitiker inte gillar statlig verksamhet över huvud taget kan komma att kosta många arbetstillfällen i många viktiga branscher.

Det är dessutom angeläget inte minst för de blivande aktieägarna i Svenskt Stål AB att detta företags affärer och skadeståndskrav gentemot nedläggningshotade Ovako Profiler klaras upp innan det sker en ändring i ägarförhållandena. Svenskt Stål står ju först på den utförsäljningslista som regeringen har sammanställt.

SSAB kommer att rikta stora skadeståndskrav gentemot SKF-ägda Ovako Profiler för ett brutet råstålsavtal som gäller ca 400 000 ton stål. Det kan handla om intäktsminskningar på totalt ca 400–450 milj.kr för SSAB. Det är därför ojust mot eventuella blivande aktieägare att inte städa bort de lik som kan finnas i garderoben innan någon form av s.k. ägarspridning eller privatisering äger rum.

Om inte SSAB och SKF kommer överens, och om inte SSAB snabbt kan finna köpare i denna lågkonjunktur för att förhindra detta stora produktionsbortfall, kan det innebära att SSAB:s vinst nära på uteblir under de kommande åren. Det är en synnerligen olämplig tidpunkt att privatisera företaget när inte affärerna mellan SKF, Ovako Profiler och SSAB har klarats ut.

Oavsett vad man tycker om själva privatiseringen, om sådan kommer att ske, måste den i så fall ske med klara papper. De blivande aktieägarna måste bli informerade om vilka risker som föreligger när inte SSAB:s skadeståndskrav gentemot SKF och Ovako Profiler är avgjorda. Ett uteblivet skadestånd till SSAB kan innebära stora förluster för företaget.

Herr talman! Låt mig till sist konstatera att det inte bara är skälen för en privatisering av SSAB som är grumliga. Också tidpunkten är mycket illa vald.

Anf. 37 STEN ÖSTLUND (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet för att något kommentera behandlingen av min motion om reparationsvarvens konkurrenssituation. Jag skrev den motionen för att ge uppmärksamhet åt det läge och de konkurrensvillkor som råder för det lilla som är kvar av varvsindustrin i detta land och då särskilt i Göteborg.

Jag tog för givet att det lilla stöd som fortfarande utgår, och som är mycket långt ifrån vad konkurrenterna i andra länder kan tillgodoräkna sig, skulle få vara kvar. Jag såg det nästan som en självklarhet. Men hos utskottets majoritet har den tanken inte vunnit gehör.

Det som nu är på väg att ske kan vara den sista stenen som läggs på bördan. Det gäller exempelvis för Cityvarvet i Göteborg. Man kan hamna i en

situation där ett blygsamt statligt stöd för verksamheten i stället får ersättas med stora utgifter för ökad arbetslöshet. Arbetslösheten är redan tillräckligt hög, inte minst i Göteborg, där den ligger på 4–5 %.

Detta bekymrar inte majoriteten. Efter att ha lyssnat på debatten här i dag, kan jag bara konstatera att något ideologiskt mer oförsonligt sällan har avlyssnats i denna kammare när det gäller förslag till beslut.

Nu skall Celsius säljas ut. Företaget står i varje fall på utförsäljningslistan. Den lilla del av den ursprungliga verksamheten inom Celsius – som ju härstammar från Svenska varv och i förlängningen från Götaverken och Eriksberg, tidigare privatägda företag som den borgerliga regeringen på 70-talet förstatligade – som nu finns kvar i Göteborg, kommer inte att ha en sportslig chans att kunna fortsätta i konkurrens med den verksamhet på området som bedrivs i andra länder.

Tyvärr uppmärksammas kanske inte debatter i denna kammare på det sätt som borde ske, åtminstone inte i den del av landet jag kommer från. Men detta är något som är synnerligen uppseendeväckande för oss som kommer från Göteborg.

Herr talman! Även om jag förstår att de företrädare för regeringspartierna som kommer från Göteborg kommer att rösta för majoritetens förslag är jag ändå nöjd med att ingen av dem har deltagit i debatten och försvarat vad som nu kommer att ske.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 4 §.)

4 § Mineralförsörjning

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU18 Mineralförsörjning (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 38 MATS LINDBERG (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande vi nu behandlar berör framtiden för en näringsgren som i vårt land har månghundraåriga anor.

Gruvnäringen har haft och har alltså en mycket stor betydelse för samhället, speciellt i sysselsättningssvaga regioner. Alla anställda känner i dag en mycket stor oro. Det gäller dem som arbetar med prospektering men också dem som arbetar i gruvor, smältverk och förädlingsindustrin. Nu vill regeringen göra den verksamheten uddlös genom att avskaffa statens medverkan i prospekteringen.

Den för närings framtid genom prospekteringen helt avgörande råvaruförsörjningen skall staten enligt majoritetsförslaget inte längre ta något ansvar för. Det betyder att Sverige blir unikt, för att ta till ett språkbruk som regeringspartierna ofta använder.

Jag undrar om de som nu bildar majoritet i näringsutskottet är på det klara med konsekvenserna av sitt förslag. Jag undrar om ni inser att förslaget innebär

- att den s.k. fältprospekteringen, som är långt mer kostsam och innebär långt större risktagande än gruvföretagens prospektering i befintliga gruvors närhet, i stort sett upphör,
- att prospekteringen efter industrimineral upphör,
- att NSG:s framgångsrika agerande mot utländska gruvföretag avbryts,
- att den viktiga regionalpolitiska satsning som den statliga prospekteringen har inneburit under senare år nu avvecklas – NSG satsade under fjolåret 30 milj.kr i Västerbotten och 20 milj.kr. i Norrbotten på just malmletning,
- att hundratalet SGAB-arbeten i Malå, Luleå och Uppsala får avvecklas, och inte minst
- att ett oersättligt prospekteringskunnande skrotas.

Jag vill därför fråga utskottsmajoritetens talesman: Är ni medvetna om att ert förslag får alla dessa konsekvenser?

Herr talman! NSG har inför utskottet redovisat resultatet av statens prospektering. Det har åtminstone fått utskottet att inte upprepa regeringens uppfattning att den statliga prospekteringen inte har givit tillfredsställande resultat.

Sju fyndigheter är färdigprospekterade och klara för exploatering. Två av dem är redan utarrenderade. Resultaten av samarbetet med utländska och svenska företag är mycket goda. I fjol satsade företagen 10 milj.kr. och i år 12,6 milj.kr. i dessa NSG-projekt. Allt detta vill nu Moderaterna, Folkpartiet, Centern, kds och Ny demokrati avveckla.

Majoriteten har struntat i de varningar och protester som kommit främst från de nordligaste länen, men också från Bergslagen, samt från kommuner, näringsfolk och anställda.

Staten skall inte längre medverka i prospektering. Det är den ideologiska signalen från moderate näringsministern Per Westerberg. Man har varit tvungen att göra vissa eftergifter för att få igenom detta tvivelaktiga förslag. Man har låtit utreda ett SGU-Nord, en utlokalisering av SGU-verksamheten till Malå. När utredaren konstaterade att SGU inte hade några karteringsplaner i övre Norrland, måste han redovisa att det inte fanns underlag och arbetsuppgifter för en SGU-filial. Då sökte man andra lösningar.

De borgerliga regeringspartierna i utskottet presenterade en ny garnering av nedläggningsförslaget. Det redovisas nu i betänkandet. SGU:s generaldirektör har i ett "GD informerar" redovisat att det är SGU som har fått arbeta fram det här förslaget.

Det ter sig därför konstigt att SGU inte nämns i den uppräknings av inkomna förslag och synpunkter som utskottet gör i inledningen av betänkandet. Utskottets talesman kan kanske skapa klarhet i på vems uppdrag SGU har agerat.

Garneringen av nedläggningsförslaget innebär att ytterligare 10 milj.kr. per år skall satsas för att SGU skall bedriva kartering i norra delarna av landet. Det innebär också att ett mineralkontor skall tillskapas, troligen i Malå. Dit skall kvarvarande NSG-material flyttas. Vad detta innebär i verkligheten vill jag ha besked om nu.

Var kommer den utökade karteringsverksamheten för 10 milj.kr per år att lokaliseras? Blir det till mineralkontoret i Malå eller till SGU i Uppsala?

Kommer såväl ledning som personal på mineralkontoret verkligen att lokaliseras till Malå?

Den andra frågan ställer jag utifrån erfarenheterna av vad som hänt med det borrhärnarkiv som lokaliserades till Malå. Resultatet av denna lokalisering blev att chefen för arkivet fortfarande är kvar i Uppsala.

Herr talman! Jag kan försäkra dem som om en stund tänker trycka på jaknappen för en avveckling av den statliga prospekteringen om att oron är stor, främst i Malå och Luleå men också i Norrland i övrigt, för att de än en gång skall bli vilseförda när det gäller en lokalisering.

I Socialdemokraternas reservation till betänkandet poängterar vi att prospektering efter malmer och andra mineraler är ett nödvändigt inslag i vårt lands gruvverksamhet – utan råvara dör gruvindustrin snabbt. Vi godtar inte regeringens förslag till ändrade riktlinjer för nedläggningen av den statliga prospekteringen.

Vi motsätter oss att statens gruvegendom säljs ut. Vi har redovisat hur en fortsatt prospektering skall finansieras. Vi föreslår också en fortsatt satsning på mineraljakten och en samordning av den i Norrlandsfondens regi. Vi önskar också en utredning av sammanslagningen av bergmästerierna.

Detta är huvuddragen i de socialdemokratiska reservationerna. Jag yrkar bifall till reservationerna 1 och 4, men står självfallet även bakom reservationerna 2 och 3.

Anf. 39 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Gruvverksamheten i vårt land har en flerhundraårig tradition. Det är ingen tillfällighet. Om man ser till förutsättningarna för att finna mineral- och malmförekomster finns det två länder i Europa som ligger bäst till, nämligen Sverige och Spanien.

Redan Olaus Magnus sade i sina texter i "Historia om de nordiska folken" att: "De nordiska ländernas grufor äro ganska många, stora, olikartade och rika. De äro många, ty de förekomma och bearbetas rikligt i dalar och berg, ofta alldeles intill hvarandra. De äro olikartade, ty de innehålla dels silver, dels koppar eller brons, dels stål, dels järn."

Jag har velat göra denna historiska tillbakablick därför att ett sådant om-döme inte kommer att hålla länge till om beslutet här i dag blir att det statliga prospekteringsstödet upphör, dvs. om fyrklöverregeringen och dess mark-trupper får som de vill.

Den svenska malmreserven av sulfidmalmer befinner sig i snabb avtappning. Den kommer att vara helt tömd år 2000 även med ett årligt tillskott av 5 % till kända reserver. Utan detta årliga tillskott på 5 % beräknas de kända reserverna vara utbrutna redan 1996.

Nu skall man väl inte ta till stora ord, men att ur det perspektivet dra bort det statliga prospekteringsstödet är en nationell skandal. De flesta bedömare, kanske med undantag av regeringen och utskottsmajoriteten, anser nog att detta beslut också är slutet på en flerhundraårig näring.

Det är också en mycket märklig argumentation som förs fram när prospekteringsstödet skall avvecklas. I propositionen sägs att den statliga prospekteringsverksamheten inte varit tillfredsställande om man ser till tillskapande av nya exploaterbara fyndigheter. Men det fungerar ju inte på det sättet när

man letar malm och mineraler. Det innebär ju inte att man kan förvänta sig en fyndighet för t.ex. varje satsade 10 eller 100 milj.kr.

Är det rena okunskapen som är orsak till en sådan argumentation? Då är det ju generande för regeringen. Eller har man inte hittat något bättre skäl? Ja, i så fall är det lika bedrövligt.

Verkligheten är ju den att prospektering i allra högsta grad handlar om riskpengar. Om det statliga stödet dras in kommer det inte att ersättas av andra. Detta bör kammarens ledamöter ha vetskap om när de snart skall avgöra frågan.

Vägen fram till en gruva är lång. Först måste en kartering ske, sedan fältprospektering, närprospektering och gruvprospektering. När regeringen nu säger att staten skall stå för basinformationen, nämligen karteringen, innebär detta i verkligheten att kedjan bryts.

Det som gruvbolagen satsar på är gruvprospektering och till en del närprospektering. Detta innebär att den stora delen av fältprospekteringen och närprospekteringen upphör. Detta mellanled utgör också det stora risktagandet och kan lämpligen jämföras med övriga infrastrukturella insatser som samhället står för.

De nu föreslagna åtgärderna kommer, som jag tidigare nämnt, att få allvarliga konsekvenser på nationell, regional och lokal nivå. Vi har i vårt land en lång prospekteringstradition, och vi har byggt upp ett stort kunnande inom en rad områden. Det handlar bl.a. om mineralogi, geologi, geofysik, geokemi, elektronik, hydraulik, pulvermetallurgi, maskinteknik och borrhningsteknik. Inom dessa områden intar svensk vetenskap och svenska företag en framstående internationell position, och ett slopande av de statliga prospekteringsinsatserna innebär också ett direkt hot mot denna.

På regional nivå innebär de föreslagna åtgärderna ett direkt hot mot bergshanteringen i övre Norrland. Skelleftefältet utgör en av Europas mest intressanta mineralprovinser. Vem är beredd att satsa på en långsiktig prospektering om staten upphör med sina insatser? De föreslagna åtgärderna står ju också i ett direkt motsatsförhållande till de strävanden som sägs finnas för att bygga upp infrastrukturen i de tre nordligaste länen. Vidare skulle förslaget leda till en snabb utarmning av svensk prospekteringskompetens och rasera utbildningen inom bergshanteringen.

Vi motionärer från Vänsterpartiet motsätter oss att den statliga prospekteringsinsatsen upphör. Vi motsätter oss också att den statliga gruvegendomen avyttras. Vi kan inte se några fördelar av ett sådant handlande.

Visst bör man se över organisationen av den statliga prospekteringen. Det är ett krav som vi tidigare har framfört. I dag lägger en statlig myndighet, NSG, ut prospekteringsuppdrag på ett statligt vinstdrivande konsultbolag, SGAB. Bilden kompliceras ytterligare av att SGU, som har ett visst prospekteringskunnande, tidvis uppträder som aktör inom detta verksamhetsområde. De här nämnda förhållandena som har kritiserats och debatterats, och därför borde rimligen dessa ses över i stället för att man drar in prospekteringsstödet.

I en sådan översyn bör enligt vår mening strävan vara att *en* aktör skapas och att lokalisering av denna sker till Malå i Västerbotten.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till mom. 3 i den meningsyttring

som är fogad vid betänkandet. I likhet med Mats Lindberg står jag självfallet bakom hela meningsyttringen och även de två reservationer som socialdemokraterna har fogat till betänkandet.

Jag vill också till slut säga att jag här saknar mina borgerliga kolleger på Västerbottensbänken. Jag skulle till dem ha velat ställa frågan om de vill vara med om att utdela detta dråpslag mot länets gruvnäring och mot Malå.

Jag tänker framför allt på Ulla Orring, som i tidningsartiklar har framhållit att alla konstruktiva insatser måste göras för att rädda jobben i Malå. Var finns Ulla Orring i dag? Ulla Orring har sagt att vi inte kan ställa Malå kommun inför helt nya spelregler. Jag skulle ha velat ställa frågan: Är detta tomt prat eller allvarligt menat?

Anf. 40 KARIN FALKMER (m):

Herr talman! De geologiska förutsättningarna för att finna brytvärda malm- och mineralförekomster i Sverige är mycket stora. Det finns ett stort intresse för de möjligheter som ligger gömda i den svenska geologin, inte minst från utlandet. Men hittills har företagen till stor del undvikit att satsa och investera i Sverige. Även nya engagemang från inhemska företag har varit alltför få, trots att det har funnits statligt prospekteringsstöd.

En avgörande orsak till tveksamheterna hos aktörerna är bristerna i den geologiska kartproduktionen.

Första ledet i prospekteringskedjan är att ta fram ett geologiskt basunderlag för områden som har en god malmpotential. Det är här staten har ett alldeles särskilt stort ansvar.

Vi vet att utländska prospekteringsföretag investerar i Sverige bara om underlag i form av geologisk information finns tillgängligt. Det är detta företagen frågar efter – inte efter statligt prospekteringsstöd. För svenska prospektörer är tillgång till geoinformation lika viktig.

Därför inriktar vi oss nu på att de statliga insatserna på prospekteringsområdet skall inriktas på en kraftig förstärkning av det första ledet i prospekteringskedjan.

Den geofysiska flygmätningen får en förstärkning så att karteringstakten snabbas upp. År 2002 skall 75 % av landets yta vara färdigkarterad. Detta gagnar såväl prospektering som samhällsintressen i övrigt, vilket vi ser som en klar fördel.

För de mest intressanta malmregionerna i Västerbottens län och Norrbottens län sätter vi upp målet att ett modernt och heltäckande geologiskt material skall finnas färdigt så snart det är fysiskt möjligt, nämligen år 2010. Denna kartering inriktas främst på sådan geoinformation som är direkt väsentlig som underlag för prospekteringsbeslut. SGU får ökade anslag för att klara denna målsättning.

För att ytterligare öka möjligheterna för gruv- och mineralföretagen att få tillgång till geomaterialet inrättas ett särskilt mineralkontor, vars uppgift blir att samla geoinformation som i dag finns spridd på olika ställen i landet till en geocentral. Det material som i dag finns hos NSG skall överföras till det nya mineralkontoret.

Avsikten med att samla all geoinformation till ett ställe är att underlätta

för prospekteringsintressenterna att få tillgång till det geomaterial som de behöver som underlag för väl underbyggda prospekteringsbeslut.

Mineralkontoret skall aktivt marknadsföra materialet och fungera som ett serviceorgan. För utländska företag inom branschen skall mineralkontoret fungera som den naturliga inkörsporten till engagemang i Sverige.

Inom SGU finns i dag ett rikt mått av kunskap och kompetens på geoområdet, och en mängd geoinformation som är viktig för en prospektör finns i SGU:s databaser. Det nya mineralkontoret kommer därför att ingå som en del i SGU.

När det gäller var kontoret skall vara placerat anser vi att det skall lokaliseras till den del av landet där prospekteringspotentialen är mest lovande, i Västerbotten. Närmare bestämt skall kontoret ligga i Malå. Särskilda medel skall anslås till datautrustning, så att kommunikationen mellan SGU:s databaser och mineralkontoret blir effektiv.

Staten har också ett övergripande ansvar för kunskapsutvecklingen inom den geologiska forskningen.

Det är viktigt att det program för prospekteringsinriktad forskning som NUTEK för närvarande har hand om kan fortsätta. Detta är en bland flera geovetenskapliga forskningsfrågor som kommer att tas upp i 1993 års forskningsproposition.

Inom statens ansvarsområde ligger också minerallagstiftningen. Regeringen har nyligen lagt fram ett förslag om bl.a. anknytningen till naturresurslagen. Regeringen har aviserat ytterligare en översyn av minerallagen i syfte att stimulera till prospektering.

Regler i lagstiftningen som direkt motverkar lusten till prospekteringsengagemang skall ses över. Senast i höst kommer regeringen att föreslå sådana ändringar i lagen som behövs för att ta bort nuvarande bromsklossar.

Kronoandelssystemet är ett exempel. Att staten har rätt till hälftenandel i ett gruvprojekt, utan något som helst ekonomiskt åtagande, är en regel som verkar avkylande på investeringslusten. Inte minst utländska prospektörer tänker sig för mer än en gång när man inser vilka rättigheter staten har skaffat sig. Att avskaffa kronoandelssystemet blir en signal till marknaden att prospekterings- och gruvstatsningar blir mer lönsamt i Sverige i framtiden.

Det vi nu åstadkommer är att vi skapar incitament för svenska och utländska prospekteringsföretag att vilja investera i Sverige. Vi sänder ut nya signaler. Det gör däremot inte socialdemokraterna och vänsterpartiet i Sveriges riksdag. Jag kan bara konstatera att vi har olika uppfattning om statens roll, här som i andra sammanhang, när det gäller näringspolitik.

Visst är det, som det står i s-reservationen, ett systemskifte. Även om vi – tack och lov – befinner oss på en annan nivå, så finns det paralleller till systemskiften på andra sidan Östersjön när det gäller synen på relationerna mellan statsmakten och näringslivet.

Statens roll är att skapa bästa möjliga förutsättningar för företag att bedriva verksamhet i Sverige. Statens uppgift är varken att äga eller att driva företag. Det är inte heller en statlig uppgift att ge stödpengar till vissa branscher. Detta gäller även på det område vi nu diskuterar.

Socialdemokraterna, som räds förändringar, vill ha kvar statligt stöd till prospektering, trots att erfarenheterna varit så nedslående. Trots den föröd-

ande kritiken mot den statliga prospekteringen och NSG:s prospekteringsverksamhet vill socialdemokraterna fortsätta i i stort sett samma gamla hjulspår med ett nytt statligt bolag och med nya årliga tillskott från skattebetalarna till prospekteringsstöd.

Allt detta är redan prövat. Resultatet är inte efterföljansvärt, och, mina herrar, det är inte näringen som protesterar.

I en situation då svensk gruvnäring, precis som annan svensk industri, lider av rekordhøgt skattetryck och kostnadsläge och mycket annat som var utmärkande för den tredje vägens politik, är det viktigare än någonsin att Sverige får en ny gruv-, mineral- och prospekteringspolitik, som stimulerar prospektörer och företag till nya engagemang.

Med dagens riksdagsbeslut öppnar vi dörrarna för ett bättre klimat för intresserade prospektörer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 41 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Att avveckla prospekteringen får förödande konsekvenser för gruvnäringen och därigenom också för Sverige. Det får dessutom förödande konsekvenser för den personal som finns inom gruvnäringen. Inte med ett ord tog Karin Falkmer upp den fråga jag ställde om detta.

Man kastar nu den kompetens som finns i Sverige när det gäller prospektering på soptippen utan att tänka sig för vad det kostar att återskapa den.

Jag tror att det, som Karin Falkmer säger, är fråga om ett systemskifte. Men Sverige är faktiskt det land med gruvverksamhet där staten redan i dag har de minsta insatserna. Det är möjligt att Karin Falkmer och moderaterna har rätt, men det är underligt att alla andra länder har en annan uppfattning.

Karin Falkmer säger också att näringen anser att det som man nu genomför är riktigt. Inte heller det är sant. Det finns inte så oerhört många företag i Sverige som bedriver gruvnäring. Jag har varit i kontakt med de flesta av dem, och de tycker inte att det här är klokt.

Självfallet måste den prospektering vi bedriver i dag vara effektiv, och vi har i det sammanhanget också sagt att vi är beredda att föra diskussioner om förändringar i den hanteringen. Inte heller detta nämner Karin Falkmer med ett enda ord.

Jag undrar därför: Hur ser moderaterna på den här frågan vad gäller kunskapen och vad gäller de anställda? Vilka konsekvenser är de borgerliga partierna beredda att ta av sitt agerande nu?

Anf. 42 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Vi renodlar vad som är företagets uppgift och vad som är statens. Detta kommer inte att leda till att det blir färre prospekteringsinsatser, utan det är mycket möjligt att det t.o.m. kommer att bli mer. T.ex. Boliden kommer att fortsätta med sin prospektering. Boliden, som har tagit emot 30 % av det prospekteringsstöd som har kommit genom NSG:s program, hör till dem som stödjer regeringen i denna fråga.

Mats Lindberg säger att det av länderna i världen bara är Sverige som inte

har något prospekteringsstöd. Detta är fel. Ett i detta sammanhang så viktigt land som Australien har inget statligt prospekteringsstöd.

Staten är inte i dag ensam om att prospektera. De företag som i dag bedriver prospektering kommer att fortsätta. Att det för tillfället inte bedrivs mer prospektering på detta område beror dels på det jag sade i mitt huvudanförande, dvs. att det inte finns något ordentligt basunderlag att tillgå, dels på gamla försyndelser när det gäller vår företagsförvärvslagstiftning, men detta har vi ju nu klarat av. Vi har alltså öppnat Sverige och gjort det möjligt för utländska företag att engagera sig här. Med den gigantiska satsning vi nu gör på att få fram nytt material för prospekteringsinsatser, kommer den kompetens som Mats Lindberg talar om att få fullt upp att göra.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Mineralförsörjning

Anf. 43 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Det är intressant att höra att Boliden skulle öka sina prospekteringsinsatser i och med detta förslag. Det skall bli skojigt att följa upp den saken.

Jag skulle också vilja ta upp en annan fråga. Oroar det inte Karin Falkmer att man nu inrättat ett mineralkontor i Malå med tanke på det som har hänt när det gäller kärnbronkontoret och med tanke på förflyttningen av chefen för bronnärarkivet? Det är ju ändå oerhört litet pengar som satsas i det nya mineralkontoret. Är detta inte i själva verket litet kosmetika för att rädda ansiktet på ett antal moderater, folktoparter och centerpartister i Västerbotten? Är det inte det som är anledningen till denna mycket blygsamma satsning på ett mineralkontor? Jag undrar också om Karin Falkmer kan garantera att detta mineralkontor byggs upp i Malå.

Anf. 44 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Vi gör nu i Västerbottens län och i Norrbottens län en mycket kraftig satsning på kartering. Det kommer att skaffa fram ytterligare sysselsättning i de länen. Men det är inte främst av den anledningen vi gör denna satsning, utan anledningen är att det här underlaget är så väsentligt viktigt för gruv- och mineralindustrin för framtiden. Det kommer nämligen i förlängningen att ge fler sysselsättningstillfällen även längre fram i tiden.

Mineralkontoret satsar vi på för att göra detta till ett effektivt kontor, som skall kunna samla in allt material som finns på olika håll och kanter, uppdatera det och se till att vi får ett modernt geomaterial som prospekteringsunderlag och att det marknadsförs såväl inom som utom landet. Detta kommer att locka till nya prospekteringsengagemang.

Vi säger att detta skall ligga i Malå beroende på att det där redan i dag finns en hel del som man kan tillgodogöra sig i det här sammanhanget, och det vet Mats Lindberg lika bra som jag.

Förste vice talmannen anmälde att Mats Lindberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 45 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! I mitt anförande undrade jag om det var rena okunskapen som var orsaken till förslaget och den argumentation som man för fram. Ef-

ter att ha åhört Karin Falkmers anförande har jag nästan blivit övertygad om att så är fallet.

Vi har nu fått beskedet att det skulle vara bristen på basinformation som gör att olika bolag inte prospekterar. Det är verkligen förbluffande. Jag undrar vilka som har lämnat de uppgifterna. Erfarenheten sedan lång tid visar att när staten ökar sin insats ökar också bolagen sin prospektering, och när staten minskar sina insatser följer insatserna från bolagens sidan automatiskt med nedåt.

Så det här med SGAB i Malå. Resultatet blir att den kunskap och de erfarenheter som finns försvinner. De personer i Malå som håller på med det här är ju uppsagda nu. Att då säga att karteringen skall vara en ersättning för att man tar bort stödet till prospekteringen vittnar också om stor okunnighet.

Här måste jag också påpeka att Sverige vid en internationell jämförelse satsat mycket litet redan som det har varit. Orsaken till det är också att det inte är några bolag som går in och tar den risken.

Självfallet kan man ha åsikten att staten inte skall bidra med några pengar här utan att bolagen får ställa upp med slantarna. Men det är ju på grund av det förhållandet att de inte gör det som staten har gått in och bidragit med pengar. Det är anledningen till stödet.

Såväl representanterna för Centern, för Folkpartiet liberalerna och för Moderata samlingspartiet som för Kristdemokratiska samhällspartiet i Malå säger att den grundläggande uppfattning som förslaget är baserat på är orealistisk, nämligen att gruvföretagen av egen kraft skulle vara beredda att finansiera det risktagande som all prospektering innebär. Kan det vara därför att de bor nära verkligheten, därför att de har kunskaperna som de skriver under ett sådant uttalande?

Anf. 46 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Det är inte gruvföretagen som har protesterat mot regeringens förslag!

För övrigt undrar jag om John Andersson har läst riksdagens revisorers enorma kritik mot NSG och prospekteringsstödet. De kom fram till att det väsentliga att satsa på är det första ledet i prospekteringskedjan. Det är detsamma som chefen för Boliden skriver i en tidningsartikel, det är detsamma som de utländska företagen säger när de tar kontakt med Sverige: Vi vill ha ett bra underlag – då kommer vi in och prospekterar själva.

Jag undrar också om John Andersson är medveten om vad prospekteringsstödet har inneburit i kostnader. NSG:s insatser i prospekteringsstödet skapade 80 arbetstillfällen. Om man slår ut det stöd som har runnit ut på antalet arbetstillfällen finner man att varje sådant arbetstillfälle kostade 747 000 kr. Så kan vi inte fortsätta.

Det vi nu gör är att företa förändringar för att få ett bättre klimat – det gör vi på det näringspolitiska området i dess helhet med vår politik. Dessutom gör vi denna gigantiska satsning på Västerbottens län och Norrbottens län, som exklusivt är inriktad på att få fram bättre underlag, som prospekteringsföretagen kan använda. Vi gör det möjligt för dem att få det lättillgängligt genom att skapa ett mineralkontor i Malå.

Herr talman! Jag måste verkligen protestera då Karin Falkmer säger att man gör en gigantisk satsning i Malå när man nu drar bort prospekteringsstödet på 40–50 miljoner, lägger ut 10 miljoner i stället och avskedar folk i Malå. Detta är en gigantisk satsning! Vi undanber oss sådana gigantiska satsningar till Västerbotten framdeles. Vi stoppar inte länge för sådana satsningar.

Det är ju inte så att Västerbotten är en vit fläck på kartan när det gäller karteringen. Jag har sedan länge mycket goda kontakter med dem som nu berörs, så jag vet att det finns områden som är karterade. Men jag har inte sett att några bolag har rusat till de områdena för att lägga ut pengar på att prospektera. Nej, inte alls! – Så var det med den saken.

Karin Falkmer säger, med hänvisning till vad revisorerna har sagt, att den statliga prospekteringsverksamheten har misslyckats. Riksdagsrevisorerna i all ära, men då det gäller att bedöma prospekteringsverksamhet och gruvnäring tror jag nog inte att de är de rätta att bedöma vad som är rätt eller fel.

Jag vill återigen påpeka att det verkar som om regeringen och regeringspartierna tror att man kan få fram ett visst resultat per insatt krona. Det är inte på det sättet. Man går ut och letar malm, och det är inte säkert att man hittar någon malm. Är det då misslyckat? Nej, man har ju gjort ett försök, och det visade sig att det inte fanns någon malm där. Det är otroligt att regeringen kan bygga upp ett förslag på argumentationen, att man hittills inte har lyckats hitta så många fyndigheter i förhållande till insatsen i pengar.

Då det gäller satsningen på 100 000 kr. som Falkmer räknade upp vill jag säga att vi har ett exportvärde från gruvnäringen som, skulle jag tro, ligger på 6 à 7 miljarder kronor. I förhållande till det är det inte stora slantar som satsas på att hitta nya fyndigheter – tvärtom. Jag vill åter påminna om att det vid en internationell jämförelse är en mycket låg summa som satsas här i landet i förhållande till produktionen.

Anf. 48 KARIN FALKMER (m) replik:

Herr talman! Det är uppenbarligen inte lätt att tillfredsställa västerbottningar! Den satsning som vi gör på att få fram geomaterial innebär 10 miljoner extra i 18 år – det är 180 milj.kr. Satsningen skulle säkerligen ha varit större om det över huvud taget hade varit fysiskt möjligt att jobba fram det geomaterialet snabbare.

Vår politik är framåtsyftande. Vi gör detta för att få fram material som kan användas av prospektörerna och som de frågar efter. Vi reparerar härigenom försyndelser av den gamla regeringen, som inte har sett till att Sverige har ett modernt geomaterial på det här området.

Vi satsar nu kraftigt inom ett område som Socialdemokraterna gruvligt har försummat. Vi drar in på ett annat område, där Socialdemokraterna och vänsterpartierna här i riksdagen bildligt talat låtit pengarna rinna ut i sanden.

Förste vice talmannen anmälde att John Andersson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 49 BRUNO POROMAA (s):

Herr talman! Det händer mycket inom svensk gruvindustri för närvarande. Det mesta är tyvärr av negativt slag, och det senaste inslaget är regeringens förslag om en avveckling av prospekteringsverksamheten och nämnden för statens gruvegendom; i förlängningen blir det också en avveckling av SGAB:s Division prospektering. En kompensation med inrättande av ett mineralkontor kallas av utskottets taleskvinna för en stor satsning för gruvindustrin.

Gruvbrytningen resulterar förr eller senare alltid i att malmreserverna i de bearbetade fyndigheterna tar slut och att man tvingas att stänga dessa. För att långsiktigt kunna upprätthålla en produktion är det därför nödvändigt att kontinuerligt tillföra branschen nya fyndigheter. Prospekteringsverksamheten är därför en livsavgörande förutsättning för den svenska gruvindustrins framtid.

Antalet svenska gruvor har under de senaste åren drastiskt minskat. Orsaken till detta finns att söka i trytande malmreserver och låga metallpriser. Totalt hade vi 43 gruvor i drift 1977, medan endast 24 gruvor bröts under 1990. Flera av dem som fortfarande är i drift har en mycket osäker framtid, och för några har beslut redan fattats om nedläggning. Men glädjande nog finns det också fyndigheter som har nyöppnats eller återupptagits under de senaste åren.

Antalet anställda inom näringen har under 90-talet i det närmaste halverats, då i dag drygt ca 6 000 människor är sysselsatta inom branschen.

Om inga nya fyndigheter tillförs gruvbranschen kommer inom loppet av några år endast järnmalmgruvorna i malmfälten och Aitikgruvan i Norrbotten att vara i drift. Om några år skulle således tre gruvor vara verksamma.

Följaktligen finns det mycket stora behov av insatser, om den svenska gruvnäringen skall överleva, och här brådskar det. Men i stället väljer regeringen motsatt väg och föreslår att man skall lägga ned nämnden för statens gruvegendom och upphöra med den statliga prospekteringen.

Som den ende gruvarbetaren i riksdagen har jag all anledning att känna stor oro för näringens framtid. Jag måste erkänna att jag personligen inte ens är nöjd med mina partivänners reservation i näringsutskottet. Men jag förstår deras resonemang – de har genom kompromisser försökt rädda det som räddas kan.

Utsikterna att vinna gehör för vår motion är tämligen minimala, varför jag är nödsakad att yrka bifall till reservationen – av två onda ting väljer man dock det minst onda.

Om utskottets förslag antas av riksdagen kommer förutsättningarna för SGAB:s prospekteringsverksamhet helt att försvinna, då all statlig prospektering upphör. Prospekteringen kommer att ersättas av en utökad kartering i Norr- och Västerbotten, och verksamheten kommer att läggas under SGU.

Utökad kartering i all ära! Men det behövs också fortsatt prospektering. Kartering och prospektering utesluter inte varandra.

Det svenska urberget är mycket intressant. I Sverige finns Europas största järnmalmgruva, guldgruva, koppargruva och blygruva. Det finns således, enligt mitt förmenande, behov av många fler håll i den svenska backen. Sverige är faktiskt inte så perforerat som utskottsmajoriteten gör gällande.

Herr talman! Vi kan konstatera att 1980-talets prospekteringspolitik inte har varit framgångsrik. I motsats till vad John Andersson sagt har staten ökat sina insatser för att subventionera och stödja prospekteringsverksamhet. Samtidigt har gruvbolagen minskat sina insatser. Stora pengar har satsats. Men det har gett få nya gruvor och få nya arbetstillfällen. Det finns också ett utbrett missnöje med organisationen och NSG:s sätt att arbeta. Vi kan även se många exempel på att karteringen har varit bristfällig, och det har t.o.m. funnits exempel på kartor från 1930-talet som skall fungera som underlag för gruvintressenter. Det är klart att de kartorna behöver moderniseras.

Det krävs åtgärder för att stimulera gruvnäringen, det krävs en ekonomisk politik i allmänhet som gynnar företagsamhet, och det krävs bättre villkor för näringslivet att kunna stå på egna ben och skapa resurser för att klara den egna råvaruförsörjningen. Vidare krävs det åtgärder som underlättar och uppmuntrar företagens egna prospekteringsinsatser, genom att tillhandahålla basinformation och underlagsmaterial – en prospekterings infrastruktur.

Jag och riksdagsledamöter från Centern, Moderaterna och Folkpartiet i Västerbotten blev inte helt nöjda med näringsministerns förslag i budgetpropositionen. Det var två problem som vi upplevde inte var helt lösta. Det ena gällde den långsiktiga utvecklingen för gruvnäringen. Det andra gällde de akuta problemen i Malå kommun.

Det positiva i regeringens budgetförslag var ett förslag om en ökning av anslagen till den geofysiska flygmätningen med 4 milj.kr. Karin Falkmer har utvecklat de frågorna. Därmed får prospekteringen, som är beroende av sådan geoinformation, snabbare tillgång till den, och kostnaden per ytenhet kan sänkas väsentligt.

Utskottet går nu vidare och föreslår en ökning av anslaget till den prospekteringsinriktade karteringen till 10 milj.kr. per år. Resurserna skall styras till just baskarteringen i Norr- och Västerbotten. Därmed kommer underlaget för gruvföretagens egna prospekteringsinsatser att främjas på ett långsiktigt sätt.

Det andra positiva i utskottets förslag till förändring av näringsministerns förslag är att ett mineralkontor bör etableras i Malå. Därmed skapas en organisation som kan samla in, uppdatera och bearbeta information som är relevant för prospekteringen, samt tillhandahålla och marknadsföra information för gruvintressenter – inhemska och utländska.

Med mineralkontoret skapas också förutsättningar för att bibehålla kompetens på mineralområdet i Malå. Omstruktureringen av prospekteringsverksamheten drabbar därmed inte Malå lika hårt som annars skulle bli fallet. SGAB i Malå får också rimliga förutsättningar att omstruktureras.

Utskottet har alltså förbättrat näringsministerns förslag på ett positivt sätt. För gruvnäringens långsiktiga framtid och för Malå som ort är detta ett klart steg framåt jämfört med det förslag som först presenterades. Vi kristdemokrater har också varit aktiva på olika sätt för att få till stånd förbättringen.

Nu hänger mycket på hur näringsdepartementet och SGU hanterar de praktiska frågorna när det gäller karteringsverksamheten och uppbyggnaden av mineralkontoret. Det gäller för SGU att tillvarata den kompetens som

finns i Malå. Det gäller att se till att karteringsmaterialet inte bara samlas in och analyseras i Malå utan att det också behålls på platsen och finns tillgängligt där. Mineralkontoret måste bli en relativt självständig del av SGU – ungefär som Bergmästeriet är en egen enhet i dag inom SGU. Om mineralkontoret skulle bli någon form av B-avdelning till SGU i Uppsala, riskerar riksdagens beslut att bli förfelat.

Anledningen till att jag har väckt denna fråga är att SGU:s sätt att hantera just kartering för prospekteringsändamål hittills inte har varit tillfredsställande. Jag tror att jag kan göra mig till tolk för alla regeringspartiers representanter från Västerbottens län när jag säger att vi kommer att noggrant följa det praktiska fullföljandet av riksdagens beslut. Vi kommer alltså att bevaka att intentionerna i de beslut riksdagen skall fatta blir förverkligade.

Socialdemokraterna riktar kritik mot den av utskottet framarbetade lösningen. De vill utreda vidare. De visar i sitt yttrande en stor förkärlek för NSG som organisation, även om de numera kan tänka sig andra organisationsformer. Men för det senare visade de inte något större intresse i höstas. Då var NSG det bästa på jorden. Men tydligen har insikten kommit om att den gamla strukturen var misslyckad.

Problemet är att Socialdemokraterna vill fortsätta i stort sett i gamla hjulspår, som knappast långsiktigt löser vare sig gruvnäringens eller Malås akuta problem. Nej, tvärtom. Det nya bolag som Socialdemokraterna vill skall sköta de statliga prospekteringsinsatserna kan tydligen ligga litet var som helst. Malå pekas inte ut. I Socialdemokraternas reservation framgår det att det kan bli "till en ort i något av de områden som är mest intressanta från prospekteringssynpunkt".

Hur förklarar ni för malåborna, Mats Lindberg, att ni kan tänka er att placera den nya organisation som ni förespråkar på en annan ort än Malå? I era tidigare attacker mot oss i regeringspartierna har just situationen i Malå varit ett av huvudnumren. Men ni vågar inte gå lika långt som utskottet går när det gäller att peka ut orten som den nya verksamheten skall ligga på.

Herr talman! Med den betydande förbättring av regeringens förslag som utskottet arbetat fram anser jag att förslaget är godtagbart, både för gruvnäringen som sådan och för Malå kommun. Den omstrukturering som sker kommer ändå att skapa problem för malåborna, och det är beklagligt. Men den osäkerhet som präglar den här frågan sedan i höstas blir inte mindre av att, som Socialdemokraterna föreslår, frågan utreds vidare. Följs Socialdemokraternas linje kan det sluta med att Malå inte får någonting. Nu gäller det att se till att det praktiska fullföljandet av utskottets riktlinjer blir så bra som möjligt för Malå kommun och för gruvnäringen.

Jag anser dock att regeringen inte får stanna vid dagens beslut när det gäller ambitionen att främja en stark och långsiktig gruvnäring i vårt land. Som vi har pekat på i vår motion finns ytterligare uppslag som borde övervägas av regeringen.

Statliga insatser inom FoU-verksamhet inkl. geokompetens vid universitet och högskolor bör effektiviseras och förstärkas. Inrättande av någon form av resultatutjämningsfond i boksluten, dit gruvbolagen kan avsätta icke beskattade medel till prospekteringsverksamhet, bör också övervägas. Alternativt bör arrendeavgifterna för gruvverksamhet kunna avskrivas mot upp-

komna kostnader för prospektering och gruvundersökningar. Det finns en del andra idéer som bör utredas och utvecklas ytterligare som berör olika departementsområden i regeringen.

Herr talman! Med dessa synpunkter yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 51 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Stefan Attefalls svepande omdöme om NSG vittnar om en okunskap. NSG:s roll och verksamhet har präglats av långsiktighet. Därför går det inte att bara säga att verksamheten har varit olönsam. Man måste se till vilka uppgifter NSG har haft.

NSG är den enda organisation som har arbetat med industrimineral. Dagens beslut, som Stefan Attefall deltar i, innebär ett avslut på prospekteringen över industrimineral. Det är ingen annan som gör sådant i Sverige. Det finns all anledning att upprätthålla en sådan prospektering i Sverige.

Vidare har vi Stefan Attefalls fråga om Socialdemokraternas ställningstagande till vilken ort som skulle gälla. Det finns kvar en stor prospekteringsverksamhet som fortfarande anses representera den högsta kompetensen på området. Den kompetensen finns i Luleå och Malå. Därför kommer den verksamheten i stor utsträckning att finnas kvar.

Vi tror inte att all kunskap på området finns i utskottet. Det finns anledning att tala med både avnämarna och köparna i en större utsträckning än vad som kan göras i utskottet. Därför har vi inte fastställt vilken ort som verksamheten skall finnas på. Men vi har sagt att den skall vara i det område där verksamheten bedrivs, och det måste vara så nära Malå det går att komma utan att säga ordet.

Anf. 52 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Jag skall inte säga att min kunskap på det här området är fullständig på något sätt. Min auktoritet på området kanske något stärks av att min morfar har varit kollega till Bruno Poromaa i gruvan i Kiruna.

Jag har emellertid försökt sätta mig in i de här frågorna, särskilt under det gångna halvåret. Jag har pratat med en lång rad människor. De enda som har talat gott om NSG som organisationsform har varit Socialdemokraterna. Näringslivet, människorna i Malå m.fl. har sagt att den här formen inte har varit bra. Det är den kritiken jag har tagit till mig. Jag har nämligen bedömt att dessa människor kan det här minst lika bra som Socialdemokraterna i riksdagen, om inte bättre.

Jag noterar att Mats Lindberg inte ger något klart besked om Malå kommer att få den organisation som socialdemokraterna vill utreda under en viss tidsperiod. Vi vet inte heller hur lång den är. Det kan sluta litet grand hur som helst. Nu skall det ligga så nära Malå som möjligt. Det är i alla fall något starkare än förslaget i reservationen.

Den osäkerhet som man sprider kring Malå som kommun är större än den osäkerhet som har uppstått på grund av, tycker jag, det alltför snåla beskedet från regeringen och näringsministern. Det ger i alla fall en klar signal inför det beslut vi skall fatta i riksdagen om att det här finns någonting att bygga vidare på. Här skapar man förutsättningar för att utveckla något, och det

kommer att skapa en situation som medför att många jobb kan behållas i Malå och att man kan behålla den kompetens som finns. Det ser jag som mycket positivt.

Omstruktureringar och förändringar är alltid smärtsamma, oavsett om man med en socialdemokratisk skolminister lägger ner skolöverstyrelsen eller om man med en moderat näringsminister gör förändringar i gruvprospekteringen. Det gäller att se till att det här blir så bra som möjligt. Jag tycker att vi har kommit en bra bit på vägen med det besked utskottet ger.

Anf. 53 MATS LINDBERG (s) replik:

Herr talman! Det som regeringen nu föreslår, Stefan Attefall, gäller 5 milj.kr. Det rör sig om några få anställda. I Malå finns i dag ett sextiototal anställda. Vi måste ha litet proportioner i det vi talar om.

Det är ingen gigantisk satsning, som Karin Falkmer säger. Vi skall vara medvetna om att NSG under förra året hade en insats på 30 milj.kr. Vi måste hålla oss till de siffror som det är fråga om. Det är ett mycket litet kontor. Jag vill hävda att det är kosmetika, och att det är detta som det handlar om.

Jag vidhåller det jag sade tidigare. Det görs litet grand för att rädda ett antal ledamöter från Västerbotten. Det är ingen stor satsning. Det är en satsning på ett litet antal anställda.

Anf. 54 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Jag skall inte tolka Karin Falkmer, men jag tror att ordet "gigantisk" mera avsåg karteringsinsatserna än själva anslaget till kontoret.

Mats Lindberg, man måste se det här i sin helhet. Det handlar om pengar för själva driften av kontoret och den verksamhet som redan finns där, och det handlar om karteringssatsningarna. Som jag påpekade i mitt anförande bör mineralkontoret få en viktig roll i sammanhanget.

Jag tror också att SGAB har stor potential att utvecklas som mera av ett traditionellt konsultbolag gentemot gruvnäringen. Därmed kan också SGAB:s befintliga verksamhet i och för sig krympa, men den kanske inte behöver krympa så mycket som de värsta scenarierna innebär. Det finns nämligen också möjlighet att sälja tjänster och därmed stå på egna ben. Men visst kommer det att innebära neddragningar i Malå. Det är bekymmersamt, och det är självfallet en sak som oroar mig. Samtidigt inser jag att det gamla systemet och den gamla organisationen långsiktigt inte är någonting positivt. Vi kan inte bara pumpa in pengar i en verksamhet som inte har fungerat. Vi måste hitta nya vägar. Jag tycker att utskottet har kommit en bra bit på den vägen.

Förste vice talmannen anmälde att Mats Lindberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 55 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Jag tror att Stefan Attefall skall vara litet försiktig med sina uttalanden. En herre vid namn Thure Lindblom som representerar kds i Malå har skrivit under en skarp protest mot förslaget att slopa all statlig prospektering. Han säger klart och tydligt att den uppfattning som förslaget är

baserad på är orealistisk. Hänvisningen till vad man säger i Malå tycker jag var mycket olycklig.

Sedan till bristerna i prospekteringen. Det har nu hävdats från två håll. Ta då och tala om vilket resultat som skulle ha varit tillfredsställande. Ni säger hela tiden att prospekteringen inte har varit tillfredsställande. Man har inte hittat nog många fyndigheter. Ni kan väl nämna ungefär hur många fyndigheter man skulle ha hittat med de här insatserna för att det skulle vara tillfredsställande.

Jag betvivlar inte att Attefall och de övriga ledamöterna på Västerbottensbänken från regeringspartierna har försökt att påverka industriministern. Det tror jag säkert, men jag vet hur svårt det är att påverka honom.

Det mineralkontor man nu får med kanske 18 anställda kan väl inte vara en gigantisk satsning om man samtidigt avskedar 62 människor med gedigna kunskaper och erfarenheter av att leta malm. De skickar man i väg. Vad är det för en satsning? Kan det vara ett resultat att yvas över?

Stefan Attefall sade att kontoret i Malå inte skall bli något B-kontor. Chefen för SGU i Uppsala har redan uttalat sig i tidningen och sagt att SGU skall anställa tio geologer för pengarna. Har Attefall och de övriga ledamöterna på Västerbottensbänken i det borgerliga blocket försäkrat sig om att de tio som Carlsson säger att han skall anställa verkligen anställs i Malå, eller kommer de att anställas i Uppsala?

Vi vet hur det gick med cheftjänsten i borrhärnarkivet. Efter många år uppmanade Westerberg SGU att begära att tjänsten inte skulle behöva placeras i Malå. Det blev resultatet. Det kanske går på samma sätt med lokal-kontoret.

Anf. 56 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Min partikamrat Thure Lindblom i Malå reagerade när de första beskederna kom. Han har inte reagerat på det förslag som utskottet har kommit med nu. Man reagerar självfallet som lokalpolitiker och kräver förändringar. Jag har naturligtvis varit i kontakt med både honom och andra.

Att vi har skrivit en motion och agerat i frågan beror bl.a. på att jag delar en del av reaktionen. Det gäller att försöka hitta lösningar i ett framtidsperspektiv. Man kan inte bara fortsätta i gamla hjulspår för att just nu rädda ett antal arbetstillfällen på en viss plats. Det gäller att hitta långsiktiga lösningar som är hållbara. Det är detta som har varit strävan från oss som har motionerat men också från utskottets sida, som jag har upplevt det. Det är det som är intressant i sammanhanget.

Det skall bli mycket intressant att följa SGU:s sätt att hantera den här frågan. Det finns klara direktiv i utskottets skrivning. Men som i all annan verksamhet handlar det om hur man praktiskt genomför saker, vilken typ av människor man anställer och hur man organiserar verksamheten. Det är mycket viktigt att se till att Malå får del av kompetensen, så att det inte blir någon halvmesyr. Jag vill höja ett varningens finger, och jag kommer att ha ett öga på utvecklingen.

Frågan om chefen för borrhärnarkivet är ett bra exempel på den kritik som skall riktas mot den förra regeringen. Det var den som borde ha åtgärdat den biten. Det är en diskussion som har förts under flera års tid. De nuva-

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Mineralförsörjning

rande regeringspartiernas företrädare i Västerbotten har försökt få chefen till Malå, men de har inte fått något stöd av den socialdemokratiska regeringen.

Problemet är att de här frågorna har skötts så dåligt. Eftersom man inte har vidtagit nödvändiga åtgärder tidigare, hamnar vi i den här situationen just nu när vi har en bekymmersam lågkonjunktur. Det är så på alla områden i samhällslivet. De nödvändiga förändringar som vi tvingas göra nu sker i en lågkonjunktur. De skulle ha skett i en högkonjunktur, då man lätt skulle ha kunnat skapa nya arbetstillfällen för de människor som måste flytta på sig. Det är det dilemma vi befinner oss i när det gäller mineralprospekteringsfrågorna, NSG:s verksamhet i SGAB i Malå osv. Det är den bistra verklighet vi lever i.

Om dessa problem bör man snarare ta en diskussion med socialdemokraterna än med mig.

Anf. 57 JOHN ANDERSSON (v) replik:

Herr talman! Kan man nu när Stefan Attefall har sin sista replik kvar få en riktig redogörelse över hur ett tillfredsställande resultat skulle ha sett ut när det gäller den statliga prospekteringsverksamheten? Jag har frågat flera gånger, men det är omöjligt att få ett svar. Om man kan konstatera att verksamheten har varit otillfredsställande måste man också kunna svara på hur den skall se ut för att vara tillfredsställande, om man nu vet precis hur det här skall ordnas upp i framtiden. Det är ju det ni påstår er veta.

Självfallet är jag för långsiktiga lösningar. Jag kan också hålla med om att man behöver förändra. Jag har själv skrivit motioner tidigare här i riksdagen om att man skall förändra just den här verksamheten och få en aktör på fältet. Den aktören skall självfallet finnas i verksamhetsområdet. Men det är ju inte det man får, om man som plåster på sårerna kanske får ett B-kontor.

Man kan få 18 anställda på lokalkontoret i Malå samtidigt som man skickar i väg 60 personer som har den samlade kunskapen och erfarenheten efter många års arbete med att hitta nya mineraler. Det är otroligt att man kan säga att det rör sig om gigantiska satsningar och att man därmed finner långsiktiga lösningar.

Jag tycker att Stefan Attefall i slutomgången, så att hela kammaren får veta, skall svara på hur ett tillfredsställande resultat skulle ha sett ut. Nu har man tydligen hängt upp hela förslaget på att resultatet inte har varit tillfredsställande. Då måste man självfallet kunna säga hur det skulle ha varit för att vara tillfredsställande. Jag utgår från att verksamheten i så fall skulle ha fått fortsätta.

Anf. 58 STEFAN ATTEFALL (kds) replik:

Herr talman! Jag kan självfallet inte ge exakta besked om hur ett tillfredsställande resultat av olika insatta pengar och olika verksamheter ser ut. Jag konstaterar bara att mellan 1975 och 1987 har vi satsat 1,3 miljarder i prospekteringsverksamhet. Mellan 1983 och 1990 har vi satsat 816 milj.kr., vilket i dags dato har resulterat i 80 gruvjobb.

Med de intryck jag har fått efter att ha talat med olika intressenter, näringen och de som arbetar med detta och efter att ha hört kritiken mot hur

det har fungerat, kan jag inte dra någon annan slutsats än att det här inte har varit en tillfredsställande lösning. Jag tar inte på mig större uppgifter än att jag konstaterar att jag inte upplever att det har varit en tillfredsställande lösning. Om John Andersson tycker att det här är rätt utdelning på insatta pengar, förstår jag hans argumentation här i kammaren. Jag har en något annan uppfattning.

Problemet för John Andersson är att han i slutomröstningen har att välja mellan två förslag för Malås del. Det gäller att vi skall satsa på ett mineralkontor. Det innebär att vi kan behålla en del av kompetensen på orten. SGAB kan få en chans att omstruktureras och bli mer av ett säljande konsultbolag gentemot de privatintressenter som vill utnyttja deras tjänster. Det skapas då en del arbetstillfällen i Malå. Alternativet är att fördröja osäkerheten i Malå genom att utreda vidare enligt socialdemokratisk modell. Då vet man inte ens om det blir något kvar i Malå i framtiden när socialdemokraterna har utrett färdigt och olika orter har slagits om var den nya organisationen skall finnas enligt den socialdemokratiska modellen. Det tycker jag är en sämre lösning. Därför kommer jag att tillstyrka utskottets förslag.

Förste vice talmannen anmälde att John Andersson anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 59 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservation 1, även om den inte fullt ut lever upp till mina motionskrav.

När det gäller gruvverksamhet har vi, så länge människor har funnits i det som i dag är Sverige, hämtat resurser ur marken. Det började med sten, och det fortsatte med mineral. Nu är det risk för att den epoken är slut i Bergslagen. Grängesbergsgruvan, som ingen vet hur länge den har använts, står stilla i dag. Gruvan i Falun, som också har en oerhört lång historia, skall det inte brytas mera i.

Det här är en illustration av hur pass långsiktig gruvhantering kan vara. I Bergslagen finns det i dag oräkneliga nedlagda gruvor men få i drift. Därför måste man självfallet satsa på att skapa förutsättningar för ny gruvdrift, och då måste man kunna leta reda på malmen. Baskartering är bra, och det behövs insatser på det området. Det har gjorts för litet i Sverige på den kanten. Det här är åtgärder på lång sikt, och medan man väntar på resultatet av dem riskerar gruvnäringen att helt och hållet dö ut i Bergslagen. Då försvinner kunnandet och en kultur.

I svensk näringspolitik är huvudbudskapet till marknaden i dag: Ta för er! Svenska folket bjuder! Men i det här ärendet tror jag inte att marknaden kommer att ha någon nytta av den signalen, eftersom förutsättningarna för gruvnäringen försämrats så radikalt genom det regeringsförslag och det utskottsbetänkande som vi nu behandlar.

Anf. 60 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Herr talman! Ärade ledamöter! Jag tillhör också dem som har min förankring i gruvnäringen, i min farmor Kata Dalström, som klättrade i Bergsla-

gens gruvor i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Hon skulle kanske med intresse ha tagit del också av den här debatten.

Som representant för Ny demokrati i näringsutskottet har jag anslutit mig till utskottets majoritet, efter rätt djupa diskussioner, som jag upplever det.

Efter att ha lyssnat på debatten här, exempelvis på John Andersson, känner jag mig förvånad över att man inte ser sambanden i stort, att det tidigare inte har funnits förutsättningar i landet för att bryta och för att intressera nya gruvföretag att komma till oss. Vi har haft ett relativt sett dåligt underlag, och det måste förbättras. Framför allt har vi inte haft några incitament till lönsamhet, så länge som kronoandelssystemet suger upp 50 % av den vinst som ett gruvföretag skall arbeta med. Det skapar knappast någon motivation för industrin.

Nu är dessa hinder undanröjda, och vi får en bättre, uppdaterad kartering samt en möjlighet till bättre lönsamhet. Vi skapar alltså nya förutsättningar, eftersom de gamla förutsättningarna inte har gett oss någon lönsam gruvindustri, som vi har hört i många inlägg i dag. Lösningen med ett mineralkontor, troligen i Malå, ser vi som en naturlig lösning, där det finns klart angivna regler för att resurserna skall disponeras för kartering, för att ge underlag för industrin, framför allt utländsk industri, att bli intresserad av prospektering, som man själv driver i egen regi till egna kostnader. Det ser vi som väsentligt.

Vi har framför allt biträtt utskottets hemställan mot den bakgrunden att vi utgår från att mineralkontorets verksamhet skall baseras på och byggas upp på den kompetens som finns där uppe, och därefter skall man arbeta vidare. Vi kommer verkligen att se till att man utnyttjar den kompetensen. Framför allt blir det sedan en fråga om att marknadsföra resultatet av mineralkontorets verksamhet, vilket vi har angivit i ett särskilt yttrande. Vi vill lägga 1 milj.kr. på marknadsföringen av den nya inriktningen och det nya material som man får i händerna när det gäller svensk gruvindustri.

Anf. 61 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten, men jag vill ändå säga till Bengt Dalström, att medan gräset växer dör kon. Jag tror att han är så pass gammal att han vet det.

Ni i Ny demokrati utgår från att saker och ting kommer att ske så som ni tänker. Jag skulle vilja varna för sådana fromma förhoppningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande näringsutskottets betänkanden 1991/92:NU17 och NU18.

Näringsutskottets betänkande NU17

Mom. 1 (privatiseringen av statligt ägda företag, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 138 för reservation 1 av Anita Gradin m.fl.

Mom. 2 (förvaltningsbolag för de statligt ägda företagen)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 137 för reservation 2 av Anita Gradin m.fl.

Prot. 1991/92:84

25 mars 1992

*Kungl. hov- och
slottsstaterna*

Mom. 4 (konkurrenssituationen för den svenska varvsindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 136 för reservation 3 av Anita Gradin m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU18

Mom. 1 (riktlinjer för den statliga prospekteringen och avveckling av nämnden för statens gruvegendom)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 137 för reservation 1 av Anita Gradin m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (stöd till prospektering m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 20 för meningsyttringen av Rolf L Nilson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (mineraljakt)

Utskottets hemställan bifölls med 177 röster mot 138 för reservation 4 av Anita Gradin m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, konstitutionsutskottets betänkande KU28, justitieutskottets betänkanden JuU7, JuU13, JuU14, JuU15 och JuU16 samt lagutskottets betänkanden LU20, LU21, LU22 och LU23, beslöt kammaren på förslag av förste vice talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i dessa ärenden avslutats.

5 § Kungl. hov- och slottsstaterna

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1991/92:KU28 Kungl. hov- och slottsstaterna (prop.1991/92:100 delvis).

Anf. 62 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman! Jag tror att det var tre år sedan vi senast hade en debatt om den kungliga hovstaten, närmare bestämt den 8 mars 1989. Catarina Rönung försvarade då den dåvarande regeringens förslag om att öka anslaget med 11 %. Som argument använde hon bl.a att de lågavlönade som arbetar på slotten måste få ordentliga lönehöjningar. Det kan man ju tycka också nu. Men enligt det föreliggande förslaget skall anslaget höjas med ytterligare ca 27 %, jämfört med budgetåret 1990/91. Med all nödvändig underdånig respekt undrar jag om det möjligen inte är så, att också kungahuset måste följa Rehnbergavtalet.

Ett extra anslag under innevarande budgetår motiverades med ett ökat antal statsbesök. Varför ligger man då kvar på den högre nivån också nu? Jag undrar om man möjligen kan få en förklaring.

Hur är det för övrigt med den kungliga produktiviteten och kostnadskontrollen? Kommer t.ex. hovleveranserna att behöva följa den planerade skärpta upphandlingsförfordningen? Såvitt jag kan förstå av EES-avtalet betyder det att det här med kungl. hovleverantör blir någonting synnerligen tveksamt. Kungen är ju en statlig inrättning, och statliga monopol gillar man inte vare sig i EG eller i EES-avtalet, sägs det.

Också de kungliga slotten får ett mycket stort påslag. Vi anser att det är väldigt viktigt att slå vakt om vårt gemensamma kulturarv, även i form av de kungliga slotten. Men som den nuvarande regeringens företrädare ofta och gärna brukar framhålla i alla möjliga sammanhang kunde det kanske vara bra med en viss konkurrens även på det här området.

Vårt förslag innebär att pengarna lämnas över till kulturmiljövården, och att man där får prioritera mellan olika angelägna projekt och därefter lämna ut arbetsuppgifterna till den som mest effektivt kan utföra den nödvändiga vården av de kungliga slotten.

Med det anförda vill jag yrka bifall till min meningsyttring, som finns fogad till konstitutionsutskottets betänkande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

6 § Sexuella övergrepp mot barn, m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU7 Sexuella övergrepp mot barn, m.m. (prop. 1991/92:35).

Anf. 63 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Riksdagen föreläggs nu ett förslag som av lagrådet har betecknats "närmast som onödigt". Lagrådet ifrågasätter också behovet och lämpligheten av att i den nu aktuella lagtexten särskilt ange att offrets låga ålder skall utgöra en försvarande omständighet. Det är alltså justitieutskottets betänkande i anledning av en proposition om sexuella övergrepp mot barn, som nu är föremål för kammarens behandling.

Innan jag vidare utvecklar de reservationer som Socialdemokraterna har avgett, vill jag säga att det inte råder någon oenighet om det självklara i att det allmänna måste skydda barn och ungdomar mot sexuella övergrepp, såväl när gärningsmannen har använt våld eller tvång av något slag som i andra fall. Det goda syftet med regeringens förslag skall inte ifrågasättas, men de metoder som regeringen och utskottsmajoriteten anvisar leder inte till att barnen får ett bättre skydd.

Offrets låga ålder skall enligt de allmänna reglerna i brottsbalken om straffmätning och påföljdsval beaktas. Det är mot den bakgrunden som lagrådet anser att en ändring av 1 och 4 §§ i kapitlet om sexualbrott är onödig. Frågan inställer sig också varför inte ändringen även skall omfatta de två mellanliggande paragraferna om sexuellt tvång resp. sexuellt utnyttjande. Varför behövs det inte någon lagändring på dessa punkter?

Också Hovrätten över Skåne och Blekinge har uttalat sig emot att man skall införa begreppet låg ålder som en försvårande omständighet vid sexuellt utnyttjande av underårig. Hovrätten säger att "det finns inget behov av det föreslagna tillägget och att det närmast framstår som egenartat att i en bestämmelse som avser skydd för underåriga särskilt nämna offrets låga ålder".

Det finns också några motioner i vilka man vänder sig emot regeringens förslag på den här punkten, dvs. "låg ålder" som rekvisit. Christina Linderholm och Karin Israelsson, Centern, samt Gullan Lindblad och Barbro Westerholm, Moderata samlingspartiet resp. Folkpartiet liberalerna har på goda grunder motionerat mot regeringens förslag. De stöder sig helt på det resonemang som lagrådet för om det onödiga i att genomföra den här lagändringen.

Det finns också hos majoriteten i utskottet en stor tveksamhet till regeringens förslag och utskottets eget betänkande, bl.a. när det gäller begreppet låg ålder i 1 och 4 §§.

Man är så osäker, från majoritetens sida, att man anser det som angeläget att effekterna av ändringen av lagstiftningen noga måste följas. Man anser att lämpliga lagstiftningsåtgärder måste övervägas om lagstiftningen leder till svårigheter i den praktiska tillämpningen eller till andra olägenheter.

Varför skall en lagstiftning genomföras om man måste skapa sådana reservutgångar som majoriteten nu talar om? De farhågor som majoriteten uttalar är precis det resonemang som bl.a. lagrådet har fört kring det onödiga i att göra den här förändringen av de aktuella paragraferna.

Jag yrkar därmed bifall till reservation 1 i betänkandet.

När det gäller reservation 2, skulle ett bifall direkt innebära en beställning hos regeringen av en straffskärpning för brottet sexuellt utnyttjande. Straffmaximum för sexuellt utnyttjande skulle alltså nå samma nivå som för våldtäkt.

En enig riksdag har tidigare uttalat sig för att en översyn borde ske. Det är flera år sedan riksdagen enhälligt uttalade sig för att man borde ha samma straffmaximum för sexuellt utnyttjande som för våldtäkt. Det är därför närmast obegripligt att man inte nu tog chansen att korrigera lagstiftningen på den här punkten i propositionen i den riktning som det folkvalda parlamentet har uttalat sig för.

Utskottsmajoriteten har i det här betänkandet egentligen samma uppfattning, nämligen att man borde höja straffmaximum. Det framgår av texten på s. 13 i betänkandet, där man – trots att man tillstyrker propositionen utan höjning av straffmaximum – skriver så nära ett avstyrkande av förslaget som man rimligen kan komma, utan att man därför avstyrker förslaget. I och med det öppnas ytterligare en reservutgång.

Den i riksdagen som nu i omröstningen vill medverka till att riksdagen klart skall uppmana regeringen att återkomma med förslag om höjt straffmaximum för sexuellt utnyttjande bör nu ta chansen och rösta för reservation 2.

Jag utgår i varje fall från att folkpartisten Olle Schmidt, som har motionerat i samma riktning, kommer att stödja den socialdemokratiska reservationen.

I anslutning till propositionen har det också väckts ett antal motioner angående preskriptionstider när det gäller sexualbrott. Ganska många ledamöter har motionerat om väsentliga förlängningar av preskriptionstiderna. Jag tycker att det intressant att notera hur man motionerar och hur man röstar. Och jag konstaterar att från Ny demokratis sida har Karl Gustaf Sjödin, Anne Sörensen, Peter Kling, Harriet Colliander, John Bouvin, Ian Wachtmeister och Christer Windén motionerat om väsentliga förlängningar av preskriptionstiderna. Sten Söderberg är också med på motionerna. För Centern har Ingbritt Irhammar och Karin Starrin motionerat i samma riktning och för Kristdemokraterna Margareta Wiklund.

Det som är intressant i majoritetsförslaget är att man – eftersom brottet sexuellt utnyttjande i riksdagens intresse gradindelas utan att man höjer straffsatserna – får ett straffmaximum på två år i stället för fyra år för sexuellt utnyttjande, och fyra år när brottet är grovt.

Den här maximeringen till två år innebär också att preskriptionstiden för detta brott sänks. Det framstår som något egenartat att motionärer som klart har uttalat sig för väldiga förlängningar av preskriptionstiderna nu riskerar att rösta på ett sådant sätt att man medverkar till en förkortning av preskriptionstiderna för sexualbrott.

Denna insikt borde leda till ett stödjande av reservationen 2 för att undvika en sänkning av preskriptionstiden för det aktuella brottet från fem år till två år. Jag uppmanar motionärer och andra som är intresserade av förlängda preskriptionstider att stödja reservation 2, till vilken jag yrkar bifall.

Jag avslutar mitt anförande med att ställa några frågor till majoritetsföredrädaren:

Varför är det så viktigt att genomföra onödiga lagändringar som kan leda till svårigheter i dömandet? Ändringarna är dessutom inkonsekventa. Varför är det så viktigt att negligera riksdagens tidigare uttalande om att straffmaximum för sexuellt utnyttjande bör vara detsamma som för våldtäkt? Varför är det så viktigt att lagstifta på ett sådant sätt att preskriptionstiden kortas från fem till två år för sexuellt utnyttjande? Och den sista frågan vilken måste intressera Moderaterna alldeles särskilt: Varför bryr sig utskottsmajoriteten inte om lagrådets uppfattning i den här frågan? Lagrådet säger ju att denna lagstiftning är onödig.

Herr talman! Det är justitieutskottets betänkande nr 7, som behandlar bl.a. sexuella övergrepp mot barn, som vi nu har börjat diskutera.

De ändringar som regeringen har föreslagit, och som utskottet tillstyrker, syftar bl.a. till att stärka skyddet för barn och ungdomar mot att bli utnyttjade i sexuella sammanhang. De syftar också till att i strafflagstiftningen ytterligare markera allvaret i sexuella övergrepp.

Bestämmelserna om sexualbrott finns i 6 kap. brottsbalken och fick sin nuvarande utformning år 1984. I januari år 1989 upprättades en PM i departementet, som utmynnade i vissa förslag till lagändringar efter bl.a. uttalanden här i riksdagen och efter ett antal motioner.

Dels gällde det gränsdragning mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande. Dels gällde det skillnaden i straffskalan mellan sexuellt umgänge med barn och sexuellt umgänge med syskon. Det lämnades också vissa andra förslag, som bl.a. syftar till att markera det allvar med vilket sexuellt övergrepp mot barn måste ses.

Propositionen, som ligger till grund för betänkandet, bygger på departementspromemorian och remissbehandlingen av densamma. Förslagen syftar alltså, som jag nyss nämnde, bl.a. till att stärka skyddet för barn och ungdomar mot att bli utnyttjade i sexuella sammanhang och till att även i strafflagstiftningen ytterligare markera allvaret i sexuella övergrepp mot barn.

Offrets låga ålder förs nu in som en omständighet, som skall beaktas särskilt vid bedömandet av om ett sådant brott är grovt. En sådan omständighet föreslås även vid betraktande av våldtäkt vara om den som begått gärningen visat särskild hänsynslöshet.

Herr talman! Enligt gällande bestämmelse skall man, vid bedömandet av om en våldtäkt varit grov, särskilt beakta om våldet varit livsfarligt eller om den som har begått gärningen har tillfogat offret allvarlig skada eller allvarlig sjukdom eller annars visat särskild råhet.

Som grovt brott skall även sexuellt utnyttjande av underårig räknas, om den som har begått brottet har handlat särskilt hänsynslöst. Regeringsförslaget, som utskottet tillstyrker i betänkandet, tillför offrets låga ålder som en omständighet som kan kvalificera gärningen som grov.

Göran Magnusson stöder sig i sitt anförande helt på att lagrådet har haft vissa invändningar. Man påpekar bl.a. att det finns två åldersgränser i brottsbalken, nämligen 18 år och 15 år, i nuvarande 6 §. Lagrådet anför att det kan skapa osäkerhet om till vilken i kapitlet angiven åldersgräns offrets låga ålder skall relateras. I utskottet har vi diskuterat detta och haft viss förståelse för vad lagrådet har anförut. Men precis som justitieministern anser vi inte att den farhågan väger så tungt att den skulle utesluta den mycket viktiga markeringen låg ålder. Vi utgår ifrån och anser att domare och nämndemän i varje enskilt fall på ett riktigt sätt kan tolka vad uttrycket låg ålder betyder.

Mörkertalet när det gäller övergrepp mot barn och ungdomar är mycket betydande. Trots att antalet anmälda fall har ökat högst betydligt visar många undersökningar och väldigt många rapporter att det är fråga om ett skrämmande mörkertal. Vi vet också att ett barn som blivit utnyttjat sexuellt oftast känner sig medansvarigt och att problemen växer och blir ännu större och svårare, om barnet sedan inte heller blir trott eller om man inte kan in-

gripa, t.ex. beroende på att brottet har blivit preskriberat. Därför kommer vi att begära en översyn av preskriptionstiderna, vilket jag skall återkomma till.

Många barn och ungdomar far illa, och det är vår skyldighet att göra allt vad vi kan för att värna, skydda och hjälpa dessa utsatta ungdomar. Det är även mot den bakgrunden ytterst viktigt att markera hur allvarligt utskottet ser på sexualbrott och på sexuella övergrepp mot barn och ungdomar.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservation 1 under mom. 1 i hemställan.

När det gäller reservation 2 om sexuellt utnyttjande under mom. 2 i hemställan, yrkar jag även här bifall till utskottets skrivning och avslag på reservationen, och jag gör det av bl.a. följande skäl.

I nuvarande paragraf om sexuellt utnyttjande föreskrivs straffansvar för den som förmår någon till sexuellt umgänge genom att otillbörligt utnyttja att personen i fråga är psykiskt sjuk eller psykiskt utvecklingsstörd. Högsta domstolen har fastslagit att uttrycket "förmår" kräver att gärningsmannen varit aktiv fysiskt eller psykiskt för att det sexuella umgänget skall bli av. Regeringsförslaget innebär att straffansvar föreskrivs för den som har sexuellt umgänge med person genom att utnyttja att denna lider av psykisk störning. Detsamma föreslås gälla om offret befinner sig i vanmakt eller i annat hjälplöst tillstånd.

Det sistnämnda, herr talman, är inte den minst viktiga förändringen. Vi har alla kunnat läsa om eller hört talas om hur unga flickor, som har varit förberusade för att freda sig, har blivit sexuellt utnyttjade, ibland av flera män och ibland med kroppslig skada som följd, där de unga flickornas liv faktiskt har varit i fara.

Jag vill slutligen, herr talman, ta upp frågan om preskriptionstiderna för sexualbrott som riktar sig mot barn. Göran Magnusson påpekade i sitt inledningsanförande att preskriptionstiderna kan komma att förkortas. Detta anser inte heller utskottet vara en riktig väg.

Vi vet ju att barn många gånger har mycket svårt att föra sin talan. Vi vet att det ofta dröjer ända upp i tonåren eller rent av ännu längre innan ett barn som har varit utsatt för sexuellt övervåld kan berätta om sin vånda. Det onda visar sig som regel på ett helt annat sätt. Det kan vara genom skolk, dåligt uppförande, oro, depression eller liknande. Små barn kan ha djupa depressioner.

Denna vetskap har utmynnat i att utskottet har bett om en särreglering i vissa fall. Vi har noterat effekterna i preskriptionshänseende i ändringen av 6 kap. 2 och 3 §§. Därför efterlyser vi en översyn av gällande regler såvitt rör 6 kap. brottsbalken om sexualbrotten när det gäller preskriptionsbestämmelserna.

Man kan naturligtvis pröva olika vägar, men översynen bör ha syftet att de nuvarande åtalspreskriptionstiderna förlängs. Och översynen kan naturligtvis även omfatta annan brottslighet om det av systematiska skäl bedöms lämpligt.

Jag yrkar alltså bifall till hemställan i betänkandet i dess helhet och avslag på samtliga motioner och reservationer.

Jag skall mycket kortfattat även besvara de frågor som Göran Magnusson ställde.

Jag anser inte att denna förändring är onödig. Jag anser att det är en mycket tydlig markering och viljeinriktning att föra in barns låga ålder som ett särskilt allvarligt kriterium att ta hänsyn till vid domsförhandling.

Preskriptionstiderna har jag redan berört. Vi förväntar oss en snar behandling, och vi förväntar oss en total översyn, därför att det mycket väl kan vara på det sättet att alla preskriptionstider när det gäller sexuella övergrepp mot små barn behöver förlängas ytterligare just med anledning av att detta dyker upp så sent i livet och att det som regel är först i tonåren som de allvarliga problemen börjar rullas upp. Och det är förödande för många ungdomar att först bli förrådade och utsatta för sexuella övergrepp i ungdomen och sedan kanske inte bli trodda eller råka ut för att ingen kan göra något åt det som har hänt därför att tiden har gått ut.

Anf. 65 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill först beträffande frågan om att samhället måste markera sin inställning och klart ta barnens parti i dessa sammanhang återigen understryka att det inte råder någon oenighet om detta. Diskussionen behöver därför inte uppehålla sig vid mörkertal och annat, eftersom vi är överens om att en rad insatser skall göras i detta sammanhang.

När man argumenterar för en förändring beträffande låg ålder har man ju missat själva poängen i resonemanget, nämligen att denna ändring är onödig och inte leder till att domstolarna på något annat sätt ser på frågan vilket straff som skall utmätas och vilka andra insatser som skall göras.

Detta tycker jag mer är att betrakta som ett sätt att markera ett slags politisk handlingskraft. Men i realiteten innebär detta inte att barnen får ett ökat skydd. Däremot kan möjligen politikerna känna sig mer tillfredsställda med sitt arbete. Men jag tycker inte att lagstiftningen skall användas till denna typ av aktiviteter.

Jag har gett Birgit Henriksson ett exemplar av mina frågor så att hon kan läsa dem. Och jag vill peka på att frågan varför man inte går på utskottets tidigare resonemang om straffmaximum för sexuellt utnyttjande är obesvarad. Birgit Henriksson svarade inte heller på frågan varför man inte bryr sig om lagrådets uppfattning i dessa sammanhang.

När det gäller begreppet låg ålder är det angeläget att lyfta fram ett par saker. Både justitieministern och andra säger att det är svårt att definiera vad låg ålder är i förhållande till de åldersgränser som redan finns i lagstiftningen. Det är det ena resonemanget som man kan föra. Det andra resonemanget är att om det är så viktigt att införa begreppet låg ålder, undrar jag varför det skall föras in i endast två av de fyra paragrafer som är aktuella. Och varför skall låg ålder inte föras in när det gäller t.ex. misshandelslagstiftningen? Där är det uppenbarligen på det sättet att man skall förlita sig på brottsbalkens bestämmelser när det gäller straffmätning och påföljdsväl. Dessa bestämmelser är, precis som lagrådet säger, tillräckliga för att låg ålder eller andra omständigheter, särskilt skyddslöst eller värlöst barn, skall kunna beaktas när man bedömer om ett brott är grovt eller ej. Det är alltså en helt onödig lagstiftning som man här inför.

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag tycker att det är något egenartat att med sådan emfas tala för en förlängning av preskriptionstiderna och sedan starkt tillskynda ett beslut som innebär en förkortning av preskriptionstiden vid visst sexualbrott. Jag tycker alltså att det är en mycket märklig uppläggning när det gäller det politiska agerandet.

Anf. 66 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att jag var mycket tydlig när jag beskrev bakgrunden och talade om varför vi ansåg att kriteriet låg ålder var så viktigt. Ibland är det nödvändigt att ge tydliga hänvisningar och riktlinjer i fråga om hur den lagstiftande församlingen har tänkt sig handhavandet.

Jag är fullt övertygad om att man i domstolar väl har förstått särskilt vad begreppet låg ålder kan innebära.

Göran Magnusson frågar varför det är så viktigt att lagstifta så, att preskriptionstiden kortas. Jag har redan i mitt inledningsanförande påpekat att det var viktigt att lagstifta nu för att visa en viljeinriktning, för att visa hur allvarligt vi ser på dessa saker. Samtidigt får vi, Göran Magnusson, en total översyn av samtliga preskriptionstider här och eventuellt en förlängning – som de facto kan bli resultatet av denna översyn. Dessa saker tycker jag alls inte är motstridiga. Det står t.o.m. att vi vill ha en skyndsam översyn.

Varför bryr sig varken regeringen eller utskottsmajoriteten om lagrådets uppfattning? Det är den fjärde skrivna frågan till mig. Ja, Göran Magnusson, det är precis det som jag har förklarat. Jag har ju sagt att vi i utskottet har bedömt kriteriet låg ålder som oerhört viktigt. Vi vet i dag att mörkertalen är mycket stora. Det är ju många unga människor som drabbas. Därför har vi velat fästa särskild uppmärksamhet på de här kriterierna.

Anf. 67 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! När det gäller preskriptionstiden för brottet sexuellt utnyttjande är det själva gradindelningen av brottet, utan att straffmaximum höjs, som leder till denna inkonsekvens. Justitieutskottet har uttalat sig för en höjning av straffmaximum, i nivå med vad som gäller för våldtäktsbrott. Därmed kunde inte nuvarande situation för majoriteten undvikas, nämligen att man talar för förlängda preskriptionstider samtidigt som preskriptionstiden i visst fall kortas.

Så till frågan huruvida man bryr sig om lagrådet eller ej. Faktum är att man inte bryr sig om vad lagrådet säger. Man driver igenom förslaget om låg ålder. Men samtidigt har man tagit så pass mycket intryck av debatten att man öppnar den utgång som jag tidigare har talat om. Om lagstiftningen leder till svårigheter i den praktiska tillämpningen, alltså till olägenheter – man måste ju följa vad som här gäller – måste lämpliga lagstiftningsåtgärder vidtas. Det är väl en utomordentligt svag grund för riksdagen när det gäller att fatta beslut om lagändringar. Man måste alltså för den ändring som skall göras gardera sig med sådana fallskärmar att majoriteten med i viss mån bibehållit politiskt anseende kan komma ifrån en felaktig lagstiftning.

Varför skall inte begreppet låg ålder föras in i de andra paragraferna? Varför behöver det inte finnas med i exempelvis lagstiftningen om misshandel?

Birgit Henriksson säger att riksdagen vill ge tydliga anvisningar beträff-

fande begreppet låg ålder och offrets person. Ja, men det har riksdagen gjort i samband med den nyligen utförda revisionen av bestämmelserna om straffmätning och påföljdsval. I det sammanhanget skall just låg ålder beaktas. Dessutom finns det ett utslag från högsta domstolen. För bara någon månad sedan gjorde högsta domstolen, just med hänvisning till de bestämmelserna i brottsbalken, en straffskärpning. Jag tror att det gällde misshandel av ett litet barn. Man utgick från barnets låga ålder, särskilda skyddslöshet m.m.

Jag vidhåller att det här är en onödig lagstiftning. Barnets situation förbättras inte. Möjligen tillfredsställer denna lagstiftning en eller annan politiker med tanke på dennes anseende i och med att vederbörande kan peka på de förändringar här som vi har gjort. Men i sak betyder dessa förändringar alls inte särskilt mycket – för att inte säga att de betyder noll och ingenting. Det väsentliga verkar vara att man vill peka på att riksdagen faktiskt har gjort någonting. Men jag tycker inte att lagstiftningen skall användas på det sättet. Denna skall i stället utformas på ett sådant sätt att ändringar görs när sådana verkligen behöver göras.

Anf. 68 BIRGIT HENRIKSSON (m) replik:

Herr talman! Jag anser att jag har besvarat Göran Magnussons frågor. Jag tror inte att vi kommer särskilt mycket längre i den här debatten.

Göran Magnusson säger att vi garderar oss med fallskärmar när vi begär en översyn. Jag tycker nog att det tvärtom är klokt att göra det – och kanske vore det klokt av riksdagen att göra det fler gånger – speciellt som det här är ett relativt okänt område. Mörkertalen är ju mycket stora. Dessutom är det under de senaste åren som många av de här fallen och den här utvecklingen har blivit kända.

Mot den bakgrunden är det ibland klokt att göra en revision, något som inte skall behöva vara alltför besvärligt.

Sedan vill jag säga att jag inte riktigt förstår Göran Magnussons resonemang i slutet av sitt förra inlägg. Han sade ju att lagstiftningen inte innebär några förändringar, att man därmed inte har åstadkommit någonting. Men i så fall förstår jag inte, Göran Magnusson, varför socialdemokraterna inte kan bifalla förslaget. Det borde ju vara totalt ofarligt från allas synpunkt.

Jag tror, som sagt, inte att vi kommer längre i den här debatten. Vi är alltså inte överens på denna punkt. Jag har redovisat utskottets resonemang. Med detta är debatten slut för min del.

Andre vice talmannen anmälde att Göran Magnusson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 69 LIISA RULANDER (kds):

Herr talman! Jag tycker att Birgit Henriksson på ett utmärkt sätt har redovisat utskottets syn på den här frågan. Därför skall jag inte säga allt det som jag hade tänkt ta upp här.

Däremot vill jag något bemöta Göran Magnusson, som tycker att vi har så bråttom med att vidta – som han säger – onödiga åtgärder.

Den här propositionen har det faktiskt varit mycket angeläget att ta ställning till. Det hindrar inte att lagstiftningen växlar, att farten växlas upp så

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Sexuella övergrepp
mot barn, m.m.*

småningom. Men jag tror inte att det hade varit lyckligt att vänta eller att skicka tillbaka propositionen. De barn som råkar ut för de problem som det här är fråga om blir allt fler. Därför är det viktigt att vi vågar ta ställning.

Själv har jag tyckt att begreppet låg ålder är en synnerligen bra insats när det gäller den aktuella lagparagrafen. Jag har nämligen jobbat väldigt mycket med barn som har blivit utsatta för incest när de var små. Det finns faktiskt advokater och domare som inte har klart för sig att små barn som inte kan tala om sina problem kanske far ännu mera illa än större barn, som faktiskt så småningom kan tala för sig. Det är ganska stor skillnad mellan en fjortonårig flicka eller pojke och en fyraårig flicka eller pojke.

Visst kan det, som lagrådet invänder, vara svårt att bedöma vad som är låg ålder. Jag tror ändå att det är viktigt att vi politiker ger de dömande domarna eller advokaterna som skall försvara de här barnen ytterligare vägledning. Det gäller då den attityd som vi skall inta till dessa saker, dvs. att det är fråga om allvarliga brott.

Justitieutskottet har tagit ställning till frågan om tiden för åtalpreskription skall förlängas. I dag gäller att ingen påföljd får ådömas med mindre den misstänkte häktats eller erhållit del av åtal för brottet inom viss bestämd tid. Denna tid är enligt 35 kap. 1 § brottsbalken tio år från det brottet begicks, om det svåraste straffet för gärningen är högre än två års fängelse men inte överstiger åtta års fängelse. Alla brott i brottsbalken med denna straffsats har samma preskriptionstid. Det förekommer inga särregleringar. I skattebrottslagen har man dock valt att införa särskilt anpassade preskriptionstider.

Justitieutskottet vill inte förkasta ett förslag som innebär en särreglering även i brottsbalken. För vissa brott måste annan preskriptionstid komma i fråga. Speciellt vad gäller sexuella övergrepp finns en risk att brottet inte uppdagas förrän offret nått vuxen ålder. Det är oerhört viktigt att komma ihåg hur fort tiden går och hur lång tid det tar, för barn liksom för vuxna, att bearbeta känslor och inträffade händelser. Det utsatta barnet talar av rädsla inte om vad som har skett. Först som vuxen kan skuld-känslorna bearbetas och det är möjligt att öppet tala om den vuxnes missbrukande av förtroende. Utskottet har därför förordat en översyn beträffande preskriptionstiden för sexualbrott i 6 kap. brottsbalken.

Därför vill jag säga till slut att det är viktigt att barnens värlösa situation särskilt uppmärksammas vid brott som våldtäkt samt sexuellt utnyttjande av underårig. Där är jag övertygad om att vi har hela riksdagen bakom oss. Att särskilt betona detta vid beaktandet av vad som skall anses vara en grov gärning är nödvändigt, då dessa brott oftast innebär ett livslångt psykiskt lidande för offret. Att dessutom ge offret möjlighet till upprättelse genom att förlänga preskriptionstiden vid sexuella övergrepp markerar ytterligare samhällets allvarliga syn på dessa brott.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 70 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Får jag först återigen peka på att delar av det här förslaget innebär en förkortning av preskriptionstiderna. Om det blir en förlängning

vet vi först efter det att man har studerat frågan i utredningen och sett vilka överväganden som kan göras. Jag tycker fortfarande att det är mycket egenartat att man förkortar preskriptionstiden samtidigt som man talar om att den egentligen bör förlängas. Det handlar inte om en förlängning på ett eller annat år, utan motionärerna talar om 20–25-åriga preskriptionstider.

Eftersom jag hävdar att lagstiftningen inte ändrar någonting, kunde jag naturligtvis säga att det inte spelar någon roll om vi bifaller förslaget eller ej. Men poängen i Socialdemokraternas resonemang, och det som stöds av lagrådet och flera andra remissinstanser, är att man inte skall genomföra den här typen av lagstiftning. När man säger att Socialdemokraterna kan biträda förslaget för att det inte spelar någon roll, tycker jag att man egentligen slår spiken i kistan i denna fråga. Om en lagstiftning i praktiken inte spelar någon större roll, är det uppenbart att man skall avstå från att över huvud taget genomföra den.

Att det sedan finns problem kring arbetet med lagstiftning rörande sexuella övergrepp mot små barn tror jag att vi från Socialdemokraternas sida är de första att hålla med om. Men man löser inte det problemet genom den här typen av vad jag skulle kunna kalla symbollagstiftning. Det är andra insatser som skall till, bl.a. utbildning av juridisk personal; domare, polispersonal, åklagare. Socialdemokraterna har i annat sammanhang föreslagit att domstolsverket skall få 5 milj.kr. mer i utbildningspengar. Det kanske vi kan få majoritet för i riksdagen efter den här debatten. Det är på de områdena som insatserna från samhällets sida i första hand skall göras, inte genom att göra symboliska förändringar i lagstiftningen.

Får jag återigen fråga: Hur skall domstolarna bedöma den omständigheten att låg ålder skall beaktas vid våldtäkt men inte vid sexuellt utnyttjande? Det blir konsekvenserna av den lag som majoriteten nu är beredd att genomföra. Hur skall domstolarna tolka det förhållandet?

Får jag också till sist om preskriptionstiderna säga att de som vill ha längre preskriptionstider bör stödja reservation 2. Den leder till ett bättre förhållande på det här området och dessutom till ett direkt uttalande från riksdagens sida till regeringen om att man skall höja straffmaximum för sexuellt utnyttjande. Själva ärendet har bäring på det mycket tragiska sexualbrott som begicks uppe i Norrland mot en redlöst berusad flicka. Det finns anledning att riksdagen nu ser till att få en lagstiftning som vad gäller straffmaximum är i samklang med människors rättsuppfattning.

Anf. 71 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Jag tyckte nog att Göran Magnusson till en del replikerade Birgit Henriksson också.

Jag tycker likafullt inte att det ligger någon motsats i det som vi talar om. Man kan både ta med olika saker i den lagtext som finns nu och utbilda människor. Jag har själv motionerat om mer utbildning vad gäller incestfrågorna bland all sådan personal som kan tänkas ha med sådana frågor att göra. Men det är inte det som vi diskuterar i dag. Det kommer vi tillbaka till så småningom, när vi skall besluta om andra delar av propositionen.

Jag hävdar fortfarande att det är oerhört viktigt att vi till vissa delar gör de dömande uppmärksamma på vad som gäller och vad som skall gälla. Pre-

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Sexuella övergrepp
mot barn, m.m.*

skriptionstiden är det oerhört viktigt att man ser över snarast. Jag tror ändå att det som sägs i utskottets betänkande är korrekt och att det till fullo kommer att tillgodose de behov som finns för närvarande. Sedan är det ingenting som hindrar att vi fortsätter att jobba med de här frågorna. Men jag tror inte att vi skall skjuta på det här beslutet ännu längre utan att göra någonting. Det är viktigt att vi åtgärdar det som finns att åtgärda just nu, att vi fortsätter arbetet och tar upp frågan igen. Jag tror inte att det finns någonting som hindrar det.

Anf. 72 GÖRAN MAGNUSSON (s) replik:

Herr talman! Får jag först konstatera att för utskottsmajoriteten betyder lagrådets synpunkt ingenting i den här frågan. Det är helt enkelt bara att köra över den.

Lagrådet har inte haft någon uppfattning om att detta skulle var rätt eller fel ur någon slags allmän synpunkt, utan man säger att lagändringen är onödig, olämplig och att den ställer till besvär. Det var därför jag frågade Liisa Rulander varför man inte i de mellanliggande §§ 2 och 3 skall göra samma förändring om låg ålder. Det är väl lika angeläget att ett skyddslöst, värnlöst barn som utsätts för sexuellt utnyttjande har samma skydd i lagstiftningen som det barn som utsätts för exempelvis våldtäkt.

Anf. 73 LIISA RULANDER (kds) replik:

Herr talman! Det är ganska stor gradskillnad mellan våldtäkt och sexuellt utnyttjande.

Enligt lagrådsremissen skulle det alltså vara onödigt att göra denna förändring av lagen. Det är uppenbart att det inte är onödigt eftersom man fortfarande dömer utifrån felaktiga premisser. Det är därför man måste ta in formuleringen om låg ålder. Det uppfattas inte alltid att barn kan var olika i olika åldrar.

Anf. 74 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Sexuella brott mot barn är, efter mord och dråp, ett av våra grövsta brott. De kan klassificeras som stöld av en barndom.

Sexuella övergrepp mot barn är kanske också de mest tabubelagda brott som finns. Både pojkar och flickor drabbas.

Barn tillhör en svag grupp i samhället. De har få eller inga möjligheter att själva hävda sina intressen och att påverka sin situation. De är ofta helt beroende av närstående och andra vuxna. Men barn har trots sin hjälplöshet samma inneboende värdighet och värde som övriga medlemmar i samhället och samma okränkbara rättigheter.

Den faktiska förekomsten av barnmisshandel och sexuella övergrepp är helt okänd. Olika undersökningar från skilda länder under de senaste tio åren visar att 5–15 % av alla kvinnor och 3–8 % av alla män före 18 års ålder har varit utsatta för påtvingad sex av en vuxen.

Trots den dolda brottsligheten, ökade i Sverige mellan åren 1987 och 1988 antalet polisanmälda våldtäkter och grova våldtäkter mot barn under 15 år med 80 %. Offren var både flickor och pojkar. 90–95 % av förövarna var en person som barnet kände väl.

Om man antar att det i en oselekterad befolkning av vuxna är ungefär 10 % som utsatts för sexuellt våld, så är antalet avsevärt mycket högre i en population med t.ex. prostituerade kvinnor. Av flickorna på Malmskillnadsgatan här i Stockholm har nästan alla varit utsatta för sexuella övergrepp som barn. I gruppen psykiskt långtidssjuka kvinnor intagna för psykiatrisk vård finns en mycket hög frekvens av sexuella övergrepp, 40–60 %. Ser vi på gruppen hetsätare och anorektiker, finner vi också där ett ganska skrämmande högt antal sexbrottsoffer, ca 50 %.

Lidandet är således inte avslutat i och med att övergreppet upphör för personen som varit offer. Dessa offer bär med sig ärr i psyket under resten av sina liv. Det är vanligt, som jag redan varit inne på, att de utvecklar ett självdestruktivt beteende, får psykosomatiska problem, trassliga relationer och problematisk sexualitet.

I den så kallade Eskilstunamodellen, som funnits sedan 1982, finns en särskild grupp som arbetar för att snabbt och skonsamt hjälpa barn som utsatts för sexbrott och andra våldshandlingar. I gruppen ingår polis, åklagare, socialsekreterare, barnpsykolog, läkare, kurator, vuxenpsykolog och personal från frivårdsmyndigheten. Många bevis finns för att gruppens arbete lyckats mycket väl. Där samarbete finns mellan myndigheter blir sexbrotten synliga, och man kan hjälpa framför allt de drabbade barnen i ett tidigt skede.

Det har tyvärr visat sig att offret i dag ofta blir sämre behandlat av rättsväsendet än den brottsmisstänkte. Det budskap som samhället många gånger ger barn som utsatts för övergrepp är att det verkar vara en grövre handling att anklaga någon för ett brott än att utsätta någon för ett brott. Det är en katastrof för ett barn, då en incestmisstänkt förälder eller annan som begått brott mot barnet frias i domstolen. Ändå händer det så ofta.

Rättsväsendet och andra instanser som möter barn som far illa behöver få mer kunskap om hur barn som är offer för sexuella övergrepp skall tas om hand. Såväl utredare som beslutsfattare på alla nivåer, inkl. domstolar, måste ha kunskaper för att kunna tolka brottsberättelser från barn för att rätt kunna hantera dem.

Det borde vara tillräckligt med det ofta livslånga psykiska, fysiska och sociala trauma många fått genom att ha blivit utsatta för sexuella övergrepp. Att sedan också se att samhället tillåter förövaren att gå fri från straff, för att det gått några år mellan brottet och anmälan, är ett oerhört svek mot offren.

Samhället har hitintills inte prioriterat bekämpningen av sexuella övergrepp av barn. Trots detta har Sverige generellt sett ändå en bra lagstiftning för barn. Både barn och vuxna har fått en starkare rätt som brottsoffer. De har t.ex. rätt till målsägandebiträde.

I jämförelse med tidigare gällande bestämmelser om sedlighetsbrott innebär de nu gällande bestämmelserna ett ökat skydd för barn och ungdomar mot sexuella övergrepp. På en viktig punkt är det emellertid av stor betydelse att få till stånd en ändring i lagstiftningen. Detta gäller preskriptionstiderna vid incestbrott. Jag är en av de motionärer som har återopats inledningsvis här i dag.

I dag går de flesta incestbrottslingar fria. Möjligheten att döma någon för

incestbrott enligt 6 kap. i brottsbalken preskriberas när det gäller avkomling efter fem år och när det gäller syskon efter två år.

De barn som utsätts för sexuella övergrepp hinner i de flesta fallen inte tala om vad som har skett, innan preskriptionstiden är ute. De måste få ord för vad de vill berätta, innan vi vuxna begriper vad de vill förmedla. Det betyder att de med den nuvarande lagstiftningen ofta inte kan få full upprättelse och ekonomisk hjälp att söka adekvata terapiformer. De förlorar rätten till skadestånd.

Jag är glad för den positiva skrivning som justitieutskottet har gjort i betänkandet om en översyn av preskriptionstiden för incestbrott. Jag kan i fjärran se en ljusning för de incestdrabbade barnen, även om vägen till en total förbättring av deras situation ännu syns ganska lång.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Anf. 75 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Efter Margareta Viklunds mycket engagerade inlägg är det inte mycket jag har att tillägga. Jag vill bara ytterligare understryka det väsentliga i att man förutsättningslöst gör en översyn av preskriptionstiderna.

Preskriptionstiden skall kanske inte räknas från den dag handlingen skedde, eftersom det ibland är mycket svårt att veta vid vilken ålder barnet utsattes för sexuellt övervåld. Kanske skall preskriptionstidens utgång i stället anknytas till åldern – när offret fyller 25, 30 eller 40. Det är just den översynen som vi vill ha, för det är bl.a. detta vi tycker är väsentligt.

Anf. 76 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det är möjligt att vi för stunden har tömt ut det här ämnet och att det inte är meningsfullt att diskutera längre. Jag har inte heller mycket att invända mot Margareta Viklunds engagerade inlägg, men jag vill ändå säga att det här lagstiftningsärendet inte undanröjer några av de problem och svårigheter som Margareta Viklund talar om. Utgångspunkten för mina inlägg i den här debatten har ju varit att de lagändringar som vi Socialdemokrater har reserverat oss mot är onödiga.

I fråga om preskriptionstiderna uppstår då den situationen, förmodar jag, att både Margareta Viklund och Birgit Henriksson kommer att rösta på ett sådant sätt att preskriptionstiden förkortas, samtidigt som man talar om förlängning.

Birgit Henriksson gör en nyansering av saken och vill ha en förutsättningslös utredning. Detta innebär såvitt jag förstår att Moderaterna också kan se framför sig att det faktiskt inte behövs några förändringar av preskriptionstiderna, för i annat fall är ju utredningen enligt mitt sätt att se inte förutsättningslös.

Jag tycker alltså att det är fel om företrädarna för riksdagsmajoriteten efter att ha drivit igenom onödiga lagändringar reser hem var och en till sin valkrets och säger att nu har de ökat skyddet för barn när det gäller sexuella övergrepp genom att göra ändringar i lagstiftningen.

I realiteten har man inte gjort någonting, utan man får i stället rikta in sig på andra insatser, exempelvis utbildning för den personal som handlägger de

här frågorna, upplysning rent allmänt och förebyggande arbete. Jag ser fram emot det stöd som jag kan få för Socialdemokraternas inställning att det måste till ökade anslag för utbildning. Man kan då använda dem också på det här området.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Sexuella övergrepp
mot barn, m.m.*

Anf. 77 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Jag är väl medveten om att det förslag som justitieutskottet har lagt fram inte löser alla de problem som finns på området. Men jag tycker ändå att förslaget är att gå en bit på vägen.

Jag anser, och jag ville påpeka det också i mitt huvudanförande, att problemet är så stort, så vidsträckt och så djupt att det fordrar inte bara ändring av lagen utan också en annan inställning, en annan attityd. Framför allt fordrar det utbildning av dem som handlägger ärenden som rör barn, så att vi lär oss att tolka deras språk.

Jag ser, som jag sade tidigare, att det justitieutskottet nu föreslår ändå är en bit på vägen mot en ännu bättre lösning. Jag är glad att den här frågan har kommit upp i riksdagen, för den behöver väckas och belysas på många olika sätt.

Anf. 78 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara ha en kort replik till Göran Magnusson. När jag sade att jag vill ha en förutsättningslös utredning, hänvisade jag faktiskt till hur man kan lösa frågan om den längre preskriptionstid som det också talas om i texten.

Jag talade om ifall man skulle räkna antalet år från brottets begående eller ifall man skulle räkna tiden från en viss åldersgräns. Det var detta jag menade, icke att det kan stanna vid de lägre kriterier som Göran Magnusson talade om.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 14 §.)

7 § Anslag till justitiedepartementet m.m.

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1991/92:JuU13 Anslag till justitiedepartementet m.m. (prop. 1991/92:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades efter 14 §.)

8 § Anslag till justitiekanslern

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1991/92:JuU14 Anslag till justitiekanslern (prop. 1991/92:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

9 § Anslag till Svensk författningssamling m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU15 Anslag till Svensk författningssamling m.m. (prop.
1991/92:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

10 § Anslag till åklagarväsendet

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU16 Anslag till åklagarväsendet (prop 1991/92:100 delvis).

Anf. 79 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta betänkande är Socialdemokraterna och utskottsmajoriteten överens om det mesta. Det finns en punkt där vi avviker. Det gäller anslaget till ekobrottsutbildning för åklagare.

I budgetpropositionen tonar justitieministern ner kampen mot ekobrottsligheten. Vårt förslag att lägga 1,5 miljon extra på ekobrottsutbildning för åklagarna är en markering av hur viktigt vi anser detta vara.

Ekobrott är en djupt skadlig verksamhet i samhället. Det konstateras också i utskottsbetänkandet. Speciellt nu i en lågkonjunktur känner de seriösa företagen av när de skall konkurrera med företag som bedriver oseriös verksamhet. Detta har man också sett inom näringslivet. Det har kommit allt tydligare signaler från näringslivet att vi måste stävja ekobrottsligheten. Det verkar som om det blev en överraskning för justitieministern, att det var så pass starka känslor även i näringslivet mot ekobrottsligheten.

Det är en lönsam verksamhet för samhället att bekämpa ekobrott. Bara i mitt hemlän tar man in 100 milj.kr. till staten varje år. Pengarna hamnar dock inte på polisens eller åklagarnas konton, utan de går in i statskassan. Därför ser vi det som ytterst angeläget att åklagare och andra befattningshavare inom rättsväsendet är väl utbildade för att klara de svåra utredningsuppgifter de har när det gäller ekobrott.

Jag yrkar än en gång bifall till reservationen.

Anf. 80 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Med anledning av det som Bengt-Ola Rytting sagt skall jag kommentera den del av föreliggande betänkande som behandlar den ekonomiska brottsligheten.

Denna brottslighet är mycket allvarlig. I sina nyare former äventyrar den mycket viktiga intressen. Påståenden om att den ekonomiska brottsligheten enbart drabbar det allmänna och inte enskilda människor är felaktiga.

I ett större perspektiv förhåller det sig självfallet på det sättet att ekonomiska brott som riktas mot stat eller kommun ytterst slår tillbaka mot enskilda individer, inte minst i deras egenskap av skattebetalare.

Ekonomiska brott innebär många gånger också att brottslingen skaffar sig konkurrensfördelar. En näringsidkare som sköter sina affärer på ett hederligt sätt blir offer för den ekonomiska brottsligheten, när han konkurreras ut av en annan näringsidkare som använder sig av olagliga metoder.

Man får inte tro att ekonomiska brott bara är skattefusk. Den typ av ekonomisk brottslighet som består i olika former av bedrägeribrott, försörjningsbrott, konkursbrott och trolöshetsbrott är väl så viktig i sammanhanget. I dessa fall är det just enskilda individer och företag som drabbas mest.

Den ekonomiska brottsligheten genererar en mängd andra brott, inte sällan hot, misshandel och mord. Den som studerat den grövsta ekobrottsligheten vet att utpressare och torpeder härjar friskt i de här sammanhangen. När det är riktigt stora pengar med i bilden finns det fler personer än man tror som är beredda att hota en skatterevisor på länsstyrelsen eller ta livet av en affärskontakt eller någon annan som fått reda på litet för mycket.

Jag säger detta för att understryka att den ekonomiska brottsligheten inte enbart handlar om brott som begås vid skrivbordet. Ekobrottsligheten är många gånger så sammanflätad med annan brottslighet att ett ekobrott i många fall kan uppdragas genom nog så konventionella arbetsmetoder. Det behövs inte alltid en specialutbildad ekoåklagare eller ekopolis för att finna den första ledtråden till ett ekobrott. Detta är något som ofta glöms bort i den politiska debatten.

Även för att minska den ekonomiska brottsligheten är det alltså nödvändigt att ha bra polis- och åklagarresurser rent allmänt. Samtidigt är det naturligtvis väsentligt att de personer som har att ta befattning med utredning och bedömning av ekobrott har erforderlig utbildning.

Rikspolisstyrelsen och riksåklagaren överlämnade för någon månad sedan till regeringen en utredning angående bl.a. frågan om utbildning när det gäller ekonomisk brottslighet. Utredningens förslag är för närvarande föremål för övervägande i regeringskansliet.

Även om det nuvarande budgetsystemet medger en betydande frihet för myndigheterna att prioritera inom de ramar som statsmakterna anger, skulle det naturligtvis vara bra om det fanns möjlighet att ge ytterligare anslag till åklagarväsendet. Detta har emellertid inte varit möjligt i rådande budgetläge.

Herr talman! Bengt-Ola Rytting säger att kampen mot den ekonomiska brottsligheten har tonats ned i årets budgetproposition. Visserligen nämndes inte ekobrottsligheten särskilt i budgetpropositionen. Men det betyder inte att bekämpningen av den typen av brottslighet skall upphöra. Jag anser

Prot. 1991/92:84

25 mars 1992

*Anslag till åklagar-
väsendet*

emellertid att det vore värdefullt att se över den nuvarande prioriteringsordningen. Det är ju inte särskilt meningsfullt att ha den prioritering som Socialdemokraterna alltid förordat. Ni socialdemokrater har sagt att prioritering skall ske beträffande ekobrottslighet, narkotikabrottslighet, våldsbrottslighet och ungdomsbrottslighet samt att detta inte får leda till att kampen mot den övriga brottsligheten eftersätts. En sådan prioriteringsordning kan man inte ha. Då blir prioriteringen meningslös.

Det vore faktiskt värt att diskutera om det är klokt att statsmakterna över huvud taget prioriterar olika delar av brottsbekämpningen annat än genom själva lagstiftningen. Redan i varje brottsparagraf finns ju en typ av prioriteringsanvisning, genom att där anges en viss straffskala. Utgångspunkten borde nog i stället vara att polis och åklagare, i ett läge då dess resurser är hårt pressade, gör prioriteringar med utgångspunkt från varje brotts straffvärde, vilket skulle innebära att ett allvarligt brott alltid skall gå före ett mindre allvarligt brott.

Huvudregeln måste vara att varje brott som upptäcks och faller under allmänt åtal skall åtgärdas. Vad det handlar om är att staten måste ställa nödvändiga resurser till de brottsbekämpande myndigheternas förfogande. Och på den punkten har Socialdemokraterna minsann inte gjort någon större insats.

Det är bl.a. den socialdemokratiska polispolitiken under 1980-talet som gjort att polisen fortfarande befinner sig i en svår kris.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande 1991/92:JuU16.

Anf. 81 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Jerry Martinger höll med om att det inte är samma prioritering av ekobrottsligheten i årets budgetproposition. Samtidigt säger han att bekämpningen av ekobrott icke skall upphöra. Nej, fattas bara. Men den plädering som Jerry Martinger inledde med, när han beskrev vådan av den här sortens kriminalitet, kan jag till fullo instämma i – den förtjänar faktiskt hög prioritet i brottsbekämpningen.

Med vår budgetteknik, och med precis samma budgetföresättningar som moderaterna haft, har vi ändå resurser att lägga 1,5 miljoner på extra utbildning för åklagarna på just det här området.

Anf. 82 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Bengt-Ola Rytter hörde kanske inte riktigt vad jag sade. Jag framhöll att det inte finns pengar till ytterligare utbildning av åklagarna och att det är meningslöst att ha en prioritering som prioriterar allting. Och jag ifrågasätter om man över huvud taget skall ha en särskild prioriteringsordning. Man skall kanske bara prioritera efter brottets straffvärde. Gör man på det sättet, så kommer de ekonomiska brotten automatiskt att hamna högt upp i prioriteringen, eftersom det i allmänhet handlar om höga straff för den typen av brott.

Socialdemokraterna har alltid förespråkat att man skall prioritera allting. Jag upprepar än en gång hur man har velat prioritera. Man har sagt att prioritering skall ske beträffande våldsbrottsligheten, ungdomsbrottsligheten,

narkotikabrottsligheten och den ekonomiska brottsligheten, men att detta icke får innebära att kampen mot annan brottslighet eftersätts. En sådan prioriteringsordning är fullständigt omöjlig. Den är meningslös; man kan inte prioritera allting. Det var därför som jag argumenterade på det sätt som jag gjorde.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Anslag till patent-
verket m.m.*

Anf. 83 BENGT-OLA RYTTAR (s):

Herr talman! Jag tycker att det var en bra prioritering som gällde under den socialdemokratiska tiden.

Man har redan noterat detta ute i den praktiska verksamheten. Det finns klara signaler om att man kommer att prioritera ned ekobrottsbekämpningen.

Jerry Martinger är ju själv åklagare och torde ha stora kontaktytor in i de här organisationerna. Om Jerry Martinger lyssnar, tror jag att han kommer att få signaler som visar att vi är på fel väg.

Anf. 84 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Jag tycker inte att det var en bra prioritering som man hade under den socialdemokratiska tiden. Man hade då den situationen att polisen mycket sällan hade möjlighet att ägna sig åt brott som hade begåtts direkt mot enskilda personer, t.ex. när någon människa hade blivit nedslagen – just på grund av att man var så hårt styrd av andra prioriteringar, just på grund av att man hade så många mannar sittande, utredande exempelvis ekonomiska brott av den art som kanske inte var så otroligt brådskande, när gamla fru Johansson låg och blödde på gatan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

11 § Anslag till patentverket m.m.

Föredrogs

lagutskottets betänkande

1991/92:LU20 Anslag till patentverket m.m. (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 85 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Ärade ledamöter! Minns ni, som jag, en av de mer klatschiga valparollerna från valrörelsen i somras? Befria Sverige, stod det på en del affischer. Jag tycker att det var en ganska fyndig formulering. Visserligen framgick det inte *från vad* Sverige skulle befrias, men en kvalificerad gissning är att det bl.a. gällde onödiga lagar och förordningar.

Efter valsegern i september förra året har regeringen inte heller varit sen att röra om i grytan Sverige. Här byts generaldirektörer, här ändras utredningsdirektiv, och nya ordförande tillsätts. I många fall är det lätt att förstå att man vill ta tillfället i akt och i görligaste mån sätta sin stämpel på landet, och att i detta också ligger att man ändrar tidigare beslut eller lagar som i regeringens tycke har en alltför utpräglad socialdemokratisk prägel.

Vad har nu detta med lagutskottets betänkande om anslag till patentverket m.m. att göra? frågar ni er säkert. Jo, bakom det där "m.m." döljer sig ett av de mer uppmärksammade ärenden som riksdagen har haft, nämligen lagen om skydd för företagshemligheter, eller lex Bratt, som den snart kom att heta i folkmun. Vi är många som förväntade oss att just lex Bratt skulle vara bland det allra första som en regering med folkpartister i skulle intressera sig för och föreslå ändringar i.

Det var så långt tillbaka som i slutet av 70-talet som den dåvarande folkpartistiska regeringen tillsatte en utredning som kanske skulle komma fram till ett förslag om att ändra den gamla lagen om illojal konkurrens, som hade åtskilliga år på nacken. Denna utredning blev inte klar förrän det hade blivit maktskifte 1982. Intresset i remissomgången för utredningsbetänkandet var, kan man nog lugnt konstatera, mycket ljumt. De stora fackförbundens engagemang var närmast obefintligt. Sedan vet vi vad som hände. Ett justitiedepartement under ideliga byten av ministrar snodde ihop en proposition, som man väl förmodade skulle gå igenom utan större uppmärksamhet. Men det dröjde inte länge förrän massiv kritik bredde ut sig och gjorde mos av detta förslag, som nu blivit känt som lex Bratt. Inte minst folkpartiets kritik var synnerligen genomtänkt och välgörande i den här omgången.

Det gick så långt att den socialdemokratiska regeringen övervägde att dra tillbaka lagförslaget. Men det var tydligen saker som kom emellan, så denna kloka åtgärd blev aldrig genomförd. Propositionen omarbetades. Men nu hade det gått så mycket prestige i frågan att man till varje pris ville ha igenom förslaget. Vänsterpartiet, Folkpartiet och Miljöpartiet fick igenom att lagförslaget vilade ett år. Men det hela slutade – trots den massiva kritiken – med att lagen om företagshemligheter drevs igenom. Det var en lag som ingen hade begärt, ingen ville ha och ingen är betjänt av.

Nu har det snart gått två år sedan detta hände.

Vänsterpartiet har inte ändrat uppfattning om lex Bratt. Vi anser fortfarande att det är fullständigt orimligt att om en anställd misstänker att arbetsgivaren har gjort sig skyldig till ett brott, så måste den anställda själv i förväg kunna avgöra om det föreligger skäligen misstanke om brott, enligt rättegångsbalkens terminologi. Det betyder att om den anställda delger någon sina misstankar, måste denne veta om brottet är så grovt att det renderar fängelse eller liknande straff om den misstänkte fälls. Är graden av misstanke lägre, riskerar den anställda att göra sig skyldig till brott mot lagen om företagshemligheter.

Vänsterpartiet anser fortfarande att det är orimligt att om en anställd t.ex. känner till eller misstänker att gifttunnor grävts ned på ett fabriksområde, måste denne ta ställning till hur giftigt innehållet är innan han för fram sin misstanke. Är giftet inte tillräckligt starkt, riskerar avslöjandet att bli ett lagbrott.

Vi i Vänsterpartiet trodde dessutom att framför allt Folkpartiet stod fast vid sin kritik mot lex Bratt.

Vi trodde att lex Bratt var en av de lagar som Folkpartiet i regeringsställning först skulle göra något åt.

Vi trodde på Bengt Harding Olsons engagemang i frågan när han gång på gång sade att lagen läcker som ett såll.

Vi trodde att den fria opinionsbildningen i samhället var något som en borgerlig regering ville värna om.

Herr talman! Vi vill gärna fortsätta att tro detta. Därför öppnar vänsterpartiet nu en möjlighet att få en lösning på de allra största problemen i lagen om skydd för företagshemligheter. Jag yrkar därför bifall till meningsyttringen av John Andersson till lagutskottets betänkande nr 20.

Anf. 86 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Lagutskottets betänkande 20 behandlar flera ärenden. Innan jag går in på det ärende som Elisabeth Persson har tagit upp, och som är föremål för en särskild meningsyttring, vill jag beröra ett par konstateranden som utskottet gör i andra delar.

Patentärenden är viktiga för näringslivet. De är kanske speciellt viktiga för små och medelstora företag där ofta innovationer sker. I den del av budgetpropositionen som behandlas i det här sammanhanget finns målsättningen för patent- och registreringsverkets arbete vad gäller handläggnings-tider m.m.

Utskottet har godtagit dessa handläggningstider men vill understryka vikten av att handläggningstider för patentärenden är så korta som möjligt och att de i varje fall inte överskrider handläggningstiderna vid europeiska patentverket. Det finns anledning att framöver följa utvecklingen på detta område.

I övrigt yrkas bifall till propositionens förslag i dessa delar.

En annan fråga som har varit uppmärksammas i den allmänna debatten är firmaregistrering. Ett stort antal lokalradiostationer och närradiostationer har registrerats som firmanamn för ett annat företag. Firmalagen ger ett visst skydd för namn på ideella föreningar, men det är inte ett fullständigt skydd, och det utnyttjas då i annat sammanhang.

Utskottet är medvetet om detta problem och anser att det inte är en bra ordning. Det kommer framöver att införas ett rikstäckande och enhetligt register över handelsbolag och ekonomiska föreningar under 1993–1995. Utskottet anser att någon lagstiftning inte behöver genomföras nu. Det pågår också ett utredningsarbete om lagstiftning för ideella föreningar.

Vi tycker det är viktigt att regeringen följer den vidare utvecklingen så att inte ett antal ideella föreningar måste tillgripa utvägen att gå till domstol för att få rättelse när deras namn har antagits på felaktiga grunder och blivit registrerat när det använts av annan.

Herr talman! Slutligen till den särskilda meningsyttringen från vänsterpartiet. Det noteras att det finns ett legitimt behov av att företagshemligheter kan skyddas. Hur lagstiftningen om skydd för företagshemligheter har tillkommit har beskrivits av Elisabeth Persson. Det fördes en lång diskussion i riksdagen som ledde till ett under ett år vilande lagförslag. Så småningom har efter kompletteringar från lagutskottet lagen antagits.

Det är 2 § som här är av intresse. Den innebär att om man röjer någonting om ett företag blir straff- och skadestandsreglerna inte tillämpliga om något kan misstänkas utgöra brott på vilket fängelsestraff kan följa, eller kan anses utgöra annat allvarligt missförhållande i näringsidkarens rörelse.

Lagen har varit i kraft sedan den 1 juli 1990. Det har visserligen riktats

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Anslag till patent-
verket m.m.*

kritik från Vänsterpartiet mot förslaget. Men det har såvitt utskottet känner till inte framkommit något som tyder på att reglerna skulle vara otillfredsställande. Därför avstyrker utskottet motionen.

Jag noterar slutligen en sak som står i den särskilda meningsyttringen, nämligen att nackdelarna med den nuvarande lagens lydelse belyses av att den utgjorde ett hinder i meddelarskyddskommitténs arbete med att förstärka och utvidga meddelarskyddet.

Detta stämmer inte. Kommittén lade fram ett betänkande vari detta meddelarskydd var tillgodosett. Det som gjorde att förslaget inte ledde vidare var remissopinioner och andra politiska överväganden. Meddelarskyddskommittén hade tagit med både företag och organisationer i sitt förslag. Inte minst de stora intresseorganisationerna på arbetsmarknaden hade en klart negativ inställning till detta lagförslag. Detta förhållande har alltså inte alls utgjort något motiv för meddelarskyddskommittén att lägga fram ett förslag.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

12 § Anslag till kronofogdemyndigheterna

Föredrogs
lagutskottets betänkande

1991/92:LU21 Anslag till kronofogdemyndigheterna (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 87 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1991/92:21 behandlas frågan om anslag till kronofogdemyndigheterna. Arbetsbelastningen på kronofogdemyndigheterna i hela landet är oerhört stor och arbetet tidskrävande. Vid flertalet myndigheter får man arbeta på övertid för att på ett tillfredsställande sätt kunna hålla undan för alla de arbetsuppgifter som väntar på sin lösning.

Konkurserna i landet har ökat onormalt. Detta har flera orsaker, men framför allt beror det på den lågkonjunktur som landet befinner sig i liksom på tidigare satsningar på väl optimistiska projekt under senare delen av 1970-talet och därefter. Man kan konstatera att under denna tid har även mindre seriösa företag etablerat sig på den svenska arbetsmarknaden.

Under en följd av år har man uppmärksammat att den ekonomiska brottsligheten blivit mer utbredd även i vårt land. Det har vi hört talas om tidigare här i dag i riksdagen. Den ekonomiska brottsligheten utgör ett stort hot mot en sund marknadsekonomi. Seriösa företag får svårt att klara sig samtidigt som man inte konkurrerar på lika villkor. Det blir inte de bästa och mest livskraftiga företagen med de skickligaste företagsledningarna och medarbetarna som utvecklas och blir stora på marknaden, utan de som är mer eller mindre oseriösa.

Utvecklingen på detta område har gått för långt. Det kan inte vara förenligt med god företagssed att de som anmäls för ekonomisk brottslighet alltför ofta kan fortsätta med sin verksamhet medan de som följer lagstiftningen slås ut från arbetsmarknaden.

Undersökningar visar att det finns brottsmisstankar när det gäller mer än hälften av de företag som går i konkurs. Brottsligheten vid konkurser leder till ett ökat merarbete vid många av de svenska myndigheterna, inte minst vid kronofogdemyndigheterna.

För några år sedan omorganiserades kronofogdemyndigheterna från 81 till 24 distrikt. Dessa distrikt följer i stort sett länsgränserna. I varje distrikt skall det finnas en specialindrivningsmyndighet. Denna enhet skall arbeta med de svåraste indrivningsfallen. Vi socialdemokrater vill framhålla betydelsen av att kronofogdemyndigheternas specialindrivningsenheter prioriteras och att de får ytterligare resurser.

Herr talman! Vi föreslår därför att ytterligare några miljoner satsas på att förstärka specialindrivningsenheter. De har haft en synnerligen tung arbetsbelastning alltsedan de tillkom. Den verksamhet som bedrivs inom specialenheterna är ytterst värdefull. De ytterligare medel som vi socialdemokrater vill ställa till förfogande bör användas till utbildning och till en välbehövlig personalförstärkning.

Det är oerhört värdefullt om vi på specialenheterna över hela landet, har personal med goda och allsidiga kunskaper i de uppgifter de skall handlägga. Om de därutöver har en god personkännedom är detta ytterligare en merit. Dessa förutsättningar, tillsammans med andra åtgärder, skulle kunna bidra till att den ekonomiska brottsligheten på sikt minskas i landet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till den till lagutskottets betänkande 1991/92:21 fogade reservationen.

Anf. 88 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag hade bara tänkt att nämna några siffror vilka är tillräcklig argumentation för att höja det här anslaget.

Först vill jag nämna att riksskatteverket i sin anslagsframställan begärde 944,5 milj.kr. Man säger att man har gjort en besparing på 6 milj.kr. när det gäller anslaget till kronofogdemyndigheterna. Regeringen har föreslagit 613 milj.kr. för budgetåret 1992/93. För budgetåret 1991/92 var motsvarande summa 694 milj. kr.

Om man ser på utgifterna för kronofogdemyndigheterna budgetåret 1990/91 var de 848 milj.kr. RSV begär ett tillskott för summarisk process med 71 milj.kr., för utsökningsmål 15,4 milj.kr. och för inventarier och televäxlar 6,7 milj.kr. Summan blir 93,1 milj.kr. Till den summariska processen anvisar regeringen endast 10 milj.kr.

Nu säger man i utskottet att anslagen ökar med 100 milj.kr. Samtidigt säger man att anslaget kan minska med 70 milj.kr. Anslaget ökar och minskar samtidigt. Detta torde vara en matematik i den högre skolan. I verkligheten minskar anslaget med regeringens förslag. Även med vårt förslag minskar anslaget.

Då kan man fråga sig om det är befogat att de får ytterligare resurser. Man

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Anslag till kronofogdemyndigheterna

har en mycket stor arbetsbelastning på kronofogdemyndigheterna, som Owe Andréasson säger. De hinner inte komma till rätta med de problem som finns i dag. Konkurer har ju blivit ett kokurrensmedel. Ett sätt att konkurrera ut andra företag är att tillskapa en konkurs och sälja billigt osv. Kronofogdemyndigheterna hinner inte med.

Jag har här en datalista som är tre centimeter tjock. Det är en lista över dem som har skulder på minst en miljon kronor. 2 575 personer i den här datalistan har en skuld på sammanlagt nio miljarder kronor.

Riksåklagaren och rikspolisstyrelsen har gjort en utredning där de nämner att 5 000 skalbolag nu finns i kronofogdemyndigheternas hantering. Flertalet av dem ingår i härvor av ekonomisk brottslighet. Dessa 5 000 är sammanlagt rättsförda för drygt sex miljarder kronor i skatter och avgifter.

Herr talman! Allt detta borde egentligen medföra att vi förde en allvarlig diskussion om att ytterligare höja det här anslaget. Beräkningar visar ju att varje handläggare inom exekutionsväsendet drar in ca 1 milj.kr. till staten och 400 000 kr. till enskild sökande. Varje handläggare driver alltså i genomsnitt in ca 1,4 milj.kr. till enskilda och staten. Bl.a. med tanke på den arbetslöshet som finns i dag skulle det vara mycket lönande för både staten och regeringen om man placerade en del av de arbetslösa på kronofogdemyndigheternas kansli.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till den meningsyttring som jag har fogat till betänkandet.

Anf. 89 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! Ledamöter! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Årets budgetförslag innebär i den här delen en resursförstärkning på 100 milj.kr. Det beror på att man tar in icke oväsentliga belopp genom avgifterna. Man får alltså in mer pengar genom avgiftsfinansiering. Detta är skälet till att vi har ett budgetförslag som ger större resurser till kronofogdemyndigheterna.

Vi har också den uppfattningen – den redovisades redan när utsökningslagen infördes – att myndigheten själv skall prioritera. Det ankommer inte på oss i utskott och riksdag att besitta en sådan kunskap att vi i alla hänseenden kan sköta det. Vi tror att det är riktigare och blir bättre när myndigheten själv prioriterar.

Det har talats om hur den ekonomiska brottsligheten florerar. Det har här tidigare talats om den procentuella andelen brottsliga konkurser. Med 30 års erfarenhet som konkursförvaltare kan jag säga att det finns en liten procent grov brottslighet i konkurserna. Antalet konkurser där det förekommer brott visar att det är ett fåtal människor som ägnar sig åt denna grova brottslighet. De skall bekämpas. Det är något som ett rättssamhälle måste sätta in resurser på, precis som när det gäller all annan brottslighet.

Det har föreslagits i detta budgetförslag där man i förhållande till innevarande år ökar resurserna för kronofogdemyndigheterna med 100 milj.kr.

Till detta kommer att justitieministern i bil. 3 till budgetpropositionen framhåller att ytterligare åtgärder för att motverka ekonomisk brottslighet övervägs. Jag upplever att regeringen ser oerhört allvarligt på den ekono-

miska brottsligheten och sätter in resurser för att åstadkomma att den verkliga beivras.

Det talas ofta om att ekonomisk brottslighet drabbar staten, men om man undersöker vilka som förlorar på konkurserna finner man att staten på grund av att den har en prioriteringsrätt på sina fordringar ofta får in sina pengar i konkurserna. Däremot har underleverantörer och andra mer oprioriterade fordringsägare, som står för den stora mängden av fordringar, ytterligt små möjligheter att få utdelning.

Ur samhällets synpunkt, för de enskilda människorna, är det därför angeläget att de här resurserna verkligen koncentreras, och vi menar att det sker bäst genom att myndigheterna får denna anslagsökning och genom att de får klart för sig att regeringen ser allvarligt på frågan och skall återkomma. Om de själva får disponera dessa resurser skapas också en självkänsla på myndigheterna.

Anf. 90 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! Det är riktigt, som här sägs, att vi en gång i lagutskottet har uttalat att det är kronofogdemyndigheterna själva som skall prioritera. Vi socialdemokrater har mer intresserat oss för de ganska nyinrättade specialindrivningsenheterna inom kronofogdemyndigheterna. Vi vill att litet mer av resurser sätts in på dessa enheter, som inte är prioriterade.

Gjorda utredningar visar att det förekommer en stor ekonomisk brottslighet, men att det inte i så många fall är fråga om stora belopp. Av utredningar gjorda för några år sedan framgår att det kan ligga ekonomisk brottslighet bakom 75 % av de företag som har gått i konkurs.

Det är riktigt, som Stig Rindborg säger, att det inte är staten som förlorar mest på dem utan företagare och enskilda personer. Vi tycker för vår del att det är viktigt att även enskilda personer får sin rätt här i samhället. Enligt vår mening bör därför specialindrivningsenheterna vid kronofogdemyndigheterna få större resurser för att utbilda personal och för att kunna ta hand om vinsterna.

Anf. 91 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag skall villigt erkänna att jag inte har vare sig den kunskap eller den inblick på det här området som Stig Rindborg har. Därför har jag fått förlita mig på uppgifter från annat håll.

Stig Rindborg nämnde att det inte skulle förekomma så mycket av fusk i samband med konkurser. En doktorsavhandling som presenterades i SAF-tidningen förra året visar att skattefuskande företag har mer än 30 % lägre kostnader och kan hålla ca 25 % lägre priser. Därav dras slutsatsen att skattefusket för många företag har blivit det främsta konkurrensmedlet och att marknadsmekanismerna sätts ur spel genom fusket och denna osunda konkurrens. Detta leder i sin tur till ett ytterligare ökat skatteundandragande.

Information som jag har inhämtat från flera håll gör att jag har kommit fram till att vi behöver ge kronofogdemyndigheterna ytterligare medel. Jag tyckte också att det framgick av Stig Rindborgs anförande att han egentligen var inne på samma linje.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Anslag till kronofogdemyndigheterna

Anf. 92 STIG RINDBORG (m):

Herr talman! Jag vill bara kort understryka att resursförstärkningen uppgår till 100 milj.kr. i förhållande till läget innevarande år. Jag menar att de myndigheter som får detta själva kan destinera de förstärkningar som behövs.

När det sedan gäller brott säger jag att det är ett fåtal personer som ägnar sig åt grov brottslighet i samband med konkurser. Merparten av dem som driver företag och sedan hamnar i konkurs är sjysta och ärliga människor. Den uppfattningen grundar jag på min egen erfarenhet. Däremot anmäler vi som fungerar som förvaltare vid konkurser sådana när det kan finnas skäl att misstänka brott, men det är då inte annat än i de fall som jag har talat om fråga om någon grov brottslighet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 14 §.)

13 § Anslag till bokföringsnämnden, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1991/92:LU22 Anslag till bokföringsnämnden, m.m. (prop. 1991/92:100 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 14 §.)

14 § Ekonomiska föreningar, m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1991/92:LU23 Ekonomiska föreningar, m.m.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Företogs till avgörande konstitutionsutskottets betänkande 1991/92:KU28, justitieutskottets betänkanden 1991/92:JuU7, JuU13, JuU14, JuU15 och JuU16 samt lagutskottets betänkanden 1991/92:LU20, LU21, LU22 och LU23.

Konstitutionsutskottets betänkande KU28

Mom. 1 och 2 (anslaget till Kungliga hovstaten, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 18 för meningsyttringen av Johan Lönnroth. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölles.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Justitieutskottets betänkande JuU7

Mom. 1 (rekvisitet låg ålder)

Utskottets hemställan bifölles med 179 röster mot 125 för reservation 1 av Ulla-Britt Åbark m.fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

*Anslag till krono-
fogdemyndigheterna*

Mom. 2 (sexuellt utnyttjande m.m.)

Utskottets hemställan bifölles med 176 röster mot 136 för reservation 2 av Ulla-Britt Åbark m.fl.

Mom. 3–8

Utskottets hemställan bifölles.

Justitieutskottets betänkande JuU13

Utskottets hemställan bifölles.

Justitieutskottets betänkande JuU14

Utskottets hemställan bifölles.

Justitieutskottets betänkande JuU15

Utskottets hemställan bifölles.

Justitieutskottets betänkande JuU16

Mom. 1 (anslag till riksåklagaren m.m.)

Utskottets hemställan bifölles med 177 röster mot 133 för reservationen av Ulla-Britt Åbark m.fl.

Mom. 2–4

Utskottets hemställan bifölles.

Lagutskottets betänkande LU20

Mom. 1–9

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 10 (skyddet för företagshemligheter)

Utskottets hemställan bifölles med 293 röster mot 19 för meningsyttringen av John Andersson.

Lagutskottets betänkande LU21

Först biträdades reservationen av Maj-Lis Löow m.fl. – som ställdes mot meningsyttringen av John Andersson – med acklamation.

Härefter bifölles utskottets hemställan med 179 röster mot 132 för reservationen av Maj-Lis Löow m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Lagutskottets betänkande LU22

Utskottets hemställan bifölles.

Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan återstående ärendena, utrikesutskottets betänkanden UU9, UU10 och UU14, socialutskottets betänkande SoU14, skatteutskottets betänkande SkU23, trafikutskottets betänkande TU12 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande AU10, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

15 § Verksamheten inom Europarådet

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU9 Verksamheten inom Europarådet (redog. 1991/92:3 och skr. 1990/91:165).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

16 § Nordiskt samarbete

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU10 Nordiskt samarbete (redog. 1991/92:4).

Anf. 93 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det nordiska samarbetet har både starka och svaga sidor. Till de starka sidorna hör framför allt lagstiftningssamarbetet och det som man lyckades uppnå politiskt under 50- och 60-talen, då de stora och grundläggande nordiska samarbetsavtalen slöts. Passfriheten inrättades, en fri arbetsmarknad infördes, konventionen om gemensam nordisk social trygghet ingicks och det s.k. nordiska kulturavtalet träffades.

Det är i dag lätt att glömma bort att de här avtalen i vissa fall faktiskt går betydligt längre än vad som hittills gällt inom EG. Man kan kanske invända att framstegen inom det nordiska samarbetet inte är så märkliga, men man måste ändå komma ihåg att samarbetet har varit möjligt trots att de nordiska staterna valt olika säkerhetspolitiska lösningar och trots att Danmark numera sedan länge är medlem i EG.

Den nordiska modellen kan väl därför sägas vara ett samarbete som bygger på att utveckla det som är gemensamt men som samtidigt tolererar att länderna väljer olika vägar i andra avseenden. I den här meningen kan kanske det nordiska samarbetet bli en förebild för de länder i Öst- och Central-

europa som frigjort sig från de kommunistiska banden och söker nya samarbetsvägar.

Samtidigt som integrationsprocessen i EG pågår ordentligt har det nordiska samarbetet visat sina svaga sidor. När människor, kapital, varor och tjänster rör sig betydligt friare i Västeuropa och när de öst- och centraleuropeiska staterna sökt inspiration och kontakter har de nordiska samarbetsorganisationerna varit alltför passiva. De förhandlingar som har förts och de kontakter som har knutits har till största delen skett utan deras medverkan.

Vad blir det då kvar av det nordiska samarbetet i det framtida Europa? Är det nordiska samarbetet otidsenligt? I Folkpartiet liberalerna tror vi inte det. Vi har identifierat en rad områden där det nordiska samarbetet utomordentligt väl passar för fortsatt arbete och också kan intensifieras.

Det gäller då framför allt nordbors rättigheter, där det fortfarande finns en lång rad hinder för det fria utbytet över gränserna. Det gäller forskarutbyte, det gäller studentutbyte, det gäller det nordiska lagstiftningssamarbetet, trafik, miljö, ja, en lång rad områden, där ett nordiskt samarbete har sin givna plats. Inte minst när det gäller insatserna i Öst- och Centraleuropa är det nordiska samarbetet viktigt.

Vid den senaste sessionen i Helsingfors var resultatet av diskussionerna ändå att Norden skall visa en ökad öppenhet utåt. Tidigare har det ju varit väldigt svårt att diskutera internationella frågor i Nordiska rådet. Man skall också ha ett mer aktivt anslag både när det gäller arbetet mot Europa och när det gäller Baltikum.

Glädjande var också det engagemang som visades från de nordiska statsministrarna för den nordiska saken. Eftersom Nordiska rådet är en rådgivande församling krävs ju beslut i de nationella parlamenten, och det krävs en uppbackning av beslutsfattarna på hemmaplan för att råden som Nordiska rådet ger skall få genomslag. Bl.a. därför har vi väckt den motion som utrikesutskottet har behandlat.

Jag tycker kanske att utskottet i betänkandet har en defensiv hållning och inte vågar säga så mycket om den nordiska tanken och betydelsen av den. Man ägnar sig mer åt att säga att vi får vänta och se vad EES-avtalet ger, vi måste vänta och se hur det nordiska samarbetet skall anpassas.

Jag vill ändå erinra om att det faktiskt finns en lång rad områden där man inte alls behöver avvakta EES-avtalet eller övriga Europaaktiviteter för att intensifiera det nordiska samarbetet. Också här finns det anledning att erinra om den nordiska samhörigheten när det gäller kultur, språk, syn på välfärd och social trygghet, som det är viktigt att understryka och vidareutveckla. Jag skulle alltså ha önskat att utskottet hade varit litet mer offensivt när det gäller att förverkliga det nordiska samarbetet, också genom konkreta beslut.

Herr talman! Jag yrkar bifall till motion 520.

Anf. 94 INGER KOCH (m):

Herr talman! Sedan utskottets betänkande med titeln Nordiskt samarbete skrevs har Nordiska rådets 40:e session i Helsingfors ägt rum. Ylva Annerstedt nämnde också det. Det var denna session som så många av oss hoppa-

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Nordiskt samarbete

des skulle bli ett första steg på vägen ut ur den stagnation som präglat det nordiska samarbetet under de senaste åren.

I ett Europa satt i omvandling är det nödvändigt att söka ett nytt innehåll även i det nordiska samarbetet. Framtiden tillhör det europeiska samarbetet. Det är som en del av detta övernationella europeiska samarbete som vårt nordiska samarbete kan finna sin framtid. Att ställa sig vid sidan av detta samarbete är att ställa sig vid sidan av en möjlighet att vara med och forma framtiden. Det är det europeiska engagemanget som är nyckeln till vår nordiska framtid. När nu både Sverige och Finland ansökt om medlemskap i EG, kan man säga att Norden håller på att ta steget in i det övriga Europa.

Sovjetunionens sönderfall, bildandet av nya självständiga stater, och framför allt de tre baltiska staternas frihet, har öppnat nya möjligheter för ett nordiskt samarbete även österut.

Det baltiska investeringsprogram som de nordiska regeringarna lade fram under Helsingforssessionen är ett konkret exempel på detta nya samarbete. Programmet innebär ett ekonomiskt stöd till små- och medelstora företag i Baltikum för att stärka företagsamheten. Det är en av grundförutsättningarna för att skapa en stabil marknadsekonomi i dessa länder.

Andra tänkbara nordiska samarbetsprojekt är insatser för att avhjälpa de värsta av de mycket allvarliga säkerhetsproblem som finns i de sovjetbyggda kärnkraftverken. Gårdagens olycka vid kärnkraftverket utanför S:t Petersburg visar hur angeläget detta är.

Ett samarbete mellan länderna kring Östersjön för att lösa de stora miljöproblemen utgör också ett naturligt objekt för det nordiska samarbetet. Allt detta är en utmaning och en möjlighet som kommer att bidra till en ny dynamik i Norden.

Herr talman! Det steg in i den europeiska unionen som Norden nu tar, vilket också innebär ett samarbete inom de utrikes- och säkerhetspolitiska frågorna, och det nya samarbetet med länderna kring Östersjön, ger oss möjligheter till ett helt nytt nordiskt samarbete inom den vidare europeiska ramen. Det är med hjälp av detta europeiska samarbete och de nya uppgifterna som Europa står inför som det nordiska samarbetet kan förnyas och utvecklas.

Anf. 95 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Jag vill för ordningens skull yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande.

Utrikesutskottet delar helt den positiva värdering av det nordiska samarbetet som både Ylva Annerstedt och Inger Koch gav uttryck för. Men vi finner inte skäl att göra de uttalanden som begärs i motionen 520. Vi besvarar yrkandena med ett positivt resonemang som helt överensstämmer med motionens andemening.

Anf. 96 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Ylva Annerstedt yrkar ju bifall till sin motion, vilket är som att slå in öppna dörrar. Utskottet framför i betänkandet att frågorna diskuteras vid Helsingforssessionen. Ministerrådet gjorde en genomgång av vad EES-avtalet har för innebörd för nordiskt samarbete. På den grundvalen har

ekonomiska utskottet lagt fram ett betänkande. Nordiska rådet har antagit betänkandet, och nu går processen vidare. Vid den session som skall hållas i Århus skall vi förhoppningsvis fatta beslut. Då kommer en del förslag att behandlas som bl.a. gäller nordbors rättigheter – som Ylva Annerstedt också har nämnt. Det är viktiga frågor för alla nordister att driva.

När vi i Nordiska rådet har bestämt oss för en handlingsordning som det skall fattas beslut om i Århus, vore det konstigt att lyfta ut några enskilda punkter här.

Processen går, precis som Daniel Tarschys säger, i den anda som Ylva Annerstedt har lyft fram. Jag tycker att det är bra att vi är eniga. Men det är att slå in öppna dörrar när man kritiserar utskottet för att vara passiv i denna fråga.

Anf. 97 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är utomordentligt att man i ekonomiska utskottet har bestämt sig för att frågorna skall behandlas i Århus. Men det utgör inget hinder för oss i det nationella parlamentet att tillstyrka dem.

Jag erinrade tidigare om att vad Nordiska rådet beslutar utgör rekommendationer till de nationella regeringarna. Förr eller senare måste det fattas ett beslut i det nationella parlamentet. Det är inget som hindrar att Sverige är först.

Anf. 98 INGER KOCH (m):

Herr talman! Jag tycker att det är viktigt med en korrekt tågorordning. Nordiska rådet skall först få komma med förslag som sedan de nordiska parlamenten skall fatta beslut om. Vi skall inte göra tvärtom. Sveriges utrikesutskott skall inte tala om för Nordiska rådet vad rådet skall besluta. Det är viktigt att komma ihåg det.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 21 §.)

17 § Vissa anslag m.m. inom utrikesdepartementets område

Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1991/92:UU14 Vissa anslag m.m. inom utrikesdepartementets område
(prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 99 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Låt mig börja med att yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen. Motivet härtill är följande.

Den breda samstämmigheten om säkerhetspolitikens mål och inriktning har vuxit fram i en öppen debatt mellan olika åsiktsriktningar och intressen. I den kunniga och medvetna debatten är Folkrorelsensveriges medverkan avgörande.

Under en lång följd av år har till information, studier och forskning om

fred och nedrustning anslag beviljats dels som grundbidrag, dels som projektbidrag. Riksdagen beslöt 1986/87 på förslag av Socialdemokraterna, Folkpartiet och Centern att i etapper räkna upp anslaget till 25 milj.kr. Där- efter har riksdagen uttalat "att anslaget F 3 på sikt bör öka till att motsvara en promille av försvarsanslaget."

1990/91 gjordes en uppräknig till 26 milj.kr. Anslaget frystes för inneva- rande år på samma nivå av statsfinansiella skäl, men utrikesutskottet bekrä- ftrade sin principiella syn på det s.k. promillemålet.

Moderaterna begärde förra året, som enda parti i riksdagen, en sänkning av dessa 26 milj.kr. med 16 milj.kr. med argumentet att föreningslivet inte bör bli beroende av riktade bidrag från statsmakterna.

Nu föreslår regeringen en minskning med 2 milj.kr., vilket innebär en minskning av fredsrörelsens anslag med 8 % – samtidigt som trossamfunden får en uppräknig med 3 %, ungdomsorganisationerna med 4 %, nykter- hetsorganisationerna med 5 % och kvinnoorganisationerna med 4 %. Kan- ske än mer anmärkningsvärt är att de frivilliga försvarsorganisationerna får en ökning med 12 %. Det är alldeles klart var regeringens prioriteringar nu finns. De är i vart fall inte hos fredsrörelsen och till stöd för studier och infor- mation om fred och nedrustning.

Vi socialdemokrater godtar inte denna nerdragning av fredsrörelsens an- slag. Här har vi också stöd från Sveriges Fredsråd, som är ett samarbetsorgan för fredsrörelserna. De anger tre skäl mot en nedskärning.

För det första lever vi i en tid av global nedrustning med historiska möjlig- heter till fred. De krafter som har gått i spetsen för dessa idéer måste ges resurser att arbeta vidare med studier och information.

För det andra betyder de stora ideella insatserna i fredsrörelsen att F 3- anslaget är en kostnadseffektiv metod att föra ut kunskap och initiera debatt om svensk utrikespolitik.

För det tredje är fredsrörelsen folkbildande och stärker demokratin ge- nom att engagera allmänheten i internationella frågor.

Vi socialdemokrater menar att riksdagen dessutom bör uttala dels att or- ganisationerna som erhåller grundbidrag bör få dessa uppräknade med 10 % med motsvarande minskning av projektbidragen, dels att inriktningen om en promille av försvarsanslaget till F 3 ligger fast.

Utskottet noterar att regeringen bl.a. i ljuset av de förändrade storpoli- tiska förutsättningarna för nedrustningspolitiken vill göra en översyn av an- slagen, utvärdera användningen och utarbeta riktlinjer för framtida utnytt- jande. Därmed vill utskottets majoritet inte göra något uttalande om F 3- anslagets storlek.

I mina ögon är det något underligt att först *sänka* anslaget, sedan inte ta ställning till den principiella hållning riksdagen tidigare intagit att en pro- mille av försvarsanslaget skall gå till fredsinformation, men ändå försöka rädda själen genom ett uttalande att ett betydande stöd också i fortsätt- ningen skall utgå. Rimligen borde man väl ha väntat med att sänka anslaget tills man bestämt sig för vad man vill. Vet man inte det? Men höja anslagen till frivilliga försvarsorganisationer med 12 %, det visste regeringen att den ville.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen nr 3.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

Anf. 100 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! Sveriges andel av Nordiska ministerrådets budget uppgår till 250 milj.kr. Det är mycket pengar, anser säkert många – orimligt mycket pengar, tycker vi i Ny demokrati. Somliga anser kanske att man får en hel del för dessa 250 miljoner, andra tycker tvärtom.

Nordiska rådet har säkerligen många vällovliga avsikter. Man vill främja nordiskt samarbete inom en mängd olika områden. För att hantera detta har man byggt upp en egen byråkrati. Man har byggt upp drygt 160 institutioner. Man arbetar inom 34 olika sektorer och bara inom kulturområdet finns det 49 institutioner.

Är det rimligt att bygga upp en organisation av detta format? Är det rimligt att skattebetalarna i Norden skall hjälpa varandra med att bekosta en mängd olika institutioner och en mängd olika projekt även när institutionen främst betjänar ett enda lands intressen? Är det riktigt och rimligt att svenska skattebetalare skall vara delbetalare för t.ex. Nordens hus i Reykjavik och på Färöarna eller Nordens institut på Grönland och på Åland?

Uppfinningsrikedomen är ju enorm och ämnesområdena oändliga inom vilka man vill lämna rekommendationer om gemensamt nordiskt agerande eller gemensam nordisk syn. Delegaterna inom Nordiska rådet har stora ambitioner. Man för fram allt fler frågor för nordiskt samarbete. Antalet nya förslag eller motioner från delegaterna i Nordiska rådet är kanske för en och annan en måttstock på den egna kreativiteten. Men hur ofta leder detta till resultat? Hur ofta skulle man inte på ett snabbare och effektivare sätt ha kunnat föra fram de här frågorna i sitt eget parlament och direkt kunnat påverka sin egen regering, som utan samrådsförfarande i Nordiska rådet kunnat ta kontakt med andra nordiska länders regeringar? Här har man inrättat ett nordiskt råd för att parlamentarikerna skall tro att de har något att säga till om. Men i själva verket är ju rådsdelegaternas makt mycket ringa. Det är mera ett spel för galleriet – ett dyrt spel.

Vi i Ny demokrati vill gå en annan väg. Vi vill förenkla och avbyråkratisera. Vi anser att verksamheten är ineffektiv och förlegad. Kanske har vi också rätt när vi i vår motion 1991/92:U305 säger att verksamheten följs med ett cocktailbetonat intresse. De nordiska regeringarna har i vart fall inte velat ge Nordiska rådet en beslutande funktion. Om man vågade göra det skulle verksamheten följas med ett helt annat intresse. Att ha ett rådgivande nordiskt råd anser vi vara slöseri med skattebetalarnas pengar.

Om Nordiska rådet skall bestå vill vi att man skall koncentrera sig på energi- och miljöfrågor samt samordna biståndsarbetet med våra baltiska grannar. Konsekvenserna i Norden av EES-avtalet kunde också inrymmas i Nordiska rådets arbetsuppgifter.

Vi i Ny demokrati vill minska Nordiska rådets roll i det nordiska samarbetet radikalt. Vi anser att nordiskt samarbete är värdefullt, men att samrådet och erfarenhetsutbytet borde ske i andra former, t.ex. genom direktkontakt mellan de nordiska regeringarna eller genom direktkontakt mellan institutioner inom ett och samma verksamhetsområde. Vi föreslår en minskning av

*Vissa anslag m.m.
inom utrikesdepartementets område*

anslaget till Nordiska ministerrådet med 80 % och föreslår ett anslag på 50 milj.kr. i stället för yrkade 250 milj.kr.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservation 1 från Ny demokrati och avslag på utskottets hemställan under mom. 19.

Herr talman! När det gäller anslagen under punkten F, Nedrustnings- och säkerhetspolitiska frågor, kan man konstatera att regeringen föreslår en höjning av anslagen i förhållande till innevarande budgetår med 6,2 milj.kr. – från 80,5 till 86,7 miljoner. Detta gör man i en tid av global avspänning, i en tid när vi fått uppleva Tysklands återförening, öststaternas demokratisering och Warszawapaktens upplösning och Sovjetunionens sönderfall. Jag är medveten om att allt inte är frid och fröjd – konflikten i Jugoslavien inger oro, utvecklingen i f.d. Sovjetunionen kan också komma att gå i en riktning som inte är önskvärd. Men i en tid av svängsremspolitik, med Rehnbergsavtal, med ökande arbetslöshet, med ekonomiska bekymmer för många människor i vårt eget land – då föreslår regeringen att man skall satsa än större anslag inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området. Visserligen drar man ned anslaget för information, studier och forskning med 2 miljoner, men man nästan fördubblar anslaget till ESK. Höjningen av ESK-anslaget från drygt 5 miljoner till 10 milj.kr. motiveras med att tre nya sekretariat inrättas ute i Europa och att anslaget endast är Sveriges obligatoriska bidrag till ESK:s mötes- och informationsverksamhet inkl. ESK:s kommunikationssystem.

Jag tycker att Sverige skulle föregå med gott exempel och verka för en begränsning av delegationernas storlek samt även försöka få övriga länder inom ESK att inte medverka till att det byggs upp en enorm byråkrati liknande den inom FN:s ram. Många fattiga länder har ju inte råd att betala alla dessa sekretariat, alla dessa organisationer. Man har ibland svårt att betala för sina egna delegater. Det lär väl sluta med att vi rika svenskar får betala när andra inte klarar av det. Nej, bromsa utbyggnaden av alla dessa internationella organisationer.

Vi i Ny demokrati anser att hela F-anslaget skall minska med 25 %, vilket innebär en reduktion av totalanslaget från drygt 86 miljoner till 65 milj.kr. Jag yrkar därför bifall även till reservation 2 från Ny Demokrati, avseende mom. 38, 39, 40, 43, 44 och 46 och avslag på utskottets hemställan under dessa moment.

Anf. 101 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Från Ny demokrati brukar vi få höra att vi inte skall ha så mycket samarbete med och inte ge så mycket bistånd till länder som ligger långt bort från vårt land, utan att vi skall koncentrera oss mera på kontakterna med våra grannar. Mot den bakgrunden är det ganska chockerande att få höra att Ny demokrati i stort sett vill avveckla det nordiska samarbetet. Det är egentligen vad Ny demokratis yrkande innebär. Man skär ner de anslag vi har för nordiskt samarbete med 80 % – man tar bort 200 miljoner. Detta är i praktiken att lägga en död hand över det nordiska samarbete vi har på väldigt många olika områden.

Lars Moquist vill ge sken av det mest rör sig om byråkrati. Jag tror att många människor vet att så inte är fallet. Det nordiska samarbetet finns

inom många, många olika sektorer. Det innebär att yrkesfolk, experter, människor med olika intressen, människor med olika kunskaper i de nordiska länderna kan ha kontakt, kan förkovra sig, kan diskutera med varandra, kan lära av varandras erfarenheter. Det nordiska samarbetet har varit en oerhört rik källa för utveckling i alla våra länder och har stor betydelse för vår förmåga att förnya politiken, att förnya tänkandet, att utveckla hela vårt samhällsliv. Det vore, tycker jag, en katastrofal dumhet att nu skära bort det nordiska samarbetet från vår budget.

Jag yrkar med dessa ord, herr talman, avslag på Ny demokratis förslag på denna punkt.

Ny demokrati vill också skära bort en väldig massa forskning och annan verksamhet på det säkerhetspolitiska området. Det tror jag även är mycket oklokt. Över huvud taget går det som en röd tråd genom Ny demokratis yrkanden att man vill ha mindre pengar till forskning, mindre pengar till tänkande, mindre pengar till kunskap – att man vill ha mindre underlag, kort sagt, för klokt beslutsfattande. Jag tror, herr talman, att detta är ett ytterst oklokt tänkande.

Jag yrkar avslag på Ny demokratis förslag även på den punkten.

Jag delar Maj Britt Theorins höga uppskattning av fredsorganisationernas verksamhet. Det utförs mycket värdefullt arbete bland folkorganisationer som sysslar med fred och säkerhet, och utskottets majoritet uttalar även uppskattning av detta arbete och tillstyrker regeringens förslag att 24 miljoner skall beviljas till stöd för det arbetet. Socialdemokraterna har i flera år varit överens med övriga partier om att en neddragning kan ske. Man har frusit anslaget i fjol och man är med om en frysning även i år. Inriktningen när det gäller anslaget är alltså densamma som regeringens i reala termer, men det är en skillnad på 2 miljoner. Detta är självfallet en hel del pengar – dock är det en gradskillnad snarare än en artskillnad mellan regeringens förslag på den här punkten och Socialdemokraternas förslag.

Självfallet är det här anslaget viktigt och värdefullt.

Regeringen aviserar nu en översyn av anslaget, där man vill se hur det har använts under de år som har gått. Vi menar i utskottets majoritet att det är värdefullt att en sådan översyn sker. När den har skett finns det underlag för fortsatta resonemang om hur det här stödet lämpligen bör utformas.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 102 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis en mycket stor skillnad på om man medvetet sänker ett anslag med två miljoner eller om man låter det vara oförändrat och fryser det. Vi hade inte mera pengar att ge till fredsrörelsen, men vi var inte beredda att sänka anslagen till fredsrörelsen, vilket regeringen nu gör.

Anledningen till min och Socialdemokratins oro är mycket tydlig. Nu ligger anslagen, utrikespolitiken och freds- och nedrustningspolitiken i Moderaternas händer. Jag påpekade också tidigare att Moderaterna förra året begärde en neddragning med 16 miljoner av detta anslag, just med hänvisning

till att föreningslivet inte skall bli beroende av riktade bidrag ifrån statsmak-
ternas sida.

Innan översynen är gjord är det litet underligt att gå med på detta. Det är
dock en signal som man från majoritetens sida har gjort till fredsörelserna
att det inte längre är fråga om en promille.

Om jag kunde räkna med att utskotets majoritet garanterade att den in-
ställning som riksdagen tidigare har intagit om att en promille av försvarsan-
slaget skall gå till fredsinformation och fredsstudier, skulle jag vara nöjd om
det fanns en sådan deklaration från majoritetens sida. Min fråga till Daniel
Tarschys är följande: Kan man tänka sig att ni när ni har gjort er översyn är
beredda att säga att det är en rimlig princip och att man skall hålla fast vid
den? Informationsarbete i demokratisk ordning om fred och nedrustning be-
hövs även i fortsättningen, även om nedrustningsprocessen har startat i
Europa.

Det är litet bakvänt att först sänka anslaget, sedan göra en översyn, därefter
säga att man kommer tillbaka och ändå vilja rädda sitt samvete med att
säga att man nog trots allt tycker att det här är viktigt för annars kanske
fredsörelsen blir litet förtvivlad. Utan någon diskussion och översyn har
man utrymme att höja de frivilliga försvarsorganisationernas anslag med
12 %. Det är också en klar signal.

Anf. 103 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Jag har litet svårt att följa med Maj Britt Theorin när hon först säger att
Moderaterna vill ha tio miljoner kronor till detta. I nästa ögonblick säger
hon att det är tydligt att det är Moderaterna som styr i den här frågan. Jag
tycker att vi har etablerat som faktum i den här debatten att regeringen föreslår
24 miljoner. Det påminner faktiskt, Maj Britt Theorin, mera om den
ståndpunkt som några andra partier än Moderaterna har intagit.

Det är väl ändå klart att en s.k. frysning också innebär en neddragning av
det reala innehålllet i det här stödet. I fjol, med den inflation som Socialde-
mokraterna höll landet med, innebar det här en real minskning på 8-9 % av
anslaget. Denna minskning föreslår Socialdemokraterna bör fortsätta. Man
vill fortfarande frysa anslaget. Socialdemokraterna föreslår en real neddrag-
ning av anslaget under tre år. Då kan man självfallet vända frågan tillbaka
till Maj-Britt Theorin: Om det nu är bakvänt att sänka anslaget först och
utreda sedan, varför följer Socialdemokraterna den linjen? Det gör ni up-
penbarligen.

Anf. 104 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Nej, så enkelt är det inte. Varje vanlig enkel svensk kan
räkna ut att 2 miljoner mindre är 2 miljoner mindre. 26 miljoner är 26 miljo-
ner, och 24 miljoner är 2 miljoner mindre. Så enkelt är det.

Vi vill gärna höja anslaget till fredsörelserna. Vi anser att det behövs.
Men vi har ännu inte haft utrymme att gå ut med mera pengar än vad vi har
gjort hittills. Däremot har vi definitivt inte varit beredda att höja anslagen
till frivilliga försvarsorganisationer, alla andra organisationer och allt annat
föreningsliv i samhället samtidigt som man sänker anslaget till fredsörelsen.
Det är den signalen som den nya regeringen ger.

Jag får ta Daniel Tarschys inlägg som en garanti för att det inte kommer att bli några prutningar på anslagen till fredsrörelserna, eftersom han så klart markerade att man tar avstånd från moderaternas vilja att sänka till 10 miljoner. Jag hoppas att det även kommer att gälla när vi går in i nästa budgetberedning. Men för säkerhets skull är det nog klokast att rösta på den socialdemokratiska reservationen om man vill slå vakt om fredsrörelsen i det här landet.

Anf. 105 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag gratulerar Maj Britt Theorin till att leva i en värld utan inflation. Det gör saker och ting mycket enklare. Men för oss andra som faktiskt lever i en värld med inflation är det helt klart att om man under ett år då inflationen är 8–9 % fryser ett anslag, innebär det en real minskning med lika många procent. Det skedde således en real minskning under förra året.

I år, när regeringen har fått litet ordning på inflationen och vi är nere vid 3–4 % inflation, innebär självfallet en frysning av det slag som Socialdemokraterna föreslår en mindre neddragning än tidigare. I det avseendet har ni ändrat politiken. Det är en mindre neddragning i ert förslag i år än vad det var tidigare, men det är fråga om neddragningar under samtliga år. Om ni under tre år har samma nominella nivå, blir det självfallet en stadig neddragning.

I detta avseende är vi nog lika goda kålsupare. Det är litet olika nivå på neddragningarna, och det kan man självfallet tvista om. Som jag sade tidigare, herr talman, är detta en gradskillnad och ingen artskillnad.

Anf. 106 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Daniel Tarschys antar här att vi i Ny demokrati tror att hela Nordiska rådets anslag i stort sett består av byråkrati. Att det inte är på det sättet tror jag har framgått av bl.a. tidningsartiklar där jag själv har uttalat mig och av en rad intervjuer i Sydsverige.

Vi anser att flertalet institutioner kan bestå. Men vi anser inte att de skall bestå under paraplyorganisationen Nordiska rådet. Varje land för sig bör få sköta sina egna affärer. Om Danmark t.ex. vill ge ett bidrag till en institution som finns i Sverige är det okej och man får göra det. Man bestämmer sig då för att man vill subventionera den här institutionen.

Vår tanke är inte att man skall dra ned på alla dessa institutioner. Jag vet inte exakt hur stor del som administrationen i Nordiska rådet utgör. Det brukar ligga mellan tre och fem procent och jag antar att det är en liknande siffra inom Nordiska rådet. Jag har ingen annan uppfattning. Jag har läst mycket noga om vilka institutioner som finns. Vår idé inom Ny demokrati är helt enkelt att vi tycker att varje land bör stå för sina kostnader och sin budget.

Anf. 107 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Det var mycket glädjande att höra att Ny demokrati vill slå vakt om det nordiska samarbetet, men att man anser att varje land bör stå för sina egna kostnader. Lars Moquist sade att om man har en institution i Sverige så bör man betala den i Sverige. Har man en institution i Danmark så bör man betala den i Danmark.

Får jag ställa följande raka fråga. I Uppsala, i Sverige, har vi t.ex. Nordiska Afrikainstitutet, som vi hittills har betalat för på egen hand och via Nordiska ministerrådet. Menar Lars Moquist att vi bör betala detta genom större anslag från Sveriges riksdag så att vi kan täcka kostnaderna ordentligt från svensk sida utan att behöva gå omvägen via Nordiska ministerrådet?

Anf. 108 LARS MOQUIST (nyd) replik:

Herr talman! Vi vill faktiskt lägga ned hela Nordiska Afrikainstitutet. Vi anvisar över huvud taget inga anslag till den verksamheten. Om man anser att forskningen behövs – det finns bl.a. en biblioteksverksamhet som man har ansett skall leva kvar – föreslår vi att verksamheten förs över på andra institutioner i Sverige. Det kan gälla Svenska institutet, SAREC m.fl. organisationer. Dessa organisationer skall i sin tur inte få motsvarande anslagshöjningar. Man skall göra besparingar. Man skall dra ned kostnaderna med ett belopp som motsvarar anslaget till Nordiska Afrikainstitutet. Om jag minns rätt var det ungefär 6 milj.kr.

Anf. 109 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Den modell som Lars Moquist har ställt upp för att rädda det nordiska samarbetet börjar knaka i fogarna redan i den första repliken. Först säger han att man skall ta bort pengar från det nordiska samarbetet och att det skall hanteras på nationell nivå. När jag sedan pekar på ett exempel, säger han att vi inte skall ge anslag till den här inrättningen utan det skall vi ta över några andra anslag. Forskningen vid Nordiska Afrikainstitutet kan t.ex. föras över till SAREC.

Lars Moquist, är det möjligen inte så att ni även har föreslagit en kraftig minskning av anslaget till SAREC?

Herr talman! Det är i själva verket så att Ny demokrati vill skära ned anslagen över hela brädet. Det kommer att leda till att det nordiska samarbetet kollapsar. Mycket värdefull vetenskaplig forskning och kulturellt samarbete kommer att kollapsa. Vi skulle därmed också få avsevärt sämre underlag för de beslut vi skall fatta i den här riksdagen.

Tredje vice talmannen anmälde att Lars Moquist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 110 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Jag har valt att lyfta fram två motioner som behandlas i det betänkande vi nu diskuterar, och de handlar om kidnappningshotade barn och behovet av att rekrytera kvinnor till toppbefattningar inom bl.a. FN.

Även om rättssäkerheten för barn generellt inte alltid är den vi önskar, är rättsskyddet för de kidnappningshotade barnen på intet sätt tillfredsställande. Det hotet gäller ofta barn med en förälder från ett annat land.

Det finns ingen tillförlitlig statistik över hur många barn som förts bort till utlandet, men enligt vissa uppgifter lär varje år anmälas ett par hundra fall. Trots att det rör sig om en relativt begränsad grupp, innebär varje bortförande av ett barn ett stort mänskligt lidande.

Trots att Sverige har anslutit sig till två internationella konventioner som

gäller olovligt bortförande av barn, Europarådskonventionen och 1980 års Haagkonvention, är möjligheterna begränsade för svenska myndigheter att hjälpa de barn som bortförts till länder som inte har undertecknat dessa konventioner. Det är därför viktigt att Sverige genom sina kanaler i FN och andra sammanhang gör intensiva ansträngningar för att förmå de länder som inte undertecknat konventionerna att ratificera dem.

Det är bra med alla de åtgärder UD genom sina olika kanaler har gjort och ämnar fortsätta att göra, för att ge dessa barn rätt till båda sina föräldrar och båda föräldrarnas kulturer. Mänskliga rättigheter gäller också dessa barn.

Men det måste också gå att förebygga olovligt bortförande av barn. I det arbetet tror jag att hela samhället måste engageras mer. Det handlar återigen, som jag har sagt i ett annat sammanhang här i dag, om att i stor utsträckning kunna tolka barns sätt att uttrycka sig både genom tal och kroppsspråk. Det handlar i stor utsträckning om lyhördhet.

En ökad kompetens hos socialtjänsten, barnhälsovården och barnomsorgens personal så att de bättre kan bistå vid konflikter mellan föräldrar med olika kulturell bakgrund kan vara ett sätt att förebygga att barn rövas bort.

Det har visat sig, att i de fall där kidnappningsrisken är överhängande har fri umgängesrätt utdömts i alltför stor utsträckning. Det finns anledning att följa upp de bortrövade barnen utifrån den aspekten också. I de fall där bortrövningsrisken är stor bör det exempelvis finnas ökade möjligheter att döma till umgänge med barn under överinseende av en kontaktperson. Det kan ytterligare vara ett sätt att skydda dessa barn från att rövas bort.

Herr talman! Kvinnans situation i världen återkommer som ett ständigt tema. En gång kan det handla om hennes bortrövade barn, en annan gång om hennes möjligheter till toppbefattningar inom internationella organisationer.

Kanhända har herr talmannen och ledamöterna i kammaren liksom jag vid olika referat i massmedia om internationella möten observerat hur få, knappast några, kvinnor som finns med vid de bord där internationella frågor avgörs. Särskilt tydligt blev detta för mig när FN:s nye generalsekreterare hälsades välkommen till Generalförsamlingen och invigdes i sitt nya ämbete. En stor ring av mörklädda män från olika länder omgav honom. En enda kvinna, troligtvis en sekreterare, fanns långt bak i ledet för att vara till hands om hon behövdes. Vid den sekreterarreform som generalsekreteraren nyligen utförde försvann dessutom två kvinnor med toppbefattningar i FN.

Vi som i Sverige på många olika sätt arbetar för jämställdhet och människors lika värde känner oss ganska nedstämda av sådana bilder och situationer, särskilt om man då betänker att en grupp människor, kvinnorna, i u-länderna svarar för mer än hälften av jordbruksproduktionen. I Afrika svarar de för 70 % av den. De svarar för huvuddelen av försörjningen av energi, huvudsakligen ved, och för försörjningen av vatten.

Familjesammanhållning, barns hälsa och utbildning i de länderna kan vi ofta tacka kvinnorna för. Detta har de uppnått utan att i stor utsträckning ha tillträde till krediter eller äganderätt till den mark som de brukar och trots att en mängd kulturella, sociala, ekonomiska och juridiska hinder systematiskt diskriminerar dem.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Vissa anslag m.m.
inom utrikesdepartementets område*

Denna grupp människor är 600 miljoner kvinnor som bor på landsbygden i u-länderna.

Stora slumområden har växt upp under de senaste årtiondena runt de flesta städerna i u-länderna. Undersökningar pekar på att omkring 70 % av familjerna i många av dessa slumområden endast har ett familjehuvud – en kvinna.

Det är ett fantastiskt betyg att kvinnor klarar uppgiften som ekonomisk källa och social och kulturell bärare, trots att de har alla odds emot sig. De arbetar i genomsnitt 25 % mer än männen och tjänar i genomsnitt 40 % mindre.

Kvinnor kan inte isoleras från den ekonomiska verkligheten, som om de vore små öar i världen. Kvinnan utgör den ekonomiska verkligheten inte bara i u-länderna utan också i i-länderna. Den informella sektorn, där kvinnan är den dominerande, är en realitet som inte redovisas i statsbudgetar och bruttonationalprodukter men som ändå finns där.

Roten till fattigdom och umbäranden för exempelvis 600 miljoner kvinnor på landsbygden i u-länder ligger i de systematiska brotten mot kvinnors mänskliga rättigheter.

Kvinnornas egna organisationer måste stärkas, t.ex. Garmeen Bank i Bangladesh, möjligheter måste skapas för bättre representation i beslutande församlingar på både nationell och internationell nivå. Det är hög tid att släppa in kvinnan på framskjutande platser. Hon måste få sin jämställda plats för att hjälpa världen både socialt och ekonomiskt.

Genom att vidga begreppet mänskliga rättigheter att också gälla kvinnans situation ges möjligheter att internationellt påverka attityderna till kvinnan och hennes möjligheter inom produktion, utbildning, ekonomi, sociala åtaganden, osv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets skrivningar om de bortrövade barnen och om kvinnors representation i internationella organ samt till utskottets yrkanden i övrigt.

Anf. 111 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Ärade ledamöter! Det torde finnas få som inte i dag är medvetna om den stora roll som Taiwan kommit att spela. Taiwan, eller Republiken Kina, är vår näst största handelspartner i Asien efter Japan, med en handelsomsättning på ungefär 6 miljarder kronor. Landet har haft stora framgångar. Det har blivit något av en ekonomisk stormakt. Man har en låg inflation, på ungefär 2 %. Det är en stabil demokrati. Man har en valutareseerv på inte mindre än 425 miljarder kronor.

Det särskilt intressanta med Taiwan är inte minst vad som förestår på 90-talet. Man har antagit en sexårsplan, där inte mindre än 3 000 miljarder kronor skall investeras. Det gäller energiförsörjningen, ett fjärde kärnkraftverk, stora miljöinvesteringar, transporter och telekommunikationer etc.

Det finns naturligtvis all anledning för Sverige att ha så goda relationer som möjligt till Republiken Kina, till Taiwan. Dess värre har det kommit in grus i maskineriet, genom att Sverige en gång erkände Kommunistkina och Republiken Kina då tillämpade principen att avbryta diplomatiska relationer med de stater som hade erkänt Kommunistkina. Att Kina är odelbart

torde vara en av de få satser som både kommunisterna och Republiken Kinas företrädare är överens om.

Emellertid har allt fler stater på senare tid kommit att föredra att ha förbindelser med Republiken Kina i stället för Kommunistkina. Flera afrikanska och latinamerikanska stater hör till dem. Efter det brutala förtryck som avslöjades i Kommunistkina, inte minst på Himmelska Fridens torg, skall det understrykas att anhängarna av att ha kontakter med Republiken Kina har fått ytterligare vatten på sin kvarn. De utländska representationskontoren – flertalet industriländer torde ha sådana kontor i Taipei – har särskilda privilegier, av ungefär samma slag som en normal ambassad har.

Också från Republiken Kinas sida har man rest krav på ömsesidighet, att också andra länder med vilka man har ekonomiska och kulturella förbindelser skall ge kineserna motsvarande lättnader. Detta har man ävenledes försökt tillmötesgå inom åtskilliga av de europeiska staterna.

Vi har också ändrat vår status, i det att vi numera, från att tidigare ha haft ett privat handelskontor, har ett handelskontor i Taipei som har fått halvofficiell ställning. Det står formellt under Exportrådets regi, och där utfärdar man viseringar och andra handlingar som kan behövas.

I motion 306, som utrikesutskottet nu har behandlat, krävs att man om möjligt skall ge Republiken Kinas handelskontor i Sverige en ställning motsvarande en ambassads eller i varje fall försöka åstadkomma lättnader.

Motionen avstyrks förunderligt nog av utrikesutskottet. Man hänvisar till en motsvarande behandling förra året. Att det då kunde finnas en majoritet för ett avstyrkande är kanske begripligt. Socialister av olika schatteringar kanske inte kände någon större glädje över de förbindelser som hade upprättats med en av de största ekonomiska makterna i Asien. Men vad finns det för anledning nu att inta en lika stelbent attityd? Det kan knappast finnas några ideologiska övertygelser. Tvärtom gör man nu allt vad man kan för att stimulera handelsutbyte och kulturellt utbyte med Republiken Kina.

Vad händer då? Jo, man hänvisar till Wienkonventionen. Jag citerar ordagrant ur utrikesutskottets betänkande, där utskottet konstaterar "att hittillsvarande svensk tillämpning av Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser inte är förenlig med motionärens förslag". Ja, det tror jag! Men det är just den hittillsvarande svenska tillämpningen av konventionens regler som motionärerna vänder sig emot. Det är där vi vill få bort stelbentheten. Det är ungefär som att säga: Den här dörren skall förbli stängd därför att den är stängd. Det är en alldeles fantastisk logik som man har lyckats åstadkomma från utrikesutskottets sida.

Man skulle önska att det kunde bli en bättring relativt snart och att man inte föll för den stelbenta formalism som uppenbarligen har dikterats från utrikesdepartementets sida. Men det tar naturligtvis tid att forma om utrikesdepartementet. Det arbetet har nu inletts, och jag hoppas att det skall kunna gå litet fortare i framtiden. Det kan väl inte vara så att det tas speciell hänsyn till Kommunistkina, som är en av de få kvarvarande kommuniststaterna i världen. Nu skall visserligen näringsminister Westerberg åka till Kommunistkina. Det kommer väl att balanseras på ett bra sätt genom att statsrådet Odell ställer sig i spetsen för en industridelegation till Republiken Kina. I varje fall hoppas vi att det kommer att uppfattas på det sättet.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Vissa anslag m.m.
inom utrikesdepartementets område*

Förr eller senare kommer naturligtvis den här saken att rättas till. Det är bara det att det alltid skall behöva ta så förfärligt lång tid i det här landet. Republiken Kina har upprättat förbindelser med bl.a. Lettland. Det är något förvånande att det som går bra i Riga inte går i Stockholm. Det borde naturligtvis bli en ändring där så att vi kan få en större flexibilitet i vårt umgänge med andra stater.

Jag yrkar bifall till motion 306.

I detta anförande instämde Ulf Melin (m).

Anf. 112 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det ligger naturligtvis ett visst pikanteri i att moderaten Grönvall försvarar utskottet mot moderaten Birger Hagårds motion. Men det finns också en viss reson i det förhållandet. Moderaten Nic Grönvall, som i flera handelsdebatter ställt samma krav som moderaten Hagård nu ställer, har hamnat i ett sådant beråd att han representerar en regering, och den regeringen har att följa spelregler som riksdagsmän nödvändigtvis inte behöver följa.

För att börja med det sista ämnet skulle jag vilja säga – och det tar emot att behöva göra det – till statsvetaren Hagård att folkrätten trots allt är den dominerande faktorn i utrikespolitikens vardag. Folkrätten fastlägger kriterier för bl.a. erkännandet av stater. Det är alltså inte nödvändigtvis en akt av socialistisk vilja att erkänna Kommunistkina som folkrättsligt subjekt, utan det är effekten av att man tillämpar den över hela jorden tolkade folkrätten.

När det nu är så som Birger Hagård sade, att dessa båda Kinastater har uppfattningen att de båda är ett och att vi av folkrättsliga skäl har erkänt Kommunistkina, begränsar vi vår handlingsfrihet rent dogmatiskt när det gäller att gå den enda vägen fram för ett erkännande av Taiwan. Det ligger en svårighet i detta, eftersom det ur Taiwans grundläggande politiska synpunkt är angeläget att upprätthålla kravet på att Taiwan är en del av detta enda Kina. Det är en grundläggande faktor i hela Taiwans situation. Skulle vi förringa betydelsen av Taiwans deklaration i detta hänseende genom att göra någon typ av erkännandeaktion gentemot Taiwan, skulle vi i relationen till Kommunistkina egentligen bara skada Taiwans internationella ställning.

Jag skulle önska att herr Hagård kunde biträda riksdag och regering med att tillsammans med företrädare för Taiwan försöka finna former som är folkrättsligt acceptabla för att ge just det eftertryck och den betydelse som vi alla här i landet tillmäter handelsrelationerna med Taiwan och Taiwans betydelse som aktör i det internationella etablissemangen. I Taiwan ser vi bl.a. en aktör i det betydelsefulla etablissemang som kallas för idrottsrörelsen. Det är möjligt att idrottsrörelsen kan hjälpa oss att finna en väg till en lösning på detta problem, som verkligen är ett problem – jag delar Birger Hagårds uppfattning därvidlag.

Herr talman! Jag vill med några ord beröra F 3-anslaget. Det har talats en del om moderater här. Eftersom moderater inte är ett tillräckligt precist begrepp för att få replik, tillåter jag mig att i ett anförande beröra F 3-anslaget.

Det utskottet nu säger är någonting utomordentligt sunt, nämligen att man skall göra en översyn, utvärdera och därefter ange riktlinjer. Det sägs i betänkandet att man skall tillhandahålla ett betydande anslag för fredsörelsernas verksamhet.

Jag vill säga att det egentligen räcker med att läsa budgetpropositionens bilaga över utrikesdepartementet och ta del av den användning av F 3-anslaget som varit praxis under de gångna åren för att man skall förstå att denna översyn är mycket angelägen. Vi moderater – jag antar att den uppfattningen delas av dem som vi delar regeringsansvaret med – anser att kopplingen av automatik i anslagsstorlek inte är önskvärd. Effektiv användning av statens anslagna medel är det normerande. Beträffande en effektiv användning av de anslag som skall gå till dessa organisationer kan vi gärna stå bakom utskottets skrivning. Det får gärna bli betydande anslag, men det måste vara effektivt använda medel.

Anf. 113 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Jag konstaterar att min gode vän moderaten Nic Grönvall har blivit gisslan. Men det hindrar väl ändå inte att vi skall kunna uppnå ett visst samförstånd.

Nic Grönvall hänvisar till att man av folkrättsliga skäl inte skulle kunna ge Taiwans handelskontor vissa särrättigheter i Sverige. Jag förstår inte riktigt vad han kan mena med det. Jag vill understryka att det inte är tal om att man skulle erkänna Republiken Kina fullt ut. Det har ingen krävt, och man kräver det inte heller från Republiken Kinas sida. Däremot är det den hittillsvarande svenska tillämpningen av Wienkonventionen som kan ifrågasättas. Det är ju möjligt för fransmän, italienare och andra att ge lätnader av olika slag, t.ex. skattefrihet och möjlighet att inköpa skattefri sprit till handelskontoret – det kan vara nog så användbart – eller andra lätnader, exempelvis när det gäller visering. Det är många affärsmän och turister som i ökande utsträckning kommer från Taiwan och besöker Sverige. Om man nu kan underlätta för dem bör man naturligtvis göra det.

Jag skulle önska att man från UD:s sida gjorde en ordentlig kartläggning över hur andra länder hanterar sina relationer till Republiken Kina och vilka lätnader de anser sig kunna ge. Det borde väl inte vara främmande för Sverige att följa samma regler som man följer i andra länder, inte minst i andra europeiska länder.

Anf. 114 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag instämmer i detta herr Birger Hagårds anförande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

18 § Kompensation till ensamföräldrar med anledning av slopad skattereduktion

Föredrogs
socialutskottets betänkande

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Vissa anslag m.m.
inom utrikesdepartementets område*

1991/92:SoU14 Kompensation till ensamföräldrar med anledning av slopad skattereduktion (prop. 1991/92:81).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

19 § Ändringar i 19 § kommunalskattelagen

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU23 Ändringar i 19 § kommunalskattelagen (1928:370) (prop. 1991/92:100 delvis och 1991/92:81 delvis).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades efter 21 §.)

20 § Köp av persontrafik

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1991/92:TU12 Köp av persontrafik (prop. 1991/92:100 delvis).

Anf. 115 BENGT HURTIG (v):

Herr talman! Under en följd av år har det under anslaget Köp av interregional persontrafik på järnväg skett en åtstramning. De senaste två budgetåren har anslaget minskat, och nu skärs det ned ytterligare. Jag hade befarat en ännu större neddragning, men beloppet hamnade på 549 milj. kr. Det finns ett program som SJ har att följa. SJ skall försöka spara pengar genom bl.a. en viss oregelbundenhet i trafiken. Vissa tågpar skall ställas in, och tågen skall passera en del stationer utan att stanna. Detta innebär en minskad kvalitet och ett minskat förtroende för SJ, eftersom man kan upptäcka att vissa tåg inte går som man enligt tidtabellen haft anledning att tro. Dessutom har några bansträckor upphört att trafikeras med persontrafik, vilket också framgår av en del andra motioner.

Samordningen med andra operatörer på transportområdet – länstrafiken, bussar osv. – har också sina brister. Det hänger ihop med det sparmål som SJ har ålagts. Vi i vårt parti anser att det finns möjlighet att öka anslaget med ytterligare 100 milj. kr.

Jag vill alltså yrka bifall till min meningsyttring när det gäller anslaget Köp av interregional persontrafik på järnväg.

Anf. 116 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Bengt Hurtig har i en meningsyttring fogad till trafikutskottets betänkande nr 12 förklarat att han vill att anslaget skall ökas med 100 milj. kr. Som företrädare för utskottet avstyrker jag hans förslag.

Det finns emellertid en sak i Bengt Hurtigs meningsyttring som man kan

se mer positivt på, nämligen den mening som lyder: "Det bör ankomma på regeringen att ge den statliga upphandlingskommittén nya riktlinjer så att ytterligare tågtrafik kan upphandlas i nära samråd med lokala och regionala intressenter." Detta är tankegångar som vi för övrigt i utskottet är positivt inställda till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande nr 12 i dess helhet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 21 §.)

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Uppsägning av
ILO-konvention
nr 96 angående
avgiftskrävande
arbetsförmed-
lingsbyråer*

21 § Uppsägning av ILO-konvention nr 96 angående avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1991/92:AU10 Uppsägning av ILO-konvention nr 96 angående avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer (prop. 1991/92:89).

Anf. 117 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Riksdagen skall nu ta ställning till en uppsägning av ILO-konvention nr 96 angående avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer.

Man kan säga att det inte är någon helt vanlig företeelse, att ett land säger upp konventioner som man har ställt sig bakom. Av de drygt 5 500 ratifikationer som stater har gjort av olika ILO-konventioner under årens lopp är det endast 59 som har sagts upp. I flertalet fall rör det sig om diktaturregimer eller högerregeringar, som utan speciella skäl velat göra sig av med besvärliga internationella åtaganden.

Det normala förfarandet är att verka för en ändring, om en medlemsstat av något skäl finner en konvention svår att tillämpa. Sverige har inte vare sig nu eller tidigare begärt hos ILO att den aktuella konventionen skall tas upp för revidering. Än mindre har Sverige verkat för att få stöd för en sådan begäran. Man kan inte få en ändring till stånd om man inte begär det.

En uppsägning från Sveriges sida av konventionen kommer att väcka stor internationell uppmärksamhet. Sverige anses av många som ett föregångsland i ILO-sammanhang. Det finns också risk för att Sverige härigenom legitimerar andra länder att utan godtagbar anledning säga upp konventioner som man av olika skäl tycker är obekväma. Det finns dessutom en uppenbar risk för att Sverige får svårare att göra sin stämma hörd i ILO-sammanhang.

Herr talman! Man kan fundera över varför regeringen lägger fram detta förslag om att säga upp konventionen. Jag har verkligen försökt att läsa både propositionen och utskottsmajoritetens skrivning i betänkandet, men jag kan inte påstå att jag har kommit till någon klarhet.

Man säger att nuvarande system inte fungerar. Vidare sägs det att arbetsförmedlingsmonopolet har spelat ut sin roll samt att ingenting talar för att arbetsförmedling drivs bäst och mest rationellt enbart i form av ett offentligt monopol. Samtidigt framgår det också att regeringen, vilket även utskotts-

majoriteten ställer sig bakom, anser att det är viktigt att Sverige har en heltäckande offentlig förmedling.

Enligt mitt förmenande talar man mot sig själv, och det vore ju tacksamt om Elver Jonsson kunde förklara för denna kammare vad man egentligen menar.

Finns det något behov av privata förmedlingar? Såvitt jag känner till har man inte analyserat den frågan, ej heller har man några uppfattningar om vilka konsekvenserna blir för den aktiva arbetsmarknadspolitiken. Kan Elver Jonsson ge oss svaret? Finns det behov av privata förmedlingar?

Hur många förmedlingar tror Elver Jonsson att vi skall få? Kommer vi att få en bättre fungerande förmedling för våra handikappade, eller för våra tusentals arbetslösa ungdomar? Eller kan det vara så, att vi får se nya livskraftiga förmedlingar växa upp i Norrbotten?

Om det nu finns behov av komplement till dagens arbetsförmedling, ja, då finns också den möjligheten med den lagändring som ägde rum vid årsskiftet 1991/92. Om parterna inom ett avtalsområde är överens om behovet av en privat förmedling, skall AMS bevilja tillstånd till en sådan verksamhet. Vad lagen förbjuder, utom i vissa angivna fall, är privat vinstsyftande förmedling.

Det hade väl ändå varit bra om man hade avvaktat och fått erfarenhet av hur arbetsförmedlingarna och arbetsmarknaden fungerar med den nya lagstiftningen, som bara har gällt några månader. Elver Jonsson, varför så bråttom?

Nu verkar det som att den borgerliga regeringen har ett nytt sätt att arbeta. Först bestämmer regeringen vad man skall göra, och sedan skall man se efter hur det skall gå till. Det är ett arbetssätt som helt accepterats av den borgerliga majoriteten i denna kammare.

Jag vill påstå att vi i postfacken i dag har fått ett bevis på att det är på det här sättet. Vi har nämligen fått ett pressmeddelande från arbetsmarknadsdepartementet, som talar om att landshövding Birger Bäckström har utsetts till att leda utredningen om avreglering av monopolet på arbetsförmedlingarna, detta innan Sveriges riksdag har fattat beslut därom.

Herr talman! Denna dag i kammaren inleddes med en debatt om privatisering och den avslutas med samma tema. Efter att ha gått igenom propositionen och utskottsmajoritetens betänkandetext, kan jag inte finna att det finns några sakliga skäl till förslaget. Detta är återigen en ny form av privatisering av ideologiska skäl.

Jag yrkar bifall till den socialdemokratiska reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Anf. 118 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Låt mig börja med att hålla med Monica Öhman och säga att det är litet konstigt att vi redan i postfacken har fått uppgift om vem som skall bedriva den här utredningen innan beslut har fattats. Det är en litet konstig situation. Jag har inte varit med om att det har blivit på det här sättet under de år som jag har varit med här. Men, som man brukar säga: Nya kvasstar sopar bäst.

Jag tänker ställa en del frågor till Elver Jonsson angående detta betänkande. Jag börjar med att citera ur betänkandet under rubriken Utskottets

överväganden: "Utskottet vill understryka att en väl utbyggd offentlig förmedling blir än viktigare med ökande arbetslöshet. Det finns dock ingenting som talar för att arbetsförmedling bedrivs bäst och mest rationellt enbart i form av ett offentligt monopol – något som de internationella erfarenheterna också tyder på. Privata eller andra fristående förmedlingar bör såsom framhålls i propositionen kunna innebära goda alternativ i många fall genom att servicen till både arbetssökande och arbetsgivare skulle kunna förbättras."

Att säga "skulle kunna förbättras" betyder en liten osäkerhet, tycker jag. Man kan inte i denna proposition och i utlåtandet peka på var någonstans som det har blivit bättre – allting tyder på motsatsen. I de fall där arbetsförmedlingar har privatiserats, har det inneburit att folk får betala för att försöka få ett arbete.

Varför skall man nu riva upp en väl fungerande arbetsförmedling, när man inte kan peka på några konkreta bevis på att det skulle innebära någon förbättring? Det kan väl inte vara på det sättet att internationellt arbete är bra endast så länge det inte strider mot den borgerliga ideologin eller gynnar den vanliga arbetaren. Jag anser att allt som är skrivet i betänkandet och agerandet i övrigt pekar åt detta håll.

Internationellt fackligt samarbete skall slås sönder och samman. Jag ser det som ett uttryck för en rent ideologisk fråga. Man skall bevisa att den offentliga verksamheten skall bort, och man skall oavsett verksamhetens art eller dess uttryck privatisera.

Hur skall det gå i framtiden om arbetsförmedlingen skall ta arbetsgivaransvar för de unga som skall ut på arbetsplatspraktik? Man påstår i det utskottsbetänkande som behandlar den typen av frågor att arbetsgivarna skall ha huvudansvaret. Vem blir då arbetsgivare? Blir det den offentliga sektorn, som vi skall slå sönder, eller blir det den nya privata sektorn? Kanhända blir någon så lyckligt lottad att han får två arbetsgivare. Det förhållandet skulle också vara helt unikt.

Dessa frågor måste ställas i relation till varandra, när man säger att det skall vara på det här sättet. De kontakter som vi i arbetsmarknadsutskottet har haft med Göte Bernhardsson tyder på att det i dag inte går att införa ett arbetsgivaransvar samtidigt som personalstyrkan minskas och arbetslösheten ökar.

Situationen blir än värre om förslaget går igenom med tanke på de prognoser som AMS ställer i dag, nämligen att arbetslösheten kommer att öka ytterligare. Det är en utveckling som i stället blir en avveckling. De arbetslösa skall betala för att få ett arbete. Det kan väl aldrig bli på samma sätt som i Latinamerika, nämligen att de arbetslösa måste muta vissa tjänstemän för att framledes få ett fungerande arbete.

Betänkandet är dåligt underbyggt. Det finns ingen som helst anledning att i dag göra denna typ av konstruktion. Arbetsförmedlingen är, för dem som går utan arbete och som har en god kontakt med arbetsförmedlingen, en plats där man får tilltro till varandra och där man får ventilera sina problem. Denna möjlighet skall nu i dag slås sönder, och det beklagar jag verkligen.

I och med detta, herr talman, yrkar jag bifall till vår meningsyttring, som stämmer överens med den socialdemokratiska reservationen.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Uppsägning av
ILO-konvention
nr 96 angående
avgiftskrävande
arbetsförmed-
lingsbyråer*

Anf. 119 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! I detta betänkande föreslår arbetsmarknadsutskottet att vi skall bifalla propositionen som innebär att Sverige säger upp 1949 års ILO-konvention nr 96 angående avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer.

Eftersom det inte har sagts tidigare, kan det väl nu sägas att Internationella arbetsorganisationen ILO redan år 1933, för nära 60 år sedan, antog en konvention om avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer. I Sverige ratificerades konventionen år 1935, och samma år antogs arbetsförmedlingslagen, som trädde i kraft år 1936.

ILO-konventionen har en lång historia, vilket naturligtvis inte enbart får vara skälet till att vi vill ha förändringar till stånd, men visst spelar tidsaxeln ändå en roll.

Konventionsbestämmelserna syftar till att inskränka och reglera arbetsförmedling. Konventionen reviderades år 1949 genom konvention nr 96, vilken vi nu står i färd med att ta ställning till, och Sverige ratificerade den året därpå.

Främst två skäl låg bakom den reform som genomfördes år 1935. Det ena skälet var missförhållanden som rådde inom området för den yrkesmässigt bedrivna förmedlingen – de övervakande myndigheterna hade haft svårt att komma till rätta med dessa problem. Det andra skälet var att staten hade kommit att utöva en alltmer omfattande, reglerande och understödjande social verksamhet. Behov hade uppstått av en vidgad och mer ingående kännedom om det vid varje tillfälle aktuella läget på arbetsmarknaden.

Dessa skäl för ett förbud mot förvärvssyftande arbetsförmedling föreligger enligt utskottet inte längre. Starka fackliga organisationer samt arbetsrättslig och social skyddslagstiftning innebär garantier mot de missförhållanden som år 1935 motiverade förbudet.

I dag finns det en väl utbyggd offentlig arbetsförmedling, och utskottet betonar att, i dagens läge med stigande arbetslöshet, en väl utbyggd och fungerande arbetsförmedling är viktigare än någonsin. Det är statens uppgift att svara för en effektiv och offentlig arbetsförmedling. Det är därför angeläget att än en gång understryka att en god och kostnadsfri service skall tillhandahållas hela landet. Detta kan betraktas som ett delsvar till både Karl-Erik Persson och Monica Öhman. Jag återkommer senare till ytterligare ett par punkter.

Det finns inget som säger att arbetsförmedling bedrivs bäst och mest rationellt enbart genom offentligt monopol. Privata och andra fristående förmedlingar bör kunna innebära goda alternativ i många fall, genom att servicen till både arbetssökande och arbetsgivare borde kunna förbättras.

På så sätt kan också de offentliga arbetsförmedlingarna stimuleras i sitt arbete. Vi får en ökad mångfald och den enskilde får en större valfrihet. Detta kan väl knappast vara hinder för vare sig socialister eller vänsterpartister.

Det kan i detta sammanhang finnas anledning att erinra om att förslaget om att häva arbetsförmedlingsmonopolet stöds av personer med hög kompetens också utanför denna kammare. Om Monica Öhman och Karl-Erik Persson talar med arbetsmarknadsstyrelsens högste ansvarige, nämligen general-

direktören själv, skall de finna att han flera gånger har uttalat att arbetsförmedlingsmonopolet mycket väl skulle kunna avskaffas.

Nu svartmålar socialdemokrater och vänsterpartister. Och Monica Öhman säger att hon inte har kunnat få någon klarhet. Hon frågade retoriskt om det finns behov av kompletterande arbetsförmedlingar. Svaret är enligt utskottets mening ja. Hon frågade vidare hur många sådana det finns behov av. Det får väl delvis ge sig. Men vi vet ju att arbetsförmedlingarna i dagens situation har upp över öronen mycket att göra.

Monica Öhman säger att denna möjlighet finns redan i dag. Ja, det gör den, men med en mycket snäv aktionsradie. Och när detta skall beredas får man inte glömma bort att det i direktiven mycket tydligt framgår att det handlar om att detta skall syfta till en bättre fungerande arbetsmarknad. Mot den skrivningen har jag för min del inget att erinra.

Därför kan utskottet inte dela de farhågor som man i motioner från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet har fört fram, bl.a. att Sveriges anseende skulle bli skamfilat om konventionen sades upp.

Trots att en översyn av konventionen har aktualiserats av Internationella arbetsbyrån har ILO:s styrelse valt att ta upp andra ämnen på dagordningen för årets arbetskonferens. Det betyder att översynsarbetet med andra ord inte har särskilt hög prioritet.

Sammanfattningsvis måste jag konstatera att samhällsutvecklingen har medfört att konventionens regler har kommit att framstå som mycket föråldrade.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Anf. 120 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Elver Jonsson får gärna kalla mig socialist; det skäms jag inte för.

Vi har i betänkandet fått en historiebeteckning, som den som är intresserad kan ta del av. Och jag vill bara tillägga att det finns vissa saker som kan bli bättre med åren.

Arbetsförmedlingen, som jag har kommit i kontakt med både som riksdagsledamot och innan jag kom till riksdagen, har faktiskt utvecklats sedan 1935. Och jag tycker att den har utvecklats på ett bra sätt och alltså inte stått stilla.

Nu talar även Elver Jonsson om mångfalden för den arbetslöse. Såvitt jag förstår är den som är arbetslös inte ute efter mångfald utan efter ett arbete. Jag kan inte se att mångfalden skulle göra att den som söker ett arbete först skall gå till den privata arbetsförmedlingen, där han inte får något jobb, och sedan till den offentliga, där det inte heller finns något jobb.

I dagens situation när det inte finns några arbeten skall man privatisera och skapa mångfald. Det kanske finns några som kan nappa på detta, vilket leder till en viss ökning av sysselsättningen. Men jag tror inte att det kommer att ge utslag i arbetslöshetssiffrorna att man privatiserar. Det finns ingen som helst anledning till att försöka skapa en konstruerad mångfald, som detta kommer att bli.

Någonstans måste ju pengar till detta tas. Nu hävdar Elver Jonsson att det

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Uppsägning av
ILO-konvention
nr 96 angående
avgiftskrävande
arbetsförmed-
lingsbyråer*

inte skall vara den som söker arbete som skall betala detta, utan det skall vara helt gratis. Då är frågan: Vad har man åstadkommit? Det kanske blir en annan färg på arbetsförmedlingsskylten. Men innehållet skulle bli exakt detsamma. Jag tycker att färgen på arbetsförmedlingsskylten skulle tilltala Elver Jonsson, eftersom den är blå. Och vi kan väl inte få en privat arbetsförmedling med röd skylt.

Anf. 121 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Elver Jonsson säger att detta komplement behövs nu när arbetslösheten ökar. Han talar också om en god och kostnadsfri service i hela landet.

Jag kanske inte gör riktigt samma tolkning som Karl-Erik Persson. Jag tolkar nog detta som att det är den offentliga delen av arbetsförmedlingen, som enligt utskottstexten skall finnas kvar, som skall vara kostnadsfri över hela landet och att det sedan kommer att finnas en gräddfil för dem som har pengar att betala med och för dem som kanske redan är välutbildade och som har det relativt gott ställt. Det kan ju i rimlighetens namn aldrig vara på det sättet att våra ungdomar och deltidsanställda kvinnor, de verkligt lågavlönade i detta land, skall börja betala för att få den service som det innebär att få ett jobb förmedlat.

Sedan må jag i dessa arbetslöshetens tider säga, Elver Jonsson, att om jag skulle vara arbetsförmedlare i dag skulle jag känna mig ganska sur på den borgerliga majoriteten. När denna majoritet säger att dagens arbetsförmedlingar inte fungerar, tycker jag att det är ett hån mot de människor som gör ett fantastiskt jobb i dag för att försöka få detta att så att säga gå runt.

Anf. 122 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Monica Öhman har tidigare, precis som Karl-Erik Persson, sagt att detta är en stor ideologisk fråga. Och jag börjar snart tro dem. Nu säger nämligen Monica Öhman att arbetsförmedlarna måste se det som ett hån att det nu talas om alternativ och mångfald. Men detta är inte mer originellt än att vi strävar efter detta på t.ex. sjukvårdens område, skolans område och på flera andra av samhällsservicens områden. Jag kan inte förstå att någon kan ha känt sig förfördelad.

Tvärtom har det på t.ex. sjukvårdens område visat sig att det har blivit ett komplement. Låt vara att det har varit ganska smala strimor i verksamheten, men det har varit nyttiga pilotprojekt som har gjort att också den offentliga verksamheten har stimulerats till en kvalitetshöjning och till ett bättre utbud för dem som den skall betjäna.

Nu är Monica Öhman litet bekymrad över att detta skall bli en gräddfil, men jag tror inte det. Gräddfilen fanns nämligen så länge den socialdemokratiska regeringen hade stort inflytande och detta var helt och hållet förbjudet. Då fanns det en gräddfil som innebar att man var långt inne i departementet med sin head hunter-verksamhet. Då var ett sådant omdöme tillämpligt.

I slutet av sin regeringsperiod gav socialdemokraterna med sig genom att vara med om en förändring, men den var mycket snävt hållen, och den kommer inte att tillgodose de behov som de arbetssökande har.

Herr talman! Jag vill även ta upp något av det som Karl-Erik Persson talade om. Han kanske gör en logisk kullerbytta, när han säger att fler arbetsförmedlare inte ger några fler arbetstillfällen. Det kan naturligtvis vara riktigt, eftersom det inte skapar fler jobb. För detta krävs andra insatser på näringspolitikens och samhällsekonomin områden. Men samtidigt säger han att arbetsförmedlarna har alldeles för mycket att göra. Detta går inte riktigt ihop.

Visst har arbetsförmedlarna mycket att göra. De har t.o.m. för mycket att göra. Och då skulle detta faktiskt innebära en viss avlastning.

Uppdraget som utredaren har fått är att förmedlingen skall stärkas i alla sina goda delar och skall förbättras. Att det sker under mångfaldens fana tror jag att även socialister på sikt kommer att inse är ganska bra.

Anf. 123 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! Jag skall inte förlänga denna debatt så mycket mer, eftersom vi förmodligen ändå inte kommer någonstans.

Elver Jonsson gjorde emellertid ett erkännande, vilket jag tycker var bra, nämligen att detta är en ideologisk fråga. Jag tycker att det är klädsamt att Elver Jonsson gör det. Och flera borgerliga talesmän borde tala om att många av förslagen är rent ideologiska frågor. Man utarbetar förslagen utifrån sin ideologi och inte utifrån något annat. Den krassa verkligheten har egentligen ingen betydelse. Det är ideologin som går före. Och det var klädsamt av Elver Jonsson att säga detta.

Även privata arbetsförmedlingar har inneburit kostnader för dem som varit arbetslösa. Elver Jonsson vet mycket väl att det har varit så.

Jag frågade: Hur skall det gå för arbetsförmedlingen och för dem som skall ha arbetsgivaransvaret för de arbetspraktiserande ungdomarna i framtiden? Det vore väldigt intressant att få ett besked på den punkten. Jag tror faktiskt att ansvaret blir tungt.

Jag menar att arbetsförmedlingarna i dag har oerhört mycket att göra och så kommer det att vara framöver också. Det beror på den ökande arbetslösheten. Lösningen är faktiskt inte att privatisera vissa arbetsförmedlingar. Om Elver Jonsson funderade över dessa saker och för en liten stund struntade i ideologin, skulle han förstå att det är som jag säger, dvs. att jag har rätt i den delen.

Anf. 124 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Jag säger som Karl-Erik Persson. Äntligen har vi fått ett erkännande. Detta är alltså en ideologisk fråga.

Jag återkommer till talet om att det här är ett hån mot förmedlarna. I den text som Elver Jonsson och hans borgerliga bröder och systrar har skrivit under sägs det att dagens system inte fungerar. Det är just det som jag tycker är ett hån mot dem som försöker göra ett jättejobb i dag, som försöker förmedla så många arbeten som möjligt och hjälpa alla människor som har behov av insatser från arbetsförmedlingen.

Jag tycker nog att vi skulle kunna kosta på oss att ge det jobb som arbetsförmedlarna gör ett bättre betyg. Vi får alltså inte bara säga att det inte fungerar.

För två år sedan besökte arbetsmarknadsutskottet just en förmedling som bestod av en privat och en offentlig del. Jag tror inte att någon av oss var speciellt imponerad av hur bekymmersamt det var på den här förmedlingen. Man sade klart och tydligt till oss att det var de som hade det bättre ställt – de som hade en bra utbildning och goda förutsättningar – som vände sig till den privata delen av förmedlingen. Men invandrare, lågutbildade eller personer som kanske hade en del andra bekymmer fick den offentliga delen ta hand om. Jag hoppas verkligen att det inte är vad man haft i tankarna när man ville införa det här systemet.

Sista raderna i utskottsbetänkandets skrivning tycker jag andas panik. Gör vi inte detta nu får vi vänta tio år till. Så fungerar regelverket när det gäller att säga upp konventioner.

Detta är riktigt belysande för varför man lägger fram det aktuella förslaget.

Anf. 125 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag håller med om att det här är en ideologisk fråga. Men hellre väljer jag en liberal framgångsväg än ett socialistiskt stillastående, som gör att man inte får det hela att fungera på erforderligt sätt i en föränderlig tid.

För att vara tillräckligt tydlig vill jag, Monica Öhman, upprepa att det inte är fråga om något hån mot de förmedlare som gör ett mycket fint jobb. Om det fanns en konflikt här förvånar det mig att den förra regeringen lade fram ett förslag som tillåter, låt vara mycket snävt och smalt, en alternativ och kompletterande förmedling. Rimligtvis skulle man ha avstått om man hade sett det hela från den utgångspunkt som Monica Öhman talar om.

Herr talman! Jag valde AMS-chefen som kronvitne när det gällde att visa på hur man skulle kunna skrota ett förmedlingsmonopol och det ändå skulle kunna bli bra. Han har i alla fall inte uppfattat det här som ett hån mot verksamheten. Det handlar återigen, ärade kammarledamöter, inte om att radera något som fungerar väl. Grunden för verksamheten ligger fast. Men vi skall bygga ut systemet med väl fungerande och goda komplement.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 126 MONICA ÖHMAN (s):

Herr talman! Om förmedlarna gör ett bra jobb, Elver Jonsson, varför skriver ni då att det inte fungerar?

Anledningen till vår lagändring var att det visade sig att det fanns vissa grupper som hade behov av en förmedling på annat sätt. Det var nödvändigt för att systemet skulle fungera.

I princip kan det finnas förmedlingar i dag för speciella yrkesgrupper. Om den fackliga organisationen och arbetsgivarparten är överens om att vi exempelvis måste ha en speciell förmedling för läkarna, begär man det hos AMS. AMS ger tillstånd och övervakar att det hela fullföljs på ett riktigt sätt. Den möjligheten finns alltså.

Jag tycker att argumenten är ganska dåliga. Ni vet ju inte hur många förmedlingar det kan bli fråga om. Ni vet inte hur det kommer att fungera. Efter

det att vi har beslutat om att upphäva den här konventionen – jag antar nämligen att det beslutet kommer att fattas – skall ni utreda hur det här skall fungera.

Anf. 127 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Avslutningsvis vill jag bara säga att det är intressant att notera att socialdemokraterna har underkänt 1935 års lag genom sina förslag om förändringar här. Något som kammaren möjligen har glömt är att den dåvarande regeringen och socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet icke var överens om hur det skulle ske. Det kan vara en viktig upplysning. Det visar ju på svårigheter också i det socialdemokratiska partiet när det gäller synen på dessa saker.

Återigen vill jag säga: Det handlar om att förbättra, icke om att rasera. Därför vidhåller vi vårt yrkande om bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande utrikesutskottets betänkanden 1991/92:UU9, UU10 och UU14, socialutskottets betänkande 1991/92:SoU14, skatteutskottets betänkande 1991/92:SkU23, trafikutskottets betänkande 1991/92:TU12 samt arbetsmarknadsutskottets betänkande 1991/92:AU10.

Utrikesutskottets betänkande UU9

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU10

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till yrkandena 1–3 och 5–9 i motion U520 av Ylva Annerstedt m.fl. – bifölls med acklamation.

Utrikesutskottets betänkande UU14

Mom. 6 (Taiwans representation i Stockholm)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion U306 av Birger Hagård m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (Nordiska ministerrådet)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 22 för reservation 1 av Lars Moquist. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 38, 39, 43, 44 och 46 (utredningar inom det nedrustnings- och säkerhetspolitiska området, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 283 röster mot 22 för reservation 2 av Lars Moquist i motsvarande del.

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

*Uppsägning av
ILO-konvention
nr 96 angående
avgiftskrävande
arbetsförmed-
lingsbyråer*

Mom. 40 (information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden m.m.)

Först biträdades reservation 3 av Pierre Schori m.fl. i motsvarande del med 129 röster mot 22 för reservation 2 av Lars Moquist i motsvarande del. 151 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 152 röster mot 130 för reservation 3 av Pierre Schori m.fl. i motsvarande del. 22 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 41 (målet för F3-anslagets storlek)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 131 för reservation 3 av Pierre Schori m.fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande SoU14

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU23

Utskottets hemställan bifölls.

Trafikutskottets betänkande TU12

Mom. 1 (anslag till Köp av interregional persontrafik på järnväg)

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 15 för meningsyttringen av Bengt Hurtig. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2–6

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU10

Först biträdades reservationen av Ingela Thalén m.fl. – som ställdes mot meningsyttringen av Karl-Erik Persson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 176 röster mot 128 för reservationen av Ingela Thalén m.fl.

22 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Proposition

1991/92:105 Lokal försöksverksamhet med finansiell samordning mellan socialförsäkring och hälso- och sjukvård

Motionerna

med anledning av prop. 1991/92:111 Statens ansvar för skador som orsakas av polishundar m.m.

1991/92:L16 av Anders Svärd (c)

med anledning av förs. 1991/92:17 Riksdagens revisorers förslag angående
granskningen av de statliga affärsverkskoncernerna
1991/92:T14 av Stina Eliasson (c)
1991/92:T15 av Leo Persson (s)
1991/92:T16 av Bengt Hurtig (v)

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

23 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställts

den 24 mars

1991/92:154 av *Ingbritt Irhammar* (c) till miljöministern om FN:s internationella miljökonferens i Rio:

Vid barntoppmötet i september 1990 i New York lovade 71 regerings- och statschefer i en särskild barndeclaration att före år 2000 åstadkomma genomgripande förbättringar. FN enades om en barnkonvention, som skulle skydda barnen och ta till vara deras rättigheter.

Trots att det knappt är två år sedan FN enades om denna barnkonvention, når oss upprörande rapporter om gatubarnens situation världen runt. I Rio i Brasilien, där FN:s miljökonferens skall hållas fortsätter gatubarnen att misshandlas, tvingas till prostitution och mördas, trots att barnkonventionen har ratificerats av Brasilien.

Gatubarnen i Rio har hamnat i fokus, men inte för den hjälp och det stöd de så väl skulle behöva från samhället, utan på grund av att de kallblodigt skjuts till döds av dödsskvadroner där polisen säges vara inblandad. Enligt uppgift har över 7 000 gatubarn i Brasilien skjutits ihjäl de senaste fyra åren. Mördandet har inte utretts på ett seriöst sätt av myndigheterna.

Inför FN:s miljökonferens har morden och trakasserierna trappats upp. Syftet anges bl.a. vara behovet av att städa bort barnen som anses utgöra "störande" inslag i gatubilden när världens regeringar samlas i Rio under FN:s flagg.

Insatserna för gatans barn måste handla om hjälp till ett bättre och människovärdigare liv – inte om att ta livet ifrån dem. FN får inte acceptera detta. De enskilda länder som anser sig civiliserade måste agera.

I ett frågesvar i riksdagen den 10 mars 1992 anförde statsrådet Alf Svensson bl.a. följande: "De övergrepp och mord på gatubarn i Brasilien som begås står i strid med den mest grundläggande mänskliga rättigheten, nämligen rätten till liv. Ett tungt ansvar vilar därför på den brasilianska regeringen att se till att sådana övergrepp omedelbart stoppas."

Statsrådet påpekade också att miljökonferensen i Rio gav Sverige möjligheter att med de konferensansvariga och övriga brasilianska ansvariga påtala det oacceptabla förhållandet att gatubarn mördas. Alf Svensson lovade att regeringen fortsättningsvis skulle "följa" frågan.

I skrivande stund är olika länders representanter samlade i FN i New York till det sista förberedande mötet inför miljökonferensen. Enligt min mening

måste Sveriges regering agera och kraftigt protestera mot det som händer i Rio, så att våldet mot gatubarnen stoppas.

I annat fall är inte Brasilien ett värdigt värdland för FN:s internationella miljökonferens, som har till uppgift att främja utvecklingen bland jordens fattiga och slå vakt om utrotningshotade djur och växter som miljöförstöringen hotar överlevnaden för.

Mot denna bakgrund vill jag fråga:

Hur "följer" regeringen upp frågan?

Ämnar miljöministern vidta några åtgärder för att försöka få miljövårds-konferensen flyttad från Rio, om inte det meningslösa dödandet av gatubarn omgående upphör i landet?

1991/92:155 av Maj Britt Theorin (s) till försvarsministern om JAS-projektet:

Det kalla kriget är slut. En dramatisk och positiv ändring i internationella relationer har inträffat i Europa. Sovjetunionen är upplöst och Warszawa-pakten existerar inte längre. Mycket kraftig konventionell nedrustning pågår i Europa. Något reellt militärt hot mot Sverige kan inte längre redovisas varken av ÖB eller regeringen.

Det kalla krigets slut gör det möjligt att frigöra enorma resurser – pengar, människor och materiel, som fortfarande är nerplöjda i överdimensionerade militärapparater.

Förutsättningarna för fredlig konfliktlösning och fortsatt kraftig nedrustning är unikt goda, något som avspeglar sig i NATO:s kraftiga minskningar – mellan 1990 och 1991 med 16,2 % – liksom Tysklands och OSS mycket kraftiga minskningar som omfattar såväl militärutgifter som styrkornas numerär.

I regeringens försvarsproposition sägs bl.a. att det överraskande störfallet mot Centraleuropa numera är avskrivet, att NATO:s och Västs minskade militärutgifter kommer att bestå och följas av ytterligare nedskärningar, att Rysslands möjligheter att attackera Sverige från hav eller över land knappast finns längre och att de ryska styrkorna i norr är otillräckliga för mer omfattande offensiva operationer.

Att i detta läge öka de direkta försvarsanslagen i Sverige med 7,3 miljarder kronor under fem år och göra låsningar för mycket kraftigt höjda försvarskostnader därefter i form av JAS delserie II, JAS III, nya ubåtar och ytfartyg och nya stridsvagnar, går på tvärs med utvecklingen i hela det övriga Europa. Förseningarna och fördyringarna är avsevärda för JAS-projektet. I propositionen sägs:

"Det ekonomiska och tidsmässiga läget inom projektet hos industrigruppen JAS är ansträngt. De verkliga upparbetade kostnaderna för typarbetet överstiger de förkalkylerade kostnaderna samtidigt som betydande förseningar föreligger. Industrins kostnader för att genomföra projektet kommer att överskrida förkalkylerad slutkostnad med miljardbelopp."

Kostnadsökningarna för delserie II är enligt propositionen 9,3 miljarder kronor. Kostnadsbedömningen om 57,8 miljarder kronor i prisläge februari 1991 grundar sig på delserie 1 och 2, dvs. 140 flygplan till år 2002 samt utvecklingen av JAS 39B.

Propositionen säger också att det enligt föreliggande offerter krävs ytterli-

gare resurser till JAS, som bl.a. skall tas via intecknande av medel för perioden 1992–1997 och via en eventuell export, något som är mycket ovisst. För 1992–1997 behövs ytterligare medel. Regeringen säger att godtagbara affärsmässiga villkor kan uppnås i nu aktuella avtal.

När JAS-beslutet togs under den borgerliga regeringen 1982 med fem rösters övervikt, sade socialdemokratin nej; förslaget vilade på bristfälligt underlag. Socialdemokratin krävde att utöver vad som från tekniska, ekonomiska och kommersiella synpunkter skulle ingå i ett avtal som är godtagbart från statsmakterna borde följande villkor gälla för JAS:

- Inga löften om framtida anslagsökningar för försvarsmakten får ske,
- JAS skall hålla sig inom 24,9 miljarder kronor i prisläge februari 1981, fram till sekelskiftet,
- Om allvarliga problem uppstår måste staten ha rätt att avbryta projektet. Industrin måste ta en inte oväsentlig ekonomisk risk,
- Något nytt projekt för utveckling av flygplan är inte aktuellt efter JAS. Industrin måste därför inrikta sig mot i huvudsak civil produktion,
- Skulle det vara möjligt med hänsyn till den militärpolitiska situationen i vår omvärld att genomföra en nedrustning får också JAS givetvis omprövas.

I den socialdemokratiska propositionen 1983, då JAS accepterades, skedde det genom att dessa villkor på nytt slogs fast.

När riksdagen beslöt att satsa på JAS-projektet 1982 beskrevs det som ett litet, billigt svenskt alternativ till dyra utländska stridsflygplan. Sedan dess har kostnaderna ökat drastiskt. Industrigruppen har begärt ett 50 % högre pris än tidigare avtalat för att bygga delserie II. Men i avtalet mellan staten och industrigruppen från 1982 finns ett "takpris" som inte får överskridas för delserie II.

Utvecklingen och den första delserien om 30 plan skall enligt avtalet levereras till ett fast pris. Det var detta fasta pris som fick politikerna att gå med på JAS-projektet. Om detta kommer att ske i enlighet med uppgjort kontrakt är mycket tveksamt.

Industrigruppen JAS har inte uppfyllt villkoren i kontraktet och projektet har redan vida överstigit de kostnadsramar som avtalats.

Enligt teknisk expertis kan Viggenplanen modifieras med JAS-teknik och livstidsförlängas till långt fram på 2000-talet. En av riksdagens kunnigaste försvarspolitikerna hävdar att om vi "avstår från att återigen skrota fullt användbara maskiner sjunker behovet av JAS-plan fram till sekelskiftet från 140 till omkring 80 plan. Därefter behövs en tillförsel av omkring 12 plan per år i stället för 18."

I propositionen smygs nu in ytterligare beställningar av JAS, i en enda mening: *"Fortsatta flygplansleveranser efter delserie II förutsätts."* Någon mer information ges inte till riksdagen, som i demokratisk ordning skall fatta beslut om det framtida försvaret.

Riksdagen har aldrig tagit ställning till fler än 30 plan resp. en maximal ram för 140 plan. Att flygvapnet och flygindustrin hela tiden räknat med över 300 plan är något annat. Enligt ÖB bör JAS produceras i minst 300 exemplar för att löna sig. Det kräver väsentligt höjda försvarsramar. Om så inte sker bör projektet avbrytas, enligt ÖB.

Enligt Svenska Dagbladet finns en tredje delserie av JAS med som en ekonomisk förutsättning i den offert för delserie II, som nu förhandlas mellan industrigruppen JAS och FMV, en offert som riksdagen inte får ta ställning till eller informeras om.

Enligt FMV ingick i ursprungsplanerna för JAS-projektet att flygvapnet skulle tillföras inte mindre än 355 nya plan. De beräknades 1988, också enligt FMV, kosta 116,5 miljarder kronor, enligt flygvapnet 126 miljarder kronor.

Det är således minst 300 plan och inte bara 110 nya flygplan som nu skall kontrakteras, något som riksdagen inte informerats om och inte beslutat om. Vid ett beslut om delserie II av JAS utan förbehåll binder sig riksdagen således inte bara för de redovisade 57,8 miljarder kronorna utan för väsentligt högre kostnader, minst 120 miljarder kronor, enligt Svenska Dagbladet.

Enligt uppgift krävs redan till mitten av 1990-talet ytterligare 10 miljarder kronor om delserie III skall utvecklas.

Mot bakgrund härav vill jag ställa följande frågor till försvarsminister Anders Björck:

1. Förutsätter kontraktet för JAS II (110 plan) en beställning om ytterligare JAS-plan?
2. Hur många plan i så fall och till vilket pris?
3. Hur många JAS-divisioner planerar regeringen?
4. Är det samhällsekonomiskt försvarbart att skrota fullt funktionsdugliga Viggas för att få plats med JAS?

24 § Aktuell debatt den 26 mars: Åtgärder mot den ökande arbetslösheten

Socialdemokratiska riksdagsgruppens skrivelse anmäld den 24 mars:

Till talmannen

I en debatt i riksdagen i februari redovisade vice statsminister Bengt Westerberg regeringens uppfattning att en ytterligare åtstramning av den svenska ekonomin behövdes 1993 och 1994 och att en sådan förbereddes i regeringens kansli. Regeringens bedömning var att det inte skulle finnas tillräckligt med ledig arbetskraft för att industrin skall kunna rekrytera den personal den behöver nästa år. Därför skulle den inhemska efterfrågan behöva stramas åt ytterligare, utöver vad som redan beslutats.

Arbetsmarknadsstyrelsen redovisade i förra veckan sin prognos över läget på arbetsmarknaden framöver, med den politik som nu är beslutad och känd. AMS bedömning är att den öppna arbetslösheten kommer att uppgå till 7 procent nästa sommar.

Det är därför angeläget att finansministern ger besked: På vilket sätt kommer regeringen att lägga om den ekonomiska politiken för att förhindra att den av AMS förutsedda ökningen av arbetslösheten blir verklighet?

Den socialdemokratiska riksdagsgruppen hemställer om debatt torsdagen den 26 mars enligt de nya regler som partierna kommit överens om för Aktuell debatt. Riksdagsgruppen företräds i denna debatt av Allan Larsson.

Stockholm den 24 mars 1992

För den socialdemokratiska riksdagsgruppen

Jan Bergqvist

Prot. 1991/92:84
25 mars 1992

25 § Kammaren åtskildes kl. 17.05.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 29 (delvis),

av förste vice talmannen därefter t.o.m. voteringen efter anf. 61,

av andre vice talmannen därefter t.o.m. voteringen efter anf. 92 och

av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

TOM T:SON THYBLAD

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Onsdagen den 25 mars

Meddelande om sammanträdet torsdagen den 9 april	1
Talmannen	
1 § Justering av protokoll.	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott	1
Meddelande om samlad votering	1
3 § Statliga företag	1
Näringsutskottets betänkande NU17	
Debatt	
Bo Finnkvist (s)	
Rolf L Nilson (v)	
Rolf Dahlberg (m)	
Bo Bernhardsson (s)	
Bruno Poromaa (s)	
Bengt Hurtig (v)	
Olle Lindström (m)	
Reynoldh Furustrand (s)	
Leif Marklund (s)	
Bengt-Ola Rytter (s)	
Sten-Ove Sundström (s)	
Sten Östlund (s)	
<i>Beslut fattades efter 4 §</i>	
4 § MineraLförsörjning	34
Näringsutskottets betänkande NU18	
Debatt	
Mats Lindberg (s)	
John Andersson (v)	
Karin Falkmer (m)	
Bruno Poromaa (s)	
Stefan Attefall (kds)	
Bengt-Ola Rytter (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Beslut	52
Näringsutskottets betänkande NU17	
Näringsutskottets betänkande NU18	
Beslut om samlad votering	53
5 § Kungl. hov- och slottsstaterna	53
Konstitutionsutskottets betänkande KU28	
Debatt	
Johan Lönnroth (v)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
6 § Sexuella övergrepp mot barn, m.m.	54
Justitieutskottets betänkande JuU7	

Debatt	
Göran Magnusson (s)	
Birgit Henriksson (m)	
Liisa Rulander (kds)	
Margareta Viklund (kds)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
7 § Anslag till justitiedepartementet m.m.....	67
Justitieutskottets betänkande JuU13	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
8 § Anslag till justitiekanslern	67
Justitieutskottets betänkande JuU14	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
9 § Anslag till Svensk författningsamling m.m.....	68
Justitieutskottets betänkande JuU15	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
10 § Anslag till åklagarväsendet.....	68
Justitieutskottets betänkande JuU16	
Debatt	
Bengt-Ola Rytter (s)	
Jerry Martinger (m)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
11 § Anslag till patentverket m.m.....	71
Lagutskottets betänkande LU20	
Debatt	
Elisabeth Persson (v)	
Bengt Kindbom (c)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
12 § Anslag till kronofogdemyndigheterna.....	74
Lagutskottets betänkande LU21	
Debatt	
Owe Andréasson (s)	
John Andersson (v)	
Stig Rindborg (m)	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
13 § Anslag till bokföringsnämnden, m.m.....	78
Lagutskottets betänkande LU22	
<i>Beslut fattades efter 14 §</i>	
14 § Ekonomiska föreningar, m.m.....	78
Lagutskottets betänkande LU23	
Beslut.....	78
Konstitutionsutskottets betänkande KU28	
Justitieutskottets betänkande JuU7	
Justitieutskottets betänkande JuU13	
Justitieutskottets betänkande JuU14	
Justitieutskottets betänkande JuU15	
Justitieutskottets betänkande JuU16	
Lagutskottets betänkande LU20	
Lagutskottets betänkande LU21	

	Lagutskottets betänkande LU22	
	Lagutskottets betänkande LU23	
Beslut om samlad votering.		80
15 § Verksamheten inom Europarådet.		80
	Utrikesutskottets betänkande UU9	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
16 § Nordiskt samarbete.		80
	Utrikesutskottets betänkande UU10	
	Debatt	
	Ylva Annerstedt (fp)	
	Inger Koch (m)	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Mats Hellström (s)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
17 § Vissa anslag m.m. inom utrikesdepartementets område.		83
	Utrikesutskottets betänkande UU14	
	Debatt	
	Maj Britt Theorin (s)	
	Lars Moquist (nyd)	
	Daniel Tarschys (fp)	
	Margareta Viklund (kds)	
	Birger Hagård (m)	
	Nic Grönvall (m)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
18 § Kompensation till ensamföräldrar med anledning av slopad skat- tereduktion.		95
	Socialutskottets betänkande SoU14	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
19 § Ändringar i 19 § kommunalskattelagen.		96
	Skatteutskottets betänkande SkU23	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
20 § Köp av persontrafik.		96
	Trafikutskottets betänkande TU12	
	Debatt	
	Bengt Hurtig (v)	
	Rolf Clarkson (m)	
	<i>Beslut fattades efter 21 §</i>	
21 § Uppsägning av ILO-konvention nr 96 angående avgiftskrävande arbetsförmedlingsbyråer.		97
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU10	
	Debatt	
	Monica Öhman (s)	
	Karl-Erik Persson (v)	
	Elver Jonsson (fp)	
Beslut.		105
	Utrikesutskottets betänkande UU9	
	Utrikesutskottets betänkande UU10	
	Utrikesutskottets betänkande UU14	

Socialutskottets betänkande SoU14

Skatteutskottets betänkande SkU23

Trafikutskottets betänkande TU12

Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU10

Prot. 1991/92:84

25 mars 1992

22 §	Bordläggning	106
23 §	Anmälan om interpellationer	
	1991/92:154 av Ingbritt Irhammar (c) om FN:s internationella miljökonferens i Rio	107
	1991/92:155 av Maj Britt Theorin (s) om JAS-projektet	108
24 §	Aktuell debatt den 26 mars: Åtgärder mot den ökande arbetslös- heten	110

